

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra praktické teologie

Diplomová práce

SPECIFIKA PRÁCE S ROMSKÝMI KLIENTY NÍZKOPRAHOVÉHO
ZAŘÍZENÍ

Vedoucí práce: Mgr. Markéta Elichová, Ph.D.

Autor práce: Bc. Kateřina Šimová
Studijní obor: Etika v sociální práci
Ročník: II.

2009

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

25. dubna 2009

.....

Děkuji vedoucí bakalářské práce Mgr. Markétě Elichové, Ph.D. za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce. Dále bych chtěla poděkovat vedoucí Nízkoprahového zařízení pro děti a mládež Domek Radmile Větrovcové za vstřícnost a podporu.

Obsah

ÚVOD	7
1 <u>Romové v České republice</u>	8
1.1 Kdo je Rom	8
1.2 Historie romského etnika	10
1.3 Počet Romů v České republice	13
1.4 Charakteristika romské minority.....	14
1.4.1 Romský jazyk	14
1.4.2 Vzdělávání	16
1.4.3 Romské dítě	17
1.5 Současná situace Romů	20
1.5.1 Postavení Romů ve společnosti	22
1.5.2 Romové jako sociálně vyloučená skupina.....	27
1.5.3 Důsledky sociálního vyloučení.....	29
1.5.4 Diskriminace.....	29
1.5.5 Současná identita Romů	29
2 <u>Obecná charakteristika nízkoprahových služeb a zařízení</u>	33
2.1 Koncepce nízkoprahových služeb v České republice	34
2.2 Zakotvení služby v legislativě	36
2.3 Definice nízkoprahového zařízení	37
2.4 Princip nízkoprahovosti	38
3 <u>Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež</u>.....	39
3.1 Historický vývoj práce s rizikovou a neorganizovanou mládeží	39
3.2 Romové jako uživatelé služeb nízkoprahového zařízení.....	41
3.3 Cílová skupina.....	43
3.4 Cíle zařízení.....	45
3.5 Poskytované služby	46

3.5.1 Obsah služeb.....	47
3.6 Terénní sociální pracovník v Nízkoprahovém zařízení pro děti a mládež.....	49
3.7 Typická dilemata terénní sociální práce.....	50
4 <u>Příklad dobré praxe ve středočeském kraji: Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež Domek</u>.....	53
4.1 Romská komunita.....	53
4.2 Sociální vyloučení.....	54
4.3 Problémy romské minority na Kutnohorsku.....	55
4.4 Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež Domek	56
5 <u>Cíl práce a hypotézy</u>.....	60
5.1 Cíl práce.....	60
5.1.1 Dílčí cíle.....	60
5.2 Hypotézy	60
5.2.1 Hlavní hypotéza.....	60
5.2.2 Dílčí hypotézy	60
6 <u>Metodologie</u>.....	61
6.1 Popis metody	61
6.2 Základní a výběrový soubor	61
6.3 Sběr dat.....	61
7 <u>Výsledky</u>	61
7.1 Diskuse	76
ZÁVĚR.....	81
Seznam použitých zdrojů	83

Seznam příloh.....	89
Přílohy.....	90
Příloha I.....	90
Abstrakt	91
Abstract	92

ÚVOD

Odlišnost se často může stát zdrojem pozornosti. Národnostní menšiny jsou svým způsobem skutečně odlišné, mají jiný způsob života, své vlastní tradice a obyčeje. Už tímto nespádají do rámcového vymezení majoritní společnosti. Romové patří k nejpočetnější menšině v České republice, jsou nejčastějšími oběťmi rasismu i sociální exluze u nás. Není pochyb o tom, že Romové stejně tak jako tvoří specifickou minoritu v rámci naší majoritní společnosti, jsou i specifickou klientelou nízkoprahových zařízení.¹

V současné době pracuji v jednom ze středočeských nízkoprahových zařízení jako terénní sociální pracovník a podstatnou část uživatelů poskytovaných služeb tvoří právě Romové. Při své práci jsem zaznamenala jistou nuanci mezi prací s Romy a Neromy² a tato skutečnost mě zaujala. Právě z tohoto důvodu jsem si jako téma mé diplomové práce zvolila Specifika práce s klienty nízkoprahového zařízení.

Práce je strukturovaná následujícím způsobem. V první kapitole se věnuji charakteristice romského etnika včetně jeho historie a zaměřuji se také na problematiku současné situace Romů. Druhá kapitola je věnována obecné charakteristice nízkoprahových služeb a zařízení, přičemž nízkoprahová zařízení pro děti a mládež³ jsou podrobněji rozpracována v kapitole třetí. Tématem čtvrté kapitoly je příklad dobré praxe ve Středočeském kraji: Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež Domek, ve kterém pracuji.

Základem praktické části diplomové práce jsou polostrukturované rozhovory vedené s pracovníky středočeských nízkoprahových zařízení pro děti a mládež.

Hlavním cílem mé práce je tedy zjištění rozdílu v práci s romským a neromským dítětem jako uživatelem služeb nízkoprahového zařízení ve Středočeském kraji. Mou snahou bylo, aby výsledky mohly přinést nejen zajímavé postřehy přímo těm pracovníkům, kteří s touto problematikou pracují, ale i představu o určitých nárocích na pracovníka v takovém zařízení. Proto se pokusím také shrnout poznatky dobré praxe do přehledného materiálu.

Při psaní této práce jsem nejčastěji čerpala z publikací Říčana, Šotolové, Matouška, Navrátila a z publikace vydané Českou asociací streetwork – Kontaktní práce. Informace k danému tématu jsem dále čerpala z webových stránek Vzdělávacího cyklu o Romech, Romů v České republice a z internetových portálů MPSV, MVČR a MŠMT.

---

¹ V současné době se pro termín „klient“ používá i ekvivalent „uživatel“. V textu práce jsou používány oba termíny.

² Z důvodu zjednodušení bude v práci pro označení příslušníka majoritní populace používán termín „Nerom“

³ V textu práce bude též užívána zkratka NZDM.

1. Romové v České republice

1.1. Kdo je Rom

Z právního hlediska je „Rom“ občan, který se podle čl. 3, odst. 2 Listiny základních práv svobod a podle § 2 zákona č. 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin, hlásí k romské národnosti.

O jednotném pojmenování příslušníků všech romských etnických skupin jménem Rom bylo rozhodnuto nevládní organizací - Mezinárodní unie Romů, která byla založena na prvním všesvětovém romském kongresu konaném ve dnech 8. - 12. 4. 1971 v Londýně. Termín „cikán“ postupem doby získal spíše pejorativní nádech. Zároveň se Mezinárodní unie Romů obrátila na členské státy OSN, aby uznaly Romy jako samostatný národ a pokládaly je za plnoprávnou národnostní menšinu.⁴ Romská menšina tak byla uznána národnostní menšinou, ke které se každý občan může (anebo nemusí) přihlásit na základě vlastního a svobodného rozhodnutí.

Pokud hledáme nějakou definici pojmu Rom, ve většině případů se setkáváme s následujícím faktem. Nekritické označování různých osob a jejich zařazení do kategorie „Rom“ může vyvolávat řadu nejasností či omylů, rozlišují se tři možné okruhy znaků, které bývají při zařazování osob do kategorie „Rom“ běžně používány, ale i vzájemně směřovány.

1. **Etnická identita** - *Rom je ten, kdo se považuje za příslušníka romského národa (etnika)* - hlásí se k romské etnické identitě. Etnická či národnostní identita však není ničím původním, vrozeným a odjakživa daným, ale výsledkem výchovného, politického a osvětového působení. V kontextu tradiční romské kultury je skupinová identita (pocit sounáležitosti) odvozována zejména od rodové příslušnosti, nikoli od členství v „etnické skupině“.

2. **Fyzická charakteristika** - *Rom je ten, kdo má charakteristické fyziologické znaky* - fyzické nebo biologické znaky, barva pleti, vlasů, očí. Podle kritéria fyziologických znaků jsou "Romové" jak ti, kteří jednají, myslí a chovají se stejně jako členové většinové společnosti (jsou tedy kulturně součástí majority), tak ti, kteří sdílejí hodnoty "tradiční romské kultury" a jednají a myslí podle naprosto odlišných hodnot a vzorců.

3. **Kritérium kultury** - *Rom je ten, kdo sdílí tradiční romskou kulturu* - odlišný způsob myšlení, jiný hodnotový systém, jiné životní strategie a odlišné hodnoty a normy řídící život člověka. V tomto smyslu není největším rozdílem mezi Romy a majoritní společností barva

---

⁴ srov. *Romský jazyk*, Dostupné na WWW:
<http://www.rommuz.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=25&Itemid=36>.

pleti ani identita, ale systém hodnot, norem a způsobů řešení problémů, odlišné principy sociální organizace.

Identita a fyziologické znaky se vzájemně nepřekrývají, někdy se dokonce vylučují. Lidé vypadající jako Romové mohou být nositeli jakékoli kultury. Kultura se získává výhradně učením, nikoli geneticky.⁵

Je zřejmé, že Romové nejsou a nikdy nebyli homogenní skupinou a proto je správné je rozlišovat.⁶

Čeští a moravští Romové v drtivé většině nepřežili druhou světovou válku. Po válce zůstal na našem území necelý tisíc Romů „což představovalo přibližně sto rodin, které patřily do skupin českých a moravských usedlých Romů.“⁷ Po roce 1945 přišli do České republiky slovenští a maďarští Romové z osad na středním a východním Slovensku.⁸

Slovenští Romové dnes tvoří asi 90 % romské populace v ČR. Na naše území přicházeli po druhé světové válce. Dělí se „na 'starousedlíky' a nověji příchozí, kteří jsou adaptováni hůře než slovenští Romové přišli do ČR již v prvních letech po válce.“⁹ Zdrojem jejich obživy bylo kovářství, košíkářství, pálení cihel, hudebnictví, nádenické práce, žebrota.¹⁰

Olašští Romové byli považováni za vyšší vrstvu. Používají jazyk, kterému jiné romské skupiny nerozumí. Oni se tímto jazykem dorozumí s většinou olašských Romů žijících nejen v Evropě, ale všude na světě.¹¹ Jsou potomky kočovných skupin, které se v 19. století z Rumunska dostaly do střední Evropy. Živili se jako obchodníci a překupníci s koňmi, kotláři, korytáři, ženy věštily z rukou nebo vykládaly karty. Dále se dělí podle rodů a specializace. První skupinu tvoří Kalderaši (kotláři). Druhou tvoří Lováριοvé (koňští handlíři). Jsou označováni za „bílé Cikány“, odhadem tvoří 10 % romské populace u nás.¹²

Sintí jsou němečtí Romové, západní větev (někteří se za Romy nepovažují). Patří mezi ty skupiny, pro které „je nepřipustná nejen gádžovská práce manuální, nýbrž například povolání lékaře. Dotyk s částmi těla od pasu dolů a dotyk s lidskými výměškami je prasto = marime

---

⁵ srov. URBAN, K. *Police v multikulturní společnosti*, Dostupné na WWW: <<http://www.mvcr.cz/casopisy/policista/2006/04/manual.html>>.

⁶ srov. *Romové v České republice*, Dostupné na WWW: <<http://romove.radio.cz/cz/clanek/18901>>.

⁷ ŠIŠKOVÁ, E. ed. *Výchova k toleranci a proti rasismu*, s. 76.

⁸ srov. URBAN, K. *Police v multikulturní společnosti*, Dostupné na WWW: <<http://www.mvcr.cz/casopisy/policista/2006/04/manual.html>>.

⁹ MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*, s. 191.

¹⁰ srov. URBAN, K. *Police v multikulturní společnosti*, Dostupné na WWW: <<http://www.mvcr.cz/casopisy/policista/2006/04/manual.html>>.

¹¹ srov. ŠIŠKOVÁ, E. ed. *Výchova k toleranci a proti rasismu* s. 77.

¹² srov. URBAN, K. *Police v multikulturní společnosti*, Dostupné na WWW: <<http://www.mvcr.cz/casopisy/policista/2006/04/manual.html>>.

„poskvřňující, znečišťující“, a pochopitelně znečištěn je i ten, komu se takový dotyk stane povoláním.“¹³

Mezi subetnickými skupinami Olachů a Rumungrů (již zmiňovaní maďarští Romové) lze pozorovat značné bariéry. Vymezují se jako samostatné celky a nelze považovat "olašského krále" za krále všech Romů v Čechách. Stýkají se mezi sebou většinou zřídka a jejich dialekt je tak odlišný, že si mnohdy navzájem nerozumí. Rozdíly jsou tedy jazykové, ve způsobu oblékání, způsobu obživy, sociálním statutem (například Olaši se považují za nadřazenou skupinu, která stojí výš ve společenském žebříčku).¹⁴

Romové vnímají jako problém také to, že široká veřejnost disponuje naprostou neznalostí zásadních rozdílů mezi romskou populací a bere je jako celek. Přesto se ale ještě v literatuře z roku 1998 píše, že ale mezi Romy není nikdo, kdo by se soustavně zabýval psaním populárně vědeckých textů určených pro širokou veřejnost.¹⁵

Romská populace netvoří na území České republiky jedolitou komunitu, naopak je definována subetnickým členěním, rodinnou příslušností a konceptem rituální nečistoty. Takto určené skupiny se mnohdy vůči sobě vymezují jako vzájemně pod- či nadřazené a nekompatibilní.¹⁶

1.2. Historie romského etnika

Původ

U Romů a jejich skupin se setkáváme s absencí písemného či ústního zachycení jejich historie. Tato absence vlastní psané historie nutí romisty obracet se na dobové prameny. Ty většinou zachycují skutečnost, jak tuto minoritu vnímala majorita a ne to, jak samotní Romové vnímali většinovou společnost. Na čem se prameny, shodnou je fakt, že pravlastí Romů je Indie.

Romští předkové v Indii náleželi převážně k původnímu obyvatelstvu, které se i tělesně (mj. tmavší pletí) poněkud odlišovalo od většiny, jež nad ním později převládla. Postavení v kastovním systému prošlo určitým vývojem, který byl spíše sestupný. Již v této vlasti jim kočování zajišťovalo uplatnění řemeslné dovednosti. Bylo to převážně kovářství

¹³ Romové v České republice, sešity pro sociální politiky, s. 125.

¹⁴ srov. URBAN, K. *Policie v multikulturní společnosti*, Dostupné na WWW: <<http://www.mvcr.cz/casopisy/policista/2006/04/manual.html>>.

¹⁵ srov. ŠIŠKOVÁ, E. ed. *Výchova k toleranci a proti rasismu*, s. 75.

¹⁶ srov. URBAN, K. *Policie v multikulturní společnosti*, Dostupné na WWW: <<http://www.mvcr.cz/casopisy/policista/2006/04/manual.html>>.

a hudebnictví. V nouzi si vypomáhali i žebrotou. Z Indie emigrovali zřejmě za obživou.¹⁷ „Přesná datace migrace Romů z jejich pravlasti není možná pro nedostatek historických pramenů k této události. Nicméně bývá uváděno, že Romové Indii opouštěli ve 3. - 5. resp. 5. - 9. století.“¹⁸ Je pravděpodobné, že důvodem kočování Romů, které provozovali již v Indii, bylo to, že produkty jejich řemesel potřebovalo venkovské obyvatelstvo jen občas a nikoliv pravidelně. Části rodin proto musely odcházet a hledat nová odbytí svých produktů. Proč se jednotlivé rody či skupiny těchto lidí vydávaly v různě silných prouděch mezi třetím až desátým stoletím mimo své pravidelné trasy pryč ze své vlasti, se můžeme jen dohadovat. Mohly to být války, hladomory...¹⁹

Situace v Evropě

„Na území západní a střední Evropy se Romové objevují pravděpodobně již ve 13.-14. století a zcela nepochybně potom v 15. století.“²⁰ Po odchodu z Indie Romové přišli nejprve do Persie, kde nějakou dobu setrvali. Po odchodu z Persie se dostali i na Balkán (byzantská říše). Zde se objevili kolem 11. století. Zprávy o odchodu Romů z Balkánu se objevují až na začátku 15. století, v době, kdy byla byzantská říše ohrožována nájezdy Turků.²¹

Situace v České republice

V českých zemích se Romové objevili prokazatelně kolem roku 1417, kdy romská skupina vedená „vojvodou Panuelem“ rychle prošla českými zeměmi dále do Německa a do Švýcarska.²² Jde o první zcela nepochybné údaje o romském lidu na našem území „o čemž byl k dispozici záznam ve ztracených knihách počtů města Znojma.“²³ Příznivé přijetí Romů v Evropě se však nekonalo. Církev je označila za falešné kajícíky a v roce 1427 je pařížský arcibiskup exkomunikoval. Dále byli podezříváni, že špehují ve prospěch Turků nebo že zakládají požáry. V tomto okamžiku se poutníci stávají štvanci.²⁴

Pronásledování Romů pokračuje i po roce 1700 - za vlády Marie Terezie (1740-1780). Tato císařovna nahradila otevřenou represi asimilačními pokusy. Rozhodla se tolerovat určité romské rodiny či rody výměnou za mnohá omezení (dostali sice povolení k pobytu, ale další

¹⁷ srov. ŘÍČAN, Pavel. *S Romy žít budeme, jde o to jak*, s. 14.

¹⁸ *Dějiny Romů*, Dostupné na WWW: <<http://www.rommuz.cz/index.php?option>>.

¹⁹ srov. MANN, A. *Romský dějepis*, s. 27.

²⁰ *Dějiny Romů*, Dostupné na WWW: <<http://www.rommuz.cz/index.php?option>>.

²¹ srov. *Vzdělávací cyklus o Romech*, Dostupné na WWW: <<http://skola.romea.cz/cz/index.php?id=historie/01>>.

²² srov. NEČAS, C. *Historický kalendář - dějiny českých Romů v datech*, .s 8.

²³ NEČAS, C. *Historický kalendář - dějiny českých Romů v datech*, .s 8.

²⁴ srov. ŘÍČAN, Pavel. *S Romy žít budeme, jde o to jak*, s. 14.

pohyb na daném území byl přísně kontrolován).²⁵ „*Dekret císařovny Marie Terezie nařizoval, aby Romové byli po dopadení vypovězeni za hranice. Při návratu měli být vymrskáni, na záda jim kat vyřezal písmeno R a po sepsání reversu byli znovu vypovězeni. Při dalším návratu měli být trestáni smrtí.*“²⁶ Kovářství, hudebnictví a další, pro Romy typická řemesla, s postupem času již nestačila zajistit pro početné rodiny zdroj obživy, tak se mnozí Romové začali věnovat nádenickým a sezónním pracím vykonávaným pro „gádže“. Odvěká izolace se tak začala prolamovat.²⁷ Toto prolamování však ani později neznamenal pozitivní vztahy majority k této minoritě.

První republika i přes svůj pozoruhodně demokratický charakter tolerovala kočující Romy stále hůře a v roce 1927 byl vydán zákon proti potulným Romům a tulákům žijících „po cikánsku“.²⁸

Období druhé světové války patří v romské historii k těm nejstrašnějším. Po nástupu Adolfa Hitlera k moci, který uskutečňoval rasovou politiku, byli Romové - právě tak jako Židé - označeni za občany druhé třídy a byli považováni za rasové nebezpečí pro německý národ. Ústav pro rasovou hygienu, který byl roku 1936 zřízen Nacionálně-socialistickou stranou, začal pod vedením dr. Roberta Rittera provádět nedobrovolnou sterilizaci Romů. V roce 1938 byla na rozkaz tehdejšího říšského velitele SS a velitele policie zostřena opatření vůči Romům. Až do konce války byly sběrné tábory pro „Cikány“ v Marzahnu u Berlína a v Magdeburku. V roce 1936 byli na území Německa Romové zaregistrováni a vše bylo připraveno k jejich likvidaci. Roku 1940 bylo v Protektorátě Čechy a Morava „*vidováno 36 969 Romů, kteří měli v Ústředí pro evidenci potulných cikánů své daktyloskopické karty, a dále 36 313 Romů, kteří byli držiteli cikánských legitimací.*“²⁹ Téhož roku bylo deportováno z Hamburku a Brém do Belzeku v Polsku asi tisíc romských osob. Dalších 1500 osob bylo zatčeno v Kolíně, Hannoveru, Stuttgartu a transportováno do ghatt v Polsku. Všichni deportovaní museli podepsat dokument, kterým se zavazovali, že po případném návratu do Německa budou sterilizováni.³⁰

Mnoho Romů zemřelo i při pokusech, které prováděl Dr. Josef Mengele. Přibližně zahynulo 94 % romských vězňů. Podobný osud stíhal i Romy ve všech dalších okupovaných zemích Evropy. Celkem bylo v zemích Evropy zabito více než 500 000 Romů. Před

---

²⁵ srov. *Romové v České republice*, Dostupné na WWW: <<http://romove.radio.cz/cz/clanek/18785>>.

²⁶ NEČAS, C. *Historický kalendář - dějiny českých Romů v datech*, s. 26.

²⁷ srov. *Romové v České republice*, Dostupné na WWW: <<http://romove.radio.cz/cz/clanek/18785>>.

²⁸ srov. NEČAS, C. *Historický kalendář - dějiny českých Romů v datech*, s. 58.

²⁹ NEČAS, C. *Historický kalendář - dějiny českých Romů v datech*, s. 67.

³⁰ srov. ŠOTOLOVÁ, E. *Vzdělávání Romů*, s. 11-12.

nacistickou okupací žilo v Čechách a na Moravě přibližně sedm tisíc Romů a po druhé světové válce se jich vrátilo okolo pěti set.³¹

Než mohlo odeznít válečné trauma, přišel komunistický puč roku 1948. První poúnorová léta neznamenal pro Romy pohromu, protože nebyli spjati s demokratickou opozicí. Naopak získali! Pozitiva pro ně představovalo zrušení zákona z roku 1927. (...) Volná pracovní místa a byty, které byly k dispozici v českých zemích, znamenaly pro některé Romy záchranou před holou bídou, pro mnohé další příležitost k podstatnému zvýšení životní úrovně. (...) Rasistický odpor proti nim - pokud existoval - byl slabý. (...) V padesátých letech se také ustálila - nevyhlášená, leč konzistentní - strategie celkového přístupu k romské menšině, která se uplatňovala až do zhroutení komunistické moci v roce 1989. Tato strategie spočívala v kombinaci národnostního útlaku (plynouceho z neuznání romské národnosti) s paternalistickým „rozmazlováním“ Romů.³²

1.3 Počet Romů v České republice

Pokud se zabýváme jakoukoliv minoritou, mezi první otázky, které si klademe, je otázka týkající se počtu příslušníků. Nejinak je tomu u romské. Ale na tuto otázku není lehká odpověď. Zjišťování počtu Romů úzce souvisí s tím, že v České republice je nezákonně evidovat obyvatelstvo podle etnické či národnostní příslušnosti. Z tohoto důvodu v podstatě neexistuje žádné verifikovatelné číslo, které by udávalo přesný počet Romů žijících v České republice. Jediným, zákonem povoleným způsobem, vedoucím k získání údajů o počtu Romů na území České republiky je sčítání lidu, při kterém je příslušnost k menšině dána dobrovolným přihlášením se. To poslední, které u nás proběhlo v roce 2001, uvádí, že by zde mělo žít kolem 11 746 Romů.³³ Je tedy zřejmé, že jde o číslo, které v žádném případě nevystihuje skutečný stav. Nicméně je třeba říci, že neexistuje žádná jiná spolehlivější metoda, která by nás dovedla k určení skutečného počtu Romů. Nezbyvá tedy, než se spoléhat na tzv. kvalifikované odhady, které se ovšem pohybují ve značně široké škále a to od 90 000 do 250 000. Z výsledků demografické statistiky romského obyvatelstva, kterou se dlouhodobě zabývá demografka Květa Kalibová, se dovídáme, že podle evidencí národních výborů žilo v roce 1989 (tehdy se tyto evidence dělaly naposledy) v České republice 145 738 Romů.³⁴ „Podle odborného odhadu žilo v České republice v roce 1998 zhruba 200 000 osob, které jsou

³¹ srov. ŠOTOLOVÁ, E. *Vzdělávání Romů*, s. 13-14.

³² *Romové v České republice*, Dostupné na WWW: <<http://lachve-chave.cz/romovevcr.php>>.

³³ srov. *Sčítání lidu, domů a bytů 2001*, Dostupné na WWW: <<http://www.czso.cz/sldb/sldb.2001.nsf/tabx/CZ0000>>.

³⁴ srov. KALIBOVÁ, K. *Romové z pohledu statistiky a demografie*, s. 91-114.

na základě svých antropologických rysů, způsobu života a postavení ve společnosti považování anebo sami sebe považují za osoby příslušející k romskému etniku.³⁵ Podle kvalifikovaných odhadů odborníků a romských aktivistů žije na našem území asi 300 tisíc Romů³⁶ (tvoří tedy 3% obyvatel).

Proč se od sebe tolik liší údaje o počtu Romů? Názory odborníků na příčiny tak výrazného poklesu počtu přihlášených obyvatel k romské národnosti jsou různé. Obecně převažují názory, že jádrem problému je pohled na aktuální úlohu etnické identity. Shromáždění dat o počtu Romů žijících v Českých zemích za poslední staletí sebou přinášelo i negativní zkušenosti, proto je nutné vycházet z předpokladu, že mnozí z nich se přihlásili k národnosti české, slovenské, případně maďarské, ačkoli se sami cítili jako Romové. Některými je tento důsledek spatřován i v nedostatečném poučení. Podle Říčana to s největší pravděpodobností může být proto, že Romové mají s „*gádžovskými seznamy za poslední staletí ty nejhorší zkušenosti*“.³⁷

1.4 Charakteristika romské minority

1.4.1 Romský jazyk

Romský jazyk patří do starší větve západních novindických jazyků. Při putování z Indie se vytvořily tři základní dialektové skupiny romského jazyka: arménská, evropská a syrská. „*Romština se vyvíjí ve styku s prostředím a je v různé míře ovlivněna jazyky národů, na jejichž území Romové žijí. Do romštiny jsou přijímána většinou ta slova a výrazy, které Romové ve své pravlasti (před zhruba tisícem let) neznali a ani nemohli znát. Romština má však i svůj vlastní produktivní slovtvorný a pojmenování tvorný systém, takže mnoho nových pojmů je schopna vyjádřit vlastními prostředky.*“³⁸

S tématem romského jazyka souvisí i vzdělávání. V roce 1991 byl Romům přiznán statut národnostní menšiny. To znamená, že se na vzdělávání Romů vztahuje § 6 zákona ČNR č. 564/1990 Sb. Ten stanoví, že „*podle místních potřeb a podmínek u předškolních zařízení, škol a školských zařízení zabezpečuje školský úřad vyučování v jiném jazyce než českém*“.³⁹ Toto národnostním menšinám zaručuje i zákon č. 273/2001 Sb., o právech národnostních menšin, Listina základních práv a svobod, atd.

³⁵ FRIŠTENSKÁ, H., HAIŠMANN, T., VÍŠEK, P. *Informace o stavu romské menšiny v České republice*, s. 473.

³⁶ srov. ŘÍČAN, Pavel. *S Romy žít budeme, jde o to jak*, s. 34.

³⁷ tamtéž, s. 33.

³⁸ ŠOTOLOVÁ, E. *Vzdělávání Romů*, s. 23.

³⁹ Zákon o právech národnostních menšin, Dostupné na WWW:

Romský jazyk se učí jen na dvou středních školách a na třech vysokých školách. Odborně se romským jazykem zabývá Ústav romistiky katedry jazyků Asie a Afriky Filosofické fakulty Univerzity Karlovy. Je sice vydána učebnice romského jazyka a romsko – český slovník, oboje určeno pro dospělé zájemce, není však dosud vypracována metodika výuky a nejsou zpracovány učebnice pro děti (s výjimkou slabikáře a početnice pro nejmenší). Pokud je romský jazyk vyučován na pedagogických fakultách (Praha, Ústí nad Labem), je jako nepovinný předmět pro studenty speciální pedagogiky.⁴⁰

Charakter romského jazyka je poněkud odlišný od českého. Romština není tak diferencovaná jako čeština, což je dáno tím, že tradiční romská skupina nebyla rozdělena na tolik sociálních vrstev. Když po roce 1945 přicházeli Romové (ve větší míře slovenští) do Čech, museli si osvojit češtinu. Byl to ale etnolekt češtiny.⁴¹ Dle Šotolové je etnolekt „neustálená forma nevlastního jazyka, který bilingvní populace používá jako druhý jazyk. Projevuje se v něm interference, vlivy jazyka vlastního, prvního.“⁴² „Romský etnolekt češtiny je tedy česká fonetika poznamenaná romskou výslovností, jsou to gramatické modely a sémantická pole romských slov vyjadřované českými výrazovými prostředky.“⁴³

Romská komunita v České republice se řadí k nejpočetnějším. Proto je dle mého názoru překvapivé, že i navzdory tomuto faktu romský jazyk mizí. Ale proč je tomu tak?

V českých zemích je téměř pravidlem, že první generace slovenských Romů, kteří se přistěhovali ze Slovenska, užívá při vzájemné komunikaci romštiny, zatímco příslušníci druhé generace sice romsky ještě (alespoň pasivně) umějí, ale romštiny užívají jen omezeně. Příslušníci třetí generace pak romsky obvykle už neumějí (což ovšem neznamená, že by vždy bezchybně ovládali češtinu).⁴⁴ Tento fakt způsobuje tzv. jazykové vakuum. To nastává tehdy, když dítě vyrůstá v rodině, kde již rodiče romsky nemluví a čeština je špatná. Děti pak chybí mateřský jazyk v plném slova smyslu. Katastrofa pak nespočívá jen v obtížích s dorozumíváním, ale i v ochuzeném myšlení a v tom, že je narušena jemnost citění.⁴⁵

Je ale nutné říci, že se v posledních letech objevují snahy některých Romů, kteří si chtějí romský jazyk zachovat. Někteří naši elitní (tj. vzdělání) Romové se dnes usilovně zdokonalují v romštině, kterou dosud mluvili jen málo, pokoušejí se vytvářet pro nové pojmy nová romská slova nepřevzatá z jiných jazyků, usilují o sjednocení četných variant romštiny u nás i ve světě, brání její kreolizaci, tj. mísení s většinovým jazykem dané země, který v této směsi stále

---

<<http://www.mvcr.cz/sbirka/1990/sb091-90pdf>>.

⁴⁰ Zpráva o stavu romských komunit v České republice 2004, Dostupné na WWW:

<<http://www.vlada.cz/cs/rvk/rzrk/dokumenty.html>>.

⁴¹ srov. ŠOTOLOVÁ, E. *Vzdělávání Romů*, s. 26.

⁴² tamtéž, s. 26.

⁴³ HÜBSCHMANNOVÁ, M. *Můžeme se domluvit - Šaj pes dovakeras*, s. 68.

⁴⁴ ŠEBKOVÁ, H. *Jazyková situace Romů a její vývoj*, s. 19.

⁴⁵ srov. ŘÍČAN, Pavel. *S Romy žít budeme, jde o to jak*, s. 40.

převažuje. (...) Navíc je možné, že rostoucí tlak ze strany nepřátelské většiny vyprovokuje Romy k větší snaze mluvit vlastní řečí, protože mají v podmínkách demokracie - na rozdíl od totality - dost prostoru k tomu, by se „postavili na odpor“.⁴⁶

1.4.2 Vzdělávání

Mezi charakteristické znaky, které jsou romské populaci připisovány, patří i nízká vzdělanost tohoto etnika. Neznamená to ale, že si nepřejí být moudří a netouží po společenském uplatnění. Moudrost je u Romů vysoce ceněna, ale ne taková, jakou známe u Neromů. Romská moudrost se předávala ze starších na mladší formou vyprávění, pohádek apod. Školní vzdělanost stojí u Romů v hodnotovém žebříčku hluboko pod položkou „peníze“. I v dnešní době je mnoho Romů, kteří dostatečně neovládají čtení a psaní. Tento fakt je způsoben především tím, že současné školské vzdělávání nerespektuje rozdílné kulturní a sociální podmínky Romů⁴⁷. Mám na mysli konkrétně právo na vzdělávání v mateřském jazyce. Většina rodičů nemůže svým dětem, které nezvládají školu, pomáhat, protože učivo sami neznají. „Škola je Romy chápána jako ‚bilá‘, víceméně represivní instituce. Romové k ní mají a priori nedůvěru, a ta se přenáší na dítě.“⁴⁸ „Děti vyrůstající na rozhraní romského domova a neromské školy mohou vnímat školu dopředu jako nepřátelské území.“⁴⁹ To mívá často od počátku školní docházky vážný vliv na vlastní výchovně vzdělávací proces včetně navázání pozitivního vztahu romské rodiny a školy. Romské dítě se dostává do jemu cizího prostředí. Je odděleno nejen od své matky, ale i od ostatních členů komunity. Velká část romských dětí nenavštěvuje mateřskou školu. Chybí jim tak zkušenost s jinými než romskými dětmi. Romské děti jsou od útlého věku vedeny k samostatnosti velmi záhy s nimi rodiče jednají jako s dospělými lidmi, což vede k dřívějšímu dospívání.⁵⁰ Je proto důležité, aby škola, pokud možno, již při zápisu navázala s rodiči budoucího žáka užší kontakt, čímž mohou být položeny základy budoucí, oboustranně fungující komunikace.

Neméně důležitou roli v komunikaci mezi školou a romskými rodiči hraje přístup učitele. Komunikace má být především pozitivní a učitel by měl být otevřený a vstřícný. Říčan však varuje, že „Vstřícnost neznamená měkkost nebo ústupnost na nepravém místě, podléhání nátlaku, když romští rodiče vymáhají neoprávněné výhody. Zkušený učitel, který má zároveň

⁴⁶ srov. ŘÍČAN, Pavel. *S Romy žít budeme, jde o to jak*, s. 41.

⁴⁷ srov. *Romové v České republice*, Dostupné na WWW: <<http://romove.radio.cz/cz/clanek/18389>>.

⁴⁸ ŘÍČAN, Pavel. *S Romy žít budeme, jde o to jak*, s. 109.

⁴⁹ *Romové v České republice, sešity pro sociální politiku*, s. 337.

⁵⁰ tamtéž.

k romskému etniku dobrý citový vztah, někdy akceptuje komunikační styl romských rodičů a „pohádá se“ s nimi.“⁵¹

Odlišný styl výchovy romské rodiny (viz následující kapitola) má vliv na to, že se dítě při vstupu na základní školu může cítit osamoceno. V tomto, pro něj naprosto cizím prostředí, je odděleno od rodiny, ve které není zvyklé nést za cokoliv odpovědnost, či dělat jakákoliv samostatná rozhodnutí. „*Způsob života v romské rodině vede u jednotlivce ke ztrátě pocitu zodpovědnosti za svůj život, což je v rozporu s pocitem tíhy zodpovědnosti za sebe sama, který je nosným principem evropské kultury.*“⁵² Jednou z podmínek dosažení zvýšení vzdělanostní úrovně romské minority je „*akceptování etnických, sociálních a kulturních odlišností ve výchovně-vzdělávacím procesu*“.⁵³

Tyto výše popsané skutečnosti zpravidla vedou k tomu, že romské děti nezvládají nároky vyučování. „*Hlavním důvodem je nediferencované tempo školní výuky a proto romské děti potřebují opětovné vysvětlování učební látky*“.⁵⁴ Dostupnost doučování se stává dobrým nástrojem při zvládnutí této situace.

V současné době již zpravidla není doučování organizováno školou.⁵⁵ Službu doučování dnes nabízejí za úplatu například různé agentury, soukromí učitelé či Domy dětí a mládeže. Zdarma se objevuje právě v nabídkách neziskových organizací a nízkoprahových zařízení pro děti a mládež.

1.4.3 Romské dítě

Pojem „rodina“ znamená často pro Neroma něco jiného než pro Roma. Pokud přemýšlí příslušník majoritní společnosti o rodině, myslí zpravidla na svého manžela a děti, popřípadě na rodiče či sourozence. Ale pro Roma má rodina daleko hlubší a širší význam. Je to místo, kde dochází k výchově a ochraně jedince, je prostorem stability a zázemí. Romskou rodinu nelze chápat jen jako určitý počet jedinců, ale jako kompaktní celek, který vůči okolí vystupuje vždy jednotně. Konflikty rodiny jsou prožívány kolektivně: vztahy mezi jedinci jsou vztahy mezi rodinnými svazky, jedinec koná ve jménu celé své rodiny. Chybu, kterou udělá jedinec, se hodnotí jako chyba celé rodiny, čin hodný úcty posiluje důležitou prestiž rodiny. „*Dobře vychované dítě žije v úctě ku své rodině až do svatby. Po svatbě bude v lůně rodiny, která ho přijala, prezentovat kulturu původní rodiny. Jakmile mezi těmito rodinnými*

⁵¹ ŘÍČAN, P. *S Romy žít budeme, jde o to jak*, s. 110.

⁵² tamtéž, s. 338.

⁵³ ŠOTOLOVÁ, E. *Vzdělávání Romů*, s. 42.

⁵⁴ ŠÍMOVÁ, K. *Doučování romských dětí na Kutnohorsku*, s. 38.

⁵⁵ srov. PRŮCHA, J.; WALTEROVÁ, E.; MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*, s. 49.

svazky dojde ke konfliktu, vrátí se k rodičům, kde chrání své postoje za každé situace. Sociální solidarita spojuje všechny členy rodiny: staří mládenci a staré dívky (co je jen velmi zřídka) zůstávají se svými rodiči. Sirotci a starší lidé jsou opatrováni s velkou láskou a úctou, není myslitelné odložit je do starobinců, sirotčinců nebo internátů. Nemocný člověk nikdy nezůstává sám.“⁵⁶

Romská rodina tedy pro své členy především zaručuje místo ve společnosti. Toto místo se získává již narozením. Stačí neporušit rodinná tabu a místo má jedinec zajištěno na celý život. Vědomí příslušnosti k rodu je od narození vštěpováno každému dítěti. Na těchto základech stojí další nezbytné součásti romství: úcta ke starším, ochrana slabších a protěžování všech členů rodiny, a to často i na úkor ostatních, kteří do rodiny nepatří.⁵⁷ Pokud tento fakt srovnáme s českou společností, zjistíme, že v majoritě není zvykem, že by dítě narozením získávalo nějaké trvalé místo ve společnosti. Pochopitelně je podstatné, do jaké rodiny se dítě narodí, ale postavení rodiny mu nezaručí celoživotní participaci ani ho žádným způsobem nelimituje. Záleží především na samotném jedinci, jaké místo si svým přičiněním ve společnosti vybuduje. Mám na mysli především vzdělání, profesi atd.

Také výchova v romské rodině prošla mnoha změnami a podstatně se liší od neromské. „V evropských rodinách je velký důraz na výchovu k samostatnosti, dítě si zvnitřňuje zprvu vnější normy, a tak si buduje páteř své budoucí osobnosti. Romské dítě toto zvnitřňování zdaleka tak nepotřebuje, svůj život stráví mezi spoustou příbuzných, a tak se nikdy nebude muset rozhodovat samo za sebe. Místo individuality se v romské rodině pěstuje úcta ke starším, místo schopnosti prosadit se vede k podřizování se skupině. V rodině existuje hierarchie starších a mladších, mužů a žen, ale každý člen velkorodiny se může ke každé věci vyjadřovat a jeho slovo může být vzato za kolektivní rozhodnutí. Navenek je pak člen rodiny jen nositelem tohoto kolektivního rozhodnutí.“⁵⁸

Tato odlišná výchova často způsobuje problémy romským dětem, které se dostanou do majoritního prostředí. Děti vyrůstající v „přirozeném“ prostředí romské komunity, jsou spontánní a otevřené. Na první pohled by se mohlo zdát, že se jim vlastně nikdo nevěnuje, a přitom jsou pod kontrolou a dohledem všech členů rodiny. Pokud se však náhle dostanou do výhradně majoritního společenství, jsou vystaveny extrémní zátěži a stresu. Děti jsou v tomto prostředí nejisté, nevědí jak se mají chovat a co se od nich očekává. Jsou zvyklé na vysokou

---

⁵⁶ LIÉGEOIS, J. P. *Romovia, Cigani, Kočovnici*, s. 75.

⁵⁷ srov. *Rizikové chování dospívajících a jeho prevence*, s. 140-146.

⁵⁸ *Rizikové chování dospívajících a jeho prevence*, s.144.

míru neverbální komunikace a na osobní blízkost své rodiny. Děti v tradiční romské komunitě nemají „svá“ území, pokoje, koutky, hračky. Výchova dětí je vedena spíše kolektivně.⁵⁹

Tradiční romská rodina (velkorodina) je mnogogenerační seskupení většího počtu nukleárních rodin, které odvozují svůj původ od společného předka. Romské rodiny jsou početné. Není výjimkou jsou-li děti vychovány se třemi i čtyřmi generacemi dospělých. „... matky začínají rodit nejpozději v 18, 20 letech. V důsledku časného zahájení reprodukce nejsou výjimkou rodiny s 10 vlastními dětmi. Své děti neplánují, ani se jim nebrání. Rozhodně se nezabývají antikoncepcí. Výjimkou nejsou ani 15leté matky.“⁶⁰

Tato rodina se i dnes vyznačuje velikou mírou solidarity. To můžeme vidět například na tom, jakou povinnost Romové cítí při poskytování přístřeší. Příbuzní, kteří se náhle ocitnou v nouzi, se mohou spolehnout na to, že jim rodina poskytne přístřeší i tehdy, kdy se bude muset sama uskromnit. To vede v mnoha případech k přeplňování bytů nad únosnou míru, zhoršení hygienických i sociálních podmínek. Tato skutečnost se jeví majoritě jako nepochopitelná.

Dítě, které žije v této velkorodině, se snadněji učí navazovat sociální kontakty. Respektuje dospělé a dospělí zpětně respektují dítě. Při výchově dítěte (zejména v minulosti) byl brán zřetel na pohlaví. V rodině se tak děti učily především pro svůj praktický život bez ohledu na vzdělání.

Pokud srovnáme dětství romského a neromského dítěte, vidíme následující rozdíly. První rozdíl je v tom, že romské dětství je „kratší“. Je to dáno především biologicky, to znamená časnější pubertou, která je patrně uspišena romskou tradicí - brzkým zahájením sexuálního života. Druhý rozdíl souvisí s vysokou kohezí romské rodiny. Děti se odmala účastní rozhovorů dospělých a také jejich rozhodování. To je z psychologického hlediska nezdravá zátěž pro dítě.⁶¹ Dětství u Romů končí založením vlastní rodiny.

Jak jsem již uvedla, vývoj romské rodiny zaznamenal v posledních letech významné změny. Jako příklad lze uvést i stále častější samostatné bydlení mladých romských rodin. Přesto však jsou zachovány vazby k původní rodině a z toho vyplývající povinnosti, důkazem čehož je zcela ojedinělé umístění romských seniorů v domovech důchodců.⁶²

Etnografka a folkloristka Davidová ke změnám, jež proběhly v romské rodině, uvádí: *Příslušníci rozvětvených rodin, „silných rodů“, mají dodnes větší autoritu u ostatních a vzájemně si pomáhají. (...) Dříve platil u většiny romských skupin nepsaný zákon „čisté*

⁵⁹ srov. Navrátil, P.; Šimíková, I. Komunitní sociální práce jako nástroj boje proti sociálnímu vyloučení: příklad „Strategie sociální inkluze Romů v Brně“. *Sociální práce*, s. 112.

⁶⁰ NAVRÁTIL, P., ŠIŠLÁKOVÁ, M. *Podmínky výchovy v romských sociálně vyloučených rodinách*, s. 141.

⁶¹ srov. ŘÍČAN, P. *S Romy žít budeme, jde o to jak*, s. 104.

⁶² srov. ŘÍČAN, P. *S Romy žít budeme, jde o to jak*, s. 46.

krve“, který zakazoval manželství s jinoetnickými partnery. Tento pozůstatek rodové endogamie přetrvává u většiny Romů olašských, zatímco u všech ostatních se tento zákaz začal narušovat již v uplynulých letech. Dnes již téměř neplatí nejen mezi jednotlivými skupinami, ale i vzhledem k Neromům; počet interetnických - smíšených manželství romsko - českých, romsko - slovenských či jiných stále narůstá a je dokladem zásadnějších změn v hodnotové orientaci a postavení Romů, zejména v českém a moravském městském prostředí (romský partner, častěji je to muž, si obvykle však přitom zachovává svoji identitu, což je pozitivní).⁶³

Přestože v České republice tvoří Romové jednu z početně nejvýznamnějších etnických menšin, patří k vrstvám s nejhorsími sociálními podmínkami a jejich obecná sociální pozice se od listopadu 1989 začala propadat ke dnu. Podle Navrátila se většinová společnost domnívá, že ona sama má problémy s Romy, a že právě romská menšina způsobuje nedostatky ve vzájemném soužití. Ve skutečnosti jsou však problémy oboustranné, protože „Romové nezřídka narážejí na bariéry, které jim neumožní žít důstojný a spokojený život v české společnosti, a současně jsou pro většinu obyvatel způsob života a kultura Romů tak nesrozumitelné, že ve výsledku se vzájemné vztahy stále udržují na velmi chladné úrovni.“⁶⁴

Pro Romy je podle Thálové typické právě přizpůsobení se životu v chudobě a přežití v jejím prostředí, avšak zároveň jsou tímto způsobem Romové handicapováni při pokusech se z chudoby vymanit, protože dostatečně nevyužívají nabízených příležitostí. Jednou z příčin fenoménu chudoby romské menšiny jsou její kulturní zvyklosti, hodnotové preference, život ze dne na den bez uvažování o budoucnosti a vzájemné prolínání se několika kultur.⁶⁵ Pokud k těmto skutečnostem připočteme soudobý trend konzumního způsobu života, dostáváme již konkrétní podobu současného stavu české romské populace. Právě na tento fakt se svou nabídkou služeb a jejich realizací (např. formou terénní sociální práce) snaží reagovat i mnohá nízkoprahová zařízení.

1.5 Současná situace Romů

Za současnou, zatím neutěšenou, situaci romského etnika je možno činit zodpovědným minulý komunistický režim. „Řešení tzv. ‘romského problému’ bez aktivní účasti Romů, bez dostatečného poznání jejich specifických odlišností, poznamenalo způsob jeho řešení.“⁶⁶

⁶³ Romové v České republice, Dostupné na WWW: <<http://romove.radio.cz/cz/clanek/18571>>.

⁶⁴ NAVRÁTIL, P. Romové v české společnosti, s. 11.

⁶⁵ srov. THÁLOVÁ, L., Sociální problematika a Romové, s. 87 – 112.

⁶⁶ ŠOTOLOVÁ, E., Vzdělávání Romů, s. 21.

Totalitní režim nevnímal Romy jako svébytnou etnickou minoritu s vlastní kulturou a tradicemi. V komisích zabývajících se cikánskou otázkou nepůsobil ani jeden romský zástupce, z čehož plynula nekonceptnost programu a fakt, že i dobře míněná opatření (např. osvěta, vzdělávací programy) se často mýjela účinkem. Z materiálního pohledu bylo o menšinu postaráno vcelku dobře. Na úřadech byla vedena pečlivá evidence Romů vyžadujících zvláštní sociální péči a okresní úřady měly přidělené nemalé finanční prostředky určené na jejich integraci. *“Předpoklad, že s materiálním dostatkem se změní i jejich duševní svět, se ukázal jako chybný. Vztahy mezi příslušníky majoritní populace a Romy se nezlepšily.”*⁶⁷

V některých okresech a městech vznikla podrobná metodika sociální práce s Romy. *“Velice zajímavých výsledků bylo dosahováno zejména v Praze. Skupinová práce s dospělými Romy, jejíž podstatou bylo zaangažování Romů samých na řešení problémů romských komunit, vytvořila podmínky pro vznik emancipačního a politického hnutí Romů, a to již ke konci roku 1989.”*⁶⁸ I přes ojedinělé pozitivní trendy byla romská menšina označena v Chartě 77 za *“nejbezprávnější skupinu obyvatelstva v Československu”*.⁶⁹

Po zhroucení komunismu roku 1989 se nejen u nás „rozpoutala“ svoboda. Tato svoboda byla založena na sociální, kulturní, politické i duchovní tradici Západu. I pro Romy byl tento politický převrat velkým mezníkem v jejich životech. Přinesl jim svobodu užívat svého jazyka a pěstovat svou národní kulturu. S tím je též spojeno zakládání organizací, rozvíjení mezinárodních vztahů a podobně.⁷⁰

Přechod od komunistického paternalismu k liberalismu a jeho dopad na české Romy dále Říčan dělí na následujících pět oblastí:

- Nezaměstnanost: Zkušenost ztráty zaměstnání a s tím spojená skutečnost, že úřady nikomu, tedy ani Romům, ihned nezajistí zaměstnání nové, byla pro Romy doslova šokem. Do té doby platná pracovní povinnost byla zrušena. Ten, kdo se dříve práci vyhýbal a odpracoval jen několik směn proto, aby nebyl obviněn z příživnictví, teď práci rovnou ztratil. A ten, kdo si chtěl udržet zaměstnání, se mnohdy musel daleko více snažit.⁷¹
- Mediální pranýř: Listopad přinesl svobodu projevu, která ve svých důsledcích spíše Romy poškozují. Zákon sice zakazuje jakékoliv šíření nenávisti proti skupině obyvatel, ale v současné době se v médiích uplatňuje tržní princip: zejména tisk

⁶⁷ ŠOTOLOVÁ, E., *Vzdělávání Romů*, s. 21.

⁶⁸ GJURIČOVÁ, J., *Na okraji. Romové jako objekt státní politiky*, s. 20.

⁶⁹ ŘÍČAN, P., *S Romy žít budeme - jde o to jak. Portál*, Praha 1998, s. 28.

⁷⁰ srov. ŘÍČAN, P. *S Romy žít budeme, jde o to jak*, s. 28.

⁷¹ srov. ŘÍČAN, P. *S Romy žít budeme, jde o to jak*, s. 30.

a televize přináší zprávy a pořady vybrané tak, aby vyhovovaly většině. Tato většina je ale proti Romům zaujata.⁷² „Čím více se média přizpůsobují poptávce po senzačně přibarvených negativních informacích o Romech, tím horší představy o nich má veřejnost. A čím horší jsou představy veřejnosti, tím lépe se ovšem takovéto negativní informace „prodávají“ - čímž je uzavřen bludný kruh, či spíše tím hrozivěji se rozvíjí spirála vzájemného odcizení, strachu a nenávisti.“⁷³

- Dostupnost atraktivních škodlivin: Romská populace podléhá daleko snadněji konzumní mentalitě, alkoholu, drogám a gamblerství. Polistopadová liberalizace obchodu s těmito komoditami nemilosrdně devastuje Romy nejen fyzicky, psychicky, morálně ale i ekonomicky.
- Většinová averze: V období po revoluci se tato averze nebývale vystupňovala. Skinheadské násilí je jen špičkou ledovce. Rasová nenávist je přítomna, ať ve větší či v menší koncentraci, ve všech složkách české společnosti. Strach z romské kriminality toto vědomí sále zesiluje.
- Krátkozraká pragmatická politika: *Politik, jehož hlavním cílem je být opět zvolen, a jehož jediným „kompasem“ jsou tedy volební preference, nemůže Romům pomoci. (...) Hledá-li se při tom spása v ekonomické transformaci místo v duchovní a etnické obnově všeho života, tedy ekonomiky, politiky, kultury a vzdělanosti - pak je otázka, jak budou Romové v této zemi žít, stěží vůbec pojmenována a její řešení je znovu a znovu odsunováno.*⁷⁴

1.5.1 Postavení Romů ve společnosti

Práva Romů jako národnostní menšiny upravuje zákon č. 273/2001 Sb., o právech národnostních menšin. Přesto „historické a etnografické analýzy vypovídají o tom, že Romové nikdy nebyli považováni za rovnocenné příslušníky české společnosti či právoplatné občany českého státu, ale že jejich místo bylo na okraji.“⁷⁵

Postoj majority k Romům

Negativní postoj k Romům v české majoritní společnosti má své hluboké kořeny. V posledních letech se často setkáváme s pojmy jako je xenofobie a rasismus. Je ale zajímavé,

⁷² srov. ŘÍČAN, P. *S Romy žít budeme, jde o to jak*, s. 30.

⁷³ ŘÍČAN, P. *S Romy žít budeme, jde o to jak*, s. 30.

⁷⁴ Říčan, P. *S Romy žít budeme, jde o to jak*, s.31.

⁷⁵ NAVRÁTIL, P. a kol. *Romové v české společnosti*, s. 56.

jak tyto negativní tendence vnímá sama společnost. „*Veřejnost sice spíše odsuzuje xenofobii a rasismus, ale jejich příčiny nevidí v nedostatku tolerance většinové společnosti, ale spíše v neakceptovatelném chování rasově, etnicky či národnostně odlišných. Řešení pak nenachází ve změně netolerantních většinových postojů, ale pouze v lépe uplatňované povinnosti odlišných přizpůsobit se hodnotám, které většina považuje za své, a tedy správné.*“⁷⁶

Ještě dnes je obecně přijímaným přesvědčením, že se Romové snaží vyhýbat poctivé práci, je jim vlastní příživnický způsob života, zneužívají poskytování sociálních dávek, pokud pracují, jsou nespolehliví, jsou nevzdělaní a tím i nepoužitelní pro většinu pracovních profesí, jsou odkázáni na pomoc společnosti, sami pro sebe neudělají nic. Pokud se domohou nějakých materiálních výhod, jsou schopni je obratem zneužít ve svůj prospěch, např. je-li jim poskytnut prostor pro bydlení, v zápětí si do něj zvou další příbuzné. Poskytnuté prostředky určené ke konkrétnímu účelu využívají k účelům zcela jiným, např. k pořízení si cigaret, alkoholu. Není výjimkou ani častá hra na výherních hracích automatech s bláhovou představou lehkého a rychlého zbohatnutí. „*Romové často okázale dávají najevo své bohatství, někteří si dokonce i pro sociální dávky jezdí taxíkem či drahými (ojetými) automobily, což pobuřuje veřejnost. Ta vytýká Romům, že využívají dávky místo pro děti pro své vlastní živobytí.*“⁷⁷

V dětských domovech se objevuje stále velký počet romských dětí. V této souvislosti je majorita též „nezlomně“ přesvědčena, že rodinné vztahy Romů jsou „ve velké většině“ nefunkční a neodpovědné a že se vyznačují nevázanou sexualitou. „*Je jim vyčítáno, že neuznávají „věková omezení“ pro reprodukci, dívky mají děti příliš brzy a celkový počet dětí je též „provokující“, stále častěji odkládají své děti do ústavů.*“⁷⁸

Negativní zkušenost, byť v přenesené podobě, vyvolává pro členy majority jako jednu z mnohých a vážných obav také představa, že se Romové nijak neobávají použít i fyzické síly jako argumentu ve snaze domoci se tak svých požadavků. Výjimkou nejsou ani výhrůžky fyzickým násilím apod. Mnohá jednání jsou pro členy většinové společnosti zcela nečitelná a jejich reakce nevyzpytatelné. Používání vulgarismů už mezi dětmi na veřejnosti není rovněž výjimkou a vidět nezletilé Romy s cigaretou v ruce rovněž tak. Naznačené hrubě obviňující předpoklady spolehlivě vedou k závěru, že „*Romy není vhodné pouštět do svého světa, že je třeba od nich udržovat preventivní distanci. Obecně pak majorita vnímá Romy jako skupinu*

---

⁷⁶ O Romech, s. 36.

⁷⁷ ŠEVČÍKOVÁ, S. *Hodnoty a zvyky Romů v České republice*, s. 128.

⁷⁸ VEČERKA, K. *Romové a sociální patologie*, s. 420.

*lidí, jež se od ní v mnoha směrech liší, což by nebylo tak zlé, kdyby se odlišnost neinterpretovala téměř všeobecně jako negativní skutečnost.*⁷⁹

Negativní postoj k Romům vzniká často již v rodině a je dále posilován i mezi vrstevníky, ve školních kolektivech, na pracovištích apod.

Důležitým vodítkem pro pochopení vzájemných vztahů a způsobu života vypovídá zejména oboustranná otevřenost sousedů, okolnosti, za kterých se setkávají a forma vzájemných kontaktů. Na toto téma provedli dotazování I. Šimíková, P. Bučková a P. Smékal. „*Prováděné šetření mezi oběma stranami zaměřené na zodpovězení základních otázek vypovídají o tom, že nejvíce lidí udržuje se svými sousedy pouze povrchní kontakty, přestože romští sousedé projevují větší otevřenost ke kontaktu s majoritními sousedy, než je tomu u druhé strany.*“⁸⁰ Romští sousedé prohlašují, že jsou otevřenější kontaktu se svými majoritními sousedy, než je tomu naopak (viz tabulka č. 1.) Zatímco pro Romy jsou vztahy velmi důležitou hodnotou, neboť se podílejí na tvorbě jejich sociálního statutu, pro majoritní sousedy jsou vztahy spíše na formální úrovni společenského chování. Není vyloučeno, že romští respondenti interpretují realitu záměrně jiným způsobem, kdy mají snahu situace a vztahy vidět spíše pozitivněji, než jak je vidí a chtějí vidět jejich majoritní sousedé.

tabulka č. 1 Otevřenost ke kontaktům (v procentech)

Intenzita kontaktu	Majorita			Romové		
	ano	ne	absolutní počet	ano	ne	absolutní počet
zdravíme se	70,5	29,5	996	90,1	9,9	867
mluvíme spolu	49,4	50,6	990	91,7	18,3	864
pomáháme si	15,3	84,7	980	46,8	53,2	846
navštěvujeme se	14,9	85,1	982	50,8	49,2	839
chodíme k sobě na oslavy	5,3	94,7	979	27,4	72,6	831
naše děti si hrají	26,6	73,4	672	71,8	28,2	656

zdroj: převzato od Šimíková, Bučková, Smékal⁸¹

Z dalších výpovědí majoritních a romských respondentů téhož šetření vyplývá, že pokud sousedé bydlí v těsné blízkosti (patro, dům), udržují intenzivnější sociální vztahy. Je možné tedy konstatovat, že pokud k sobě mají romští a neromští sousedé blíž fyzicky, mají k sobě

⁷⁹ VEČERKA, K. *Romové a sociální patologie*, s. 420.

⁸⁰ ŠIMÍKOVÁ, I., BUČKOVÁ, P., SMÉKAL, P. *Kvalita multietnického soužití*, s. 108.

⁸¹ tamtéž.

blíž i lidsky. Fyzická blízkost může na jedné straně podporovat intenzivnější sociální kontakty, avšak na druhé straně, může být tato blízkost zdrojem pro vytvoření podmínek mezisousedských konfliktů. Problematické soužití a s tím související nespokojenost závisí na četnosti vzájemných konfliktů. Dalo by se předpokládat, že čím méně je vzájemných sporů a jiných negativních střetů mezi romskými a neromskými sousedy, tím více je vzájemné soužití spokojenější. Tato skutečnost však platí pouze ve výpovědích romských respondentů. Mezi majoritními respondenty převládá malá spokojenost, a to i v těch případech, že se s konflikty neseťkávají.⁸²

Jednou z možností, jak si uvedené skutečnosti vysvětlit, je rozdílnost ve vnímání, prožívání a vyjadřování emocí. Romové prožívají své vztahy (konfliktní i nekonfliktní) více vnějškově a vnějškovou manifestací se dokáží také náležitě odreagovat a zbavit se tak prožitku nespokojenosti, zatímco příslušníci majority prožívají své napětí ze vztahů více niterně, a proto přetrvává i větší a dlouho trvající nespokojenost. Z tohoto pohledu je vyslovována i pravděpodobnost, že zdrojem této bazální nespokojenosti je souvislost s xenofobní orientací české majority, která byla pěstována po několik desetiletí života v totalitě. Další okolností nespokojenosti je zcela odlišný životní styl Romů, který je pro členy majoritní společnosti jen těžko akceptovatelný a často je velmi obtěžuje. Spokojenost vzájemných vztahů a tím i oboustranných postojů je rovněž tak ovlivněna hluboce zakořeněnými předsudky, bez osobních zkušeností. Výzkumná data poukazují na skutečnosti, že majoritní obyvatelé si při výběru svého bydliště udržují značný odstup od svých romských sousedů, což sebou nese i odstup v sociálních kontaktech. *„Pokud bydlí v těsné blízkosti, vnímají soužití jako konfliktní a nejsou s ním spokojeni. Naproti tomu pro jejich romské sousedy není prostorová blízkost pro konflikty rozhodující a v soužití s majoritními sousedy jsou Romové spokojenější.“*⁸³

Na téma postoje veřejnosti k romské populaci provedla výzkum agentura STEM v roce 2007. *„Postoje české veřejnosti k romským spoluobčanům jsou již několik let stabilní. Výrazná, dvoutřetinová převaha občanů pocituje k romské menšině odmítavý vztah či dokonce odpor, pětina veřejnosti vnímá Romy stejně jako ostatní spoluobčany a jen zanedbatelný podíl lidí vyjadřuje k Romům dobrý nebo velmi dobrý vztah. Zhruba každý druhý z nás uznává, že každá etnická skupina má mít možnost žít podle vlastních tradic*

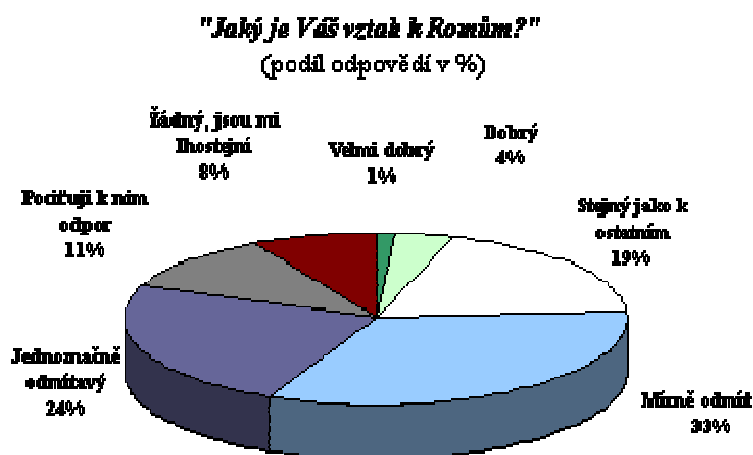
⁸² ŠIMÍKOVÁ, I., BUČKOVÁ, P., SMÉKAL, P. *Kvalita multietnického soužití*, s. 112.

⁸³ tamtéž.

a zvyků. V minulosti však tento názor sdílelo více lidí. V posledních letech dochází i k poklesu podílu občanů, kteří se domnívají, že by se u nás mělo více dbát na práva romské menšiny.“⁸⁴

Z výsledků výzkumu vyplývá, že velmi dobrý nebo dobrý vztah k romské menšině má 5% české veřejnosti. 19 % oslovených občanů odpověděla, že k romským spoluobčanům má stejný vztah jako k ostatním, a 8 % dotazovaných uvedlo, že k Romům nemá žádný vztah. Celých 68 % respondentů sdělilo, že mají k Romům negativní vztah - mírně odmítavý, jednoznačně odmítavý nebo k nim pocítují odpor (viz graf A).

Graf A

Zdroj: STEM

Výše uvedené postoje společnosti mohou mít na romské etnikum velmi negativní dopad. Říčan uvádí: „Dnes musíme konstatovat, že se Romové ve své naprosté většině cítí v naší „gádžovské“ společnosti jako cizinci, neuznávají naše hodnoty a normy, osud demokracie je jim lhostejný, ve státní moci vidí spíše nepřítele než obránce.“⁸⁵ Dlouhodobě utlačované menšiny „mají sklon převzít negativní obraz, který o nich má většina. Tím vzniká jakýsi skupinový komplex méněcennosti, pohrdání sebou samým, dokonce nenávisti k sobě a vlastnímu lidu. (...) Musíme tedy předpokládat, že nejhlubší, vytěsňená, nevědomá vrstva vlastní identity našich Romů je vyjádřena slovy: „Gádžové mají pravdu, my černí jsme k ničemu a nikdy to nebude jinak...“ Destruktivní slepá síla takového „podzemního“ komplexu je nesmírná.“⁸⁶

⁸⁴ srov. *Vztah Čechů a Romů je dlouhodobě převážně odmítavý*. Dostupné na WWW: < <http://www.stem.cz/clanek/1309> >.

⁸⁵ Říčan, P. *S Romy žít budeme, jde o to jak*, s. 61.

⁸⁶ tamtéž, s. 94.

Romové, jako etnická menšina, mají v České republice také obvykle menší zastoupení ve významných společenských pozicích a nižší společenské postavení. V tomto případě se dá již mluvit o sociálním vyloučení.

1.5.2 Romové jako sociálně vyloučená skupina

Termín „sociální vyloučení“ se poprvé objevuje ve francouzské literatuře v sedmdesátých letech minulého století. Za jeho autora je označován René Lenoir, který v roce 1974 publikoval knihu *Les Exclus: un Francois sur Dix* (Vyloučení, jeden Francouz z deseti). Z Francie se tento termín velmi rychle rozšířil do celoevropského kontextu a v devadesátých letech se boj proti sociálnímu vyloučení stal jedním z hlavních cílů sociální politiky Evropské unie (Maastrichtská smlouva, 1996).⁸⁷

Menšina je podřízená skupina, jejíž příslušníci mají významně méně kontroly nebo moci nad svými životy, než mají příslušníci dominantní skupiny. Často se stávají terčem předsudků. V české společnosti jsou právě Romové tou skupinou, která je sociálním vyloučením nejvíce ohrožena a mnohdy již i vyloučena.

Sociálním vyloučením zpravidla odděluje nejchudší vrstvy od zbytku společnosti. „... *chudí se stále častěji stávají předmětem despektu společnosti a čelí podezření, že jejich nepříznivá situace není ani tak důsledkem působení strukturálních faktorů, jako spíše jejich osobní nedostatečnosti*“.⁸⁸

Matoušek definuje sociální exkluzi takto: sociální vyloučení „*označuje obvykle komplexně podmíněnou nedostatečnou účast jednotlivce, skupiny nebo místního společenství na životě celé společnosti*“.⁸⁹ Dále uvádí: „*Dlouhodobý pocit, že člověk nemá ve společnosti místo, je zdrojem stresu. Příčiny sahají od individuálních až po systémové. Konkrétněji nízké sebevědomí, nízký příjem, nedokončené vzdělání, nedostatečné sociální dovednosti, špatné duševní i tělesné zdraví, špatné bydlení, vysoký věk, vysoká úroveň kriminality v místě*“.⁹⁰ Toto potvrzuje i Navrátil. Ten říká, že každá společnost má různé strategie, kterých využívá, když se potřebuje vyrovnat s přítomností menšin. Navrátil tyto možnosti dělí na tři kategorie: oblast kulturní, sociální a politickou, přičemž ve strategii v oblasti sociální můžeme hovořit o strategii sociálního vyloučení a naopak o strategii sociálního včleňování.

- strategie sociálního vyloučení: „*V jejím důsledku mají určití jednotlivci, rodiny, případně skupiny či celá lokální společenství (komunity) omezený přístup ke zdrojům,*

⁸⁷ NAVRÁTIL, P. a kol. *Romové v české společnosti*, s. 30.

⁸⁸ MAREŠ, P. *Sociální exluze a inkluze*, s. 15.

⁸⁹ MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*, s. 217.

⁹⁰ MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*, s. 217.

*kteře jsou potřebné pro participaci na sociálním, ekonomickém i politickém životě společnosti. Typicky se sociální vyloučení projevuje nízkou kvalitací, obtížemi při uplatnění na trhu práce, nízkými příjmy a chudobou, problematíkou kvalitou bydlení, horším zdravotním stavem.*⁹¹

- strategie sociálního včleňování: „V současné době se stále více prosazuje trend využívat při tvorbě strategií a praktik postoje a zkušenosti minoritních skupin. Tyto přístupy zdůrazňují nutnost zahrnout do tvorby různých služeb i jejich praxe perspektivy minorit.“⁹²

Koncepce romské integrace na rok 2005 uvádí: *Integrované poskytování služeb v oblasti sociálního vyloučení romských komunit je svou povahou činnost značně specifická, neboť musí brát v úvahu sociokulturní odlišnosti dané historickým vývojem od většinové společnosti. Malá úspěšnost dosavadních opatření směřujících k odstranění a prevenci sociálního vyloučení, resp. k integraci romských komunit, je způsobena především tím, že jednotliví realizátoři opatření - tj. zejména ministerstva - řeší jen dílčí problémy. Ministerstva realizují Koncepti romské integrace nanejvýš v úzké výšeci vymezené kompetenčním zákonem. Problémy související se sociálním vyloučením jsou však komplexní, složité a vnitřně provázané. Většina příslušníků romských komunit se potýká se začarovaným kruhem ztíženého přístupu ke kvalitnímu bydlení, vzdělání a možnostem výdělečné činnosti.*⁹³

Ve své podstatě sociální vyloučení představuje vážné ohrožení nejen pro samotné vyloučené, ale také pro majoritní společnost, např. ohrožením minimální sociální soudržnosti, jež je základem civilizované společnosti, nárůstem sociálního napětí, kriminalitou a jinými patologickými jevy.

Od prvních počátků vzájemného soužití s romským etnikem na našem území uplynulo mnoho času a je až s podivem, že stav není alespoň v určité míře vyrovnaný. Přestože se životní styl ve svém vývoji komplexně, velmi rychle a kvalitativně posunul dopředu, jako by ten romský zůstával stále kdesi v pozadí. Srovnáme-li tuto situaci kupříkladu s jinou národnostní menšinou žijící na území České republiky, např. vietnamskou, je zde rozdíl naprosto zřetelný. Z tohoto pohledu je zřejmé, že je třeba hledat a realizovat nové způsoby řešení s cílem podporovat sociální integraci romské populace a to zejména v těch oblastech jež významně ovlivňují sociální vyloučení – zejména ve vzdělávání, v postavení na trhu práce, společenské etiketizaci apod., zkrátka všude tam, kde je romská populace doposud výrazně marginalizována.

⁹¹ NAVRÁTIL, P. a kol. *Romové v české společnosti*, s. 28.

⁹² tamtéž, s. 28.

⁹³ *Koncepce romské integrace*, Dostupné na WWW: <<http://www.vlada.cz/dokument8150.html>>.

1.5.3 Důsledky sociálního vyloučení

Mezi hlavní důsledky sociálního vyloučení podle Mareše patří vyloučení z obvyklého životního standardu a životních šancí, vyloučení ze základních práv i povinností spojených s členstvím v dané společnosti, či odepření participace na dominující kultuře. Sociálně vyloučení jedinci se nepodílejí stejnou měrou jako ostatní členové společnosti na jejich zdrojích (hmotných i nehmotných), což vede k jejich chudobě a sociální izolaci. Jak autor dodává, nejde přitom „ani tak o deprivaci vyloučených (i když deprivovaní obvykle bývají), ale především o nerealizaci jejich občanských, politických a kulturních práv a tak i o status a identitu vyloučených. Z jejich hlediska se jedná o izolaci od hlavního proudu společnosti, z hlediska společnosti jde o fragmentarizaci sociálních vztahů a narušení sociální koheze daného společenství.“⁹⁴

1.5.4 Diskriminace

Diskriminace je „rozlišování poškozující někoho, neuznávání jeho rovnosti s jinými, popírání a omezování práv urč. kategorii obyvatelstva“.⁹⁵ Přestože rasismus od diskriminace rozlišujeme, ve vztahu k Romům je rasismus často jejím motivem.

Diskriminace Romů je v České Republice běžná. „Trestní zákon ji nepostihuje, stanoví trest pouze za veřejné vyzývání k ní, přičemž veřejností se rozumí přítomnost více než tři svědků.“⁹⁶ Je to zejména z toho důvodu, že naše „platné zákony, ale i právní řád ČR jako celek rasovou diskriminaci zásadně nepřipouštějí. Základním přepisem je při tom ústavní Listina základních práv a svobod, která obsahuje zákaz diskriminace především v čl. 1 (ale i v dalších), který stanoví, že „lidé jsou svobodní a rovni v důstojnosti a právech“.⁹⁷ Ale přesto se Romové setkávají s diskriminací v každodenním životě.

1.5.5 Současná identita Romů

Vědomí vlastní identity je důležité pro každého z nás. Pokud má člověk vědomí vlastní identity oslabené, má také oslabenou schopnost čelit novým situacím a problémům. Takový člověk se může cítit vykořeněný. Každý národ má své tradice a národní zvyklosti a ani

⁹⁴ MAREŠ, P. *O problému marginalizace a sociálního vyloučení*, s. 15.

⁹⁵ *Akademický slovník cizích slov*, s. 170.

⁹⁶ ŘÍČAN, P. *S Romy žít budeme, jde o to jak*, s. 71.

⁹⁷ *Romové v České republice, sešity pro sociální politiky*, s. 258-259.

u Romů tomu není jinak. Majoritní společnost si ale zvykla tyto stránky spíše nevidět a nebo potlačit, což je velká škoda.

K pojmu identita se Říčan vyjadřuje následovně: „*Mít identitu znamená znát odpověď na otázku, kdo jsem, znát sám sebe, rozumět svým citům, vědět, kam patřím, kam směřuji, čemu doopravdy věřím, v čem je smysl mého života. Znamená to jistotu sebou samým, zodpovědnost za své činy, realistické sebevědomí, znalost svých možností a mezí. Znamená to být pevně zakotven v tradici, podílet se aktivně na tvorbě budoucnosti, osobní i společenské. Znamená to vědět o své jedinečnosti, znát své nezaměnitelné místo, svou nenahraditelnost – a to vše nejen intelektem, nýbrž celou hloubkou své bytosti. Znamená to mít větší podíl na vlastním životě*“.⁹⁸

Pojem identita etnika Říčan chápe „*jako personifikační metaforu užívající představu, že skupina je individuem, osobou, jež si sama sebe uvědomuje, ví, co chce, má k sobe určitý vztah*“.⁹⁹

Osobní a národní identita

O nalezení své vlastní identity každý člověk usiluje zejména v období adolescence. Říčan nazývá toto období „*vrcholem osobního zápasu o identitu*“. Je to proces bouřlivý, rozporný, obtížný, protože nová identita znamená rozchod s dosavadní identitou dítěte (i pubescenta), což bývá spojeno se zmatkem.¹⁰⁰ Dále uvádí, že adolescence je senzitivním obdobím pro nalezení osobní identity, pro její vytváření, adolescent se o svou identitu pere se svým okolím i se sebou samým.¹⁰¹ V souvislosti s osobní identitou autor uvádí, že mít osobní identitu „*znamená vědět, kdo jsem a jaký jsem, kam patřím, co chci, co dokážu, na co spoléhám, čemu věřím (...) Kdo postrádá jasnou a pevnou identitu, ten trpí (pokud není tupý, lhostejný člověk) nejistotou, pocitem vykořeněnosti, vnitřním zmatkem a bezcílností*“.¹⁰²

Existuje nějaký vztah mezi osobní a národní identitou? Národní identita může být velkou oporou osobní identity, její součástí. Každá identita mimo jiné znamená odlišnost. Vědomí odlišnosti, které je základem identity, může být spojeno s tolerancí a otevřeností, může být příležitostí k tomu, aby člověk poznával různé jiné možnosti lidství. Svou odlišnost můžeme také prožívat konfrontačně, nepřátelsky. Každá skupina má sklon se ohraničovat, „fandit“ tomu, čím se od druhých liší. Jestliže se má skupina udržet, musí její členové vydávat signály

⁹⁸ ŘÍČAN, P. *Cesta životem*, s.217.

⁹⁹ ŘÍČAN, P. *S Romy žít budeme – jde o to jak*, s.83.

¹⁰⁰ srov. ŘÍČAN, P. *Cesta životem*,s. 216.

¹⁰¹ tamtéž.

¹⁰² ŘÍČAN, P. *Cesta životem*, s. 223.

odlišnosti, jinak by splynuli s okolím. K tomu aby nesplynuli, je užitečná i jakási míra napětí, které upevňují hranici mezi MY a VY.¹⁰³

Pokud si svého národa vážím, jsem hrdá na to, že k němu patřím, tak potom může být národní identita velkou oporou identity osobní. V opačném případě, kdy se člověk za svůj národ stydí, tak tomuto člověku bude národní identita spíše na škodu. Identita není neměnná, mění se, vyvíjí se.¹⁰⁴

Identita Romů a romství

Identita Romů se váže zejména k jejich romství. Vztah k romství je základní složkou romské identity. „Podle toho, co pro Romy znamená skutečnost, že jsou Romové, budou se určitým způsobem cítit a bude to také hodně rozhodovat o jejich jednání i o jejich vztahu k těm, kteří nejsou Romové, tedy k nám, gádžům.“¹⁰⁵

O romství (romipen) se často mluví, ale co to vlastně je? Sociolog z řad Romů Andrzej Mirga definuje romství jako „totožnost Romů, jejich sebevědomí, myšlení o sobě, pojmenování svých vlastností, jako právní a morální kodex“. Ještě se zmiňuje o tom, že romipen tvoří i kulturní zásady a hodnoty, mezi které řadí např.:

- manušipen (být opravdovým člověkem)
- phuripen (mít úctu ke stáří)
- čačipen (mít úctu ke spravedlnosti, pravdě)
- pařiv (být pohostinný)¹⁰⁶

Romství je vlastnost získaná narozením a vyrůstáním v romské rodině a ztotožněním se s její hodnotovou orientací. Romství je možné ztratit, romství je možné odmítnout, nelze ho však snadno získat. Dítě vychovávané v romské rodině je na rodině celý život, jak po materiální, tak po psychické stránce závislé, není samostatné, nezíská nezávislou osobní identitu. Výsledku této rodinné výchovy se říká romství a samotní Romové ho považují za to nejcennější, co mají. Takovéto romství obsahuje i všechny prvky romské kultury a tvoří nedílný celek.¹⁰⁷

---

¹⁰³ srov. ŘÍČAN, P. *S Romy žít budeme – jde o to jak*, s. 83.

¹⁰⁴ Plecítá – Vlachová, Klára. *Česká národní identita po zániku Československa a před vstupem do Evropské unie*, Dostupné z WWW: <http://www.ceskasociologicka.org/?cz_sekce_antrop_archiv_plecita=&PPS_ESSID=7de4f447f1451159ef7fce59e6a0f649>.

¹⁰⁵ ŘÍČAN, P. *S Romy žít budeme – jde o to jak*, s. 83.

¹⁰⁶ VARIANTY. *Tradiční romská společnost, příčiny a důsledky jejího rozpadu*, Dostupné z WWW: <<http://www.varianty.cz/cdrom/podkapitoly/b02romove.pdf>>.

¹⁰⁷ srov. SEKYT, V. *Romské tradice a jejich konfrontace se současností*, s. 191.

Podle Sekyta lze charakteristiky romství shrnout do následujících bodů:

- znalost některého z dialektů romštiny, romského etnolektu češtiny nebo jiného evropského jazyka
- kulturní návyky
- znalost rodinných (či spíše rodových) tradic
- hierarchie a uspořádání rodiny a rodu
- specifická rodinná výchova a vzdělávání v rodině
- uznávané a odmítané hodnoty
- systém odměn a trestů
- způsob komunikace
- způsob orientace v prostoru a čase
- vztah k věcem, okolí, vlastním i cizím lidem, přírodě
- stereotypy vnímání, posuzování a jednání
- předsudky, pověry a víra¹⁰⁸

Projevy národní identity Romů jsou v současné době vnímány s daleko menší citlivostí, než tomu bylo dříve. Dnes už Romové většinou žijí obdobným způsobem jako majoritní obyvatelstvo České republiky, takže způsob jejich života tradiční romskou identitu již moc nepodporuje. Tradiční romská identita je také oslabována stále častějšími smíšenými manželstvími. Co ale jako majorita ještě vnímáme s jakousi citlivostí je romský jazyk, kultura, tradice a folklór (zejména romská hudba). Říčan o romské hudbě píše, že: „*svérázný, často vynikající hudební projev patří nesporně k největším přínosům romského národa a je tradiční oporou jeho identity*“.¹⁰⁹ Davidová dodává, že romský folklór je „*dodnes jedním z projevů etnické identity, tedy způsobu, jak se hlásí ke svému původu, své etnické skupině či národnosti, ke svému romství – romipen*“¹¹⁰

Národní identitu Romů dle Říčana vytváří i typické antropologické znaky, které už samy o sobě vedou k tomu, že si Romové vytváří určitou vlastní identitu, protože se snaží o vymezení vůči většině. Součástí romské identity je také jejich historie. Dějiny Romů ovšem mohou mít důležité postavení v rozvoji a upevnění romské identity. „*Vědomí kořenů v prastaré indické kultuře, skutečnost, že si národ na své předlouhé strastiplné pouti uchoval vlastní jazyk a ušlechtilá pravidla vzájemného soužití mezi členy rodiny i rodu, že vytvořil nádherné kulturní dědictví a že nyní spěje vzdor svému rozptýlení po celém světě k celonárodní jednotě*“

---

¹⁰⁸ tamtéž.

¹⁰⁹ ŘÍČAN, P. *S Romy žít budeme – jde o to jak*, s. 45.

¹¹⁰ ČERNÁ, M., et al. *Černobilý život*, s. 106.

– *to vše může být oporou národní hrdosti a osobní sebeúcty*“.¹¹¹ V současnosti je pro podporu národní identity Romů důležité, že se mnohé známé romské osobnosti hlásí ke svému původu.

Při posledním sčítání lidu, které proběhlo v roce 2001 se ke svému romství přihlásil jen každý devátý Rom. Důvodů, proč tomu tak bylo, se nabízí celá řada. Za jeden z největších považují fakt, že od té doby, co se Romové poprvé objevili na našem území, byli perzekuováni a to pak samozřejmě ovlivnilo jejich způsob života a také nazírání na samotné romství.

2. Obecná charakteristika nízkoprahových služeb a zařízení

Nízkoprahová zařízení spadají do systému sociálních služeb. Zařízení tohoto typu nemají v České republice příliš dlouhou tradici. Sociální služby včetně těch nízkoprahových se v České republice začaly rozvíjet zejména po roce 1989, kdy došlo ke všeobecnému uvolnění politické represe. V tomto období se sociální práce mohla rozvíjet v mnohem větší míře zejména v užívání nových metod a přístupů v péči o klienta. „Koncepce sociální práce s osobami žijícími rizikovým způsobem života se na počátku devadesátých let 20. století obrátila k preventivním aktivitám. V té době došlo k výrazné systémové změně, kterou představovalo koncipování nového typu specializovaného sociálního pracovníka, tzv. sociálního asistenta, jehož hlavní metodou práce je streetwork.“¹¹² „Brzy po zavedení streetworku v České republice se ukázala potřeba nabídnout cílovým skupinám prostory mimo oficiální zařízení, kam by mohly docházet přímo z ulice bez nutnosti odkrýt svoji identitu. V polovině devadesátých let 20. století začala vznikat první nízkoprahová centra. Tato zařízení slouží cílovým skupinám ke společnému trávení volného času, podpoře rozvoje jejich samostatnosti a společenské spoluodpovědnosti a zahrnují nabídku sociální pomoci poskytovanou streetworkerem všem příchozím, aniž by museli sdělit své identifikační údaje.“¹¹³

Ve své práci budu věnovat pozornost především nízkoprahovým centrům pro děti a mládež. Bližší charakteristice takovýchto zařízení se budu věnovat v následující kapitole.

---

¹¹¹ ŘÍČAN, P. *S Romy žít budeme – jde o to jak*, s. 88.

¹¹² MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*, s. 172.

¹¹³ tamtéž, s. 177.

2.1 Koncepce nízkoprahových služeb v České republice

V koncepci sociálních služeb Ministerstva práce a sociálních věcí ČR nalezneme vymezení nízkoprahových center. Vedle kontaktní práce ve formě nespécifické je v koncepci sociálních služeb definována i forma specifická. Nízkoprahová centra jsou definována jako zařízení, která poskytují služby specifickým jedincům nebo sociálním skupinám, jež jsou postihnuti některým sociálně negativním způsobem chování jako např. drogová závislost, prostituce nebo bezdomovectví.¹¹⁴

Abychom získali náhled na nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, považují za důležité je zasadit je do kontextu ostatních nízkoprahových programů. Tyto programy můžeme členit podle cílové skupiny, kde je dělíme na mobilní a stacionární. Nízkoprahové programy jsou obecně určeny pro následující cílové skupiny:

- uživatelé drog
- osoby bez přístřeší
- osoby provozující prostituci
- specificky orientované skupiny (např. skinheads, punks, hooligans, sprejeři, skejt'áci)
- osoby ohrožené sociálním vyloučením a etnické minority
- neorganizované děti a mládež
- osoby jinak ohrožené

Za velmi rozvinutou je obecně považována práce s uživateli drog. Ti mohou služby využívat v kontaktních centrech, kde v rámci otevírací doby mohou vyhledat pomoc, konkrétně vyměnit injekční materiál, přijít si pro radu, zdravotní ošetření, udělat test na infekční choroby, využít hygienický či potravinový servis. *„Kontaktní centra jsou nízkoprahová zařízení navazující kontakt s osobami ohroženými závislostí na návykových látkách. Cílem služby je minimalizovat sociální a zdravotní rizika spojená se zneužíváním návykových látek. Služba obsahuje terapeutické činnosti a pomoc při prosazování práv a zájmů. Služba se poskytuje bezúplatně.“*¹¹⁵ V rámci terénních programů se ukazuje jako vyhovující fungování streetworkra. Jeho bezesporu největší výhodou je pohyb v přirozeném prostředí cílové skupiny.

Nízkoprahová denní centra jsou určena především pro osoby bez přístřeší. *„Nízkoprahová denní centra poskytují ambulantní služby pro osoby bez přístřeší. Služba obsahuje pomoc při*

---

¹¹⁴ Sociální služby, Dostupné na WWW: < <http://www.mpsv.cz/cs/9#sszp> >.

¹¹⁵ tamtéž.

*osobní hygieně (nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu) poskytnutí stravy (nebo pomoc při zajištění stravy).*¹¹⁶

Specifickou skupinou jsou prostitutky a homoprostituti. Zde je hlavním cílem snižovat rizika sexuálně přenosných chorob. Práce v praxi probíhá ve formě stacionární i mobilní. Terénní sociální pracovník uživatelům nabízí informace o bezpečném sexu, testy na HIV, základní i odborné poradenství a krizovou intervenci.¹¹⁷

Následující cílovou skupinu lze označit jako skupiny specificky orientované. Jsou jimi např. skinheads, punks, sprejeři, hooligans, skejťáci. S příslušníky těchto skupin se můžeme setkat i v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež, nicméně existují pro ně zejména programy terénní. *„Cílem služby je tyto osoby vyhledávat a minimalizovat rizika jejich způsobu života. Služba obsahuje zprostředkování kontaktu se společenským prostředím a pomoc při prosazování práv a zájmů.*¹¹⁸ Streetworker, který pracuje s touto skupinou, pomáhá při hájení zájmů skupiny například tím, že skupinu podporuje např. při zřizování skateparku, legální plochy pro sprejery nebo poskytne pomoc při získání pracovního místa. S těmito skupinami lze pracovat i formou stacionární, pokud má skupina zájem vybudovat např. klubovnu.

Další cílovou skupinou, na kterou se nízkoprahové programy soustředí, jsou obyvatelé v sociálně vyloučených lokalitách a příslušníci etnických minorit. Práce probíhá obvykle v určité lokalitě, kde etnická minorita sídlí, jde obvykle o práci komunitní, kdy základním cílem je, aby jedinci byli schopni sami řešit vlastní problémy. Komunitní centra využívají pro svou činnost princip nízkoprahovosti. Pro etnické minority jsou určeny i terénní programy.¹¹⁹

Nakonec se dostáváme k cílové skupině děti a mládež, jejíž členy můžeme řadit i do výše popsaných cílových skupin.

„Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež poskytují ambulantní služby dětem a mládeži ohroženým sociálním vyloučením. Služba je určena rizikovým, neorganizovaným dětem a mládeži, kteří jsou ohroženi sociálně - patologickými jevy nebo mají vyhraněný životní styl neakceptovaný většinou společností. Základním prostředkem pro navázání kontaktu s cílovou skupinou je nabídka volnočasových aktivit. Cílem je zlepšit kvalitu života cílové skupiny předcházením, snížením sociálních a zdravotních rizik souvisejících s jejich způsobem života, umožnit jim lépe se orientovat v jejich sociálním prostředí a vytvářet podmínky, aby v případě zájmu mohli řešit svoji nepříznivou sociální situaci. Služba obsahuje výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, zprostředkování kontaktu se společenským

¹¹⁶ tamtéž.

¹¹⁷ *Metodická příručka pro výkon terénní sociální práce*, s. 111.

¹¹⁸ *Sociální služby*, Dostupné na WWW: < <http://www.mpsv.cz/cs/9#sszp>>.

¹¹⁹ srov. *Metodická příručka pro výkon terénní sociální práce*, s. 65-68.

prostředím a pomoc při prosazování práv a zájmů.“¹²⁰ Podoba a pojetí nízkoprahových zařízení pro děti a mládež se může lišit vzhledem k věku cílové skupiny. Pokud v lokalitě nejsou vhodné prostory pro klub, jeho alternativou může být třeba maringotka. S touto cílovou skupinou pracují i terénní programy. Jedná se o tzv. nespécifický streetwork.

Nespécifický streetwork se vyznačuje tím, že terénní sociální pracovník kontaktuje děti a mládež přímo na ulicích, v parcích, autobusových zastávkách, hernách apod. Nabídka sociálních služeb se prakticky shoduje s nabídkou v nízkoprahových klubech, streetworker nabízí i volnočasové aktivity, podporuje klienty v realizaci vlastních nápadů.¹²¹

2.2 Zakotvení služby v legislativě

Nízkoprahová zařízení spadají do systému sociálních služeb. Služby, které nabízejí tato zařízení jsou zakotvena v zejména v Zákoně o sociálních službách 108/2006 Sb.

- Služby sociální prevence - § 53 108/2006 Sb.

Služby sociální prevence napomáhají zabránit sociálnímu vyloučení osob, které jsou tímto ohroženy pro krizovou sociální situaci, životní návyky a způsob života vedoucí ke konfliktu se společností, sociálně znevýhodňující prostředí a ohrožení práv a oprávněných zájmů trestnou činností jiné fyzické osoby. Cílem služeb sociální prevence je napomáhat osobám k překonání jejich nepříznivé sociální situace a chránit společnost před vznikem a šířením nežádoucích společenských jevů.

- Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež - § 62 108/2006 Sb.

(1) Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež poskytují ambulantní, popřípadě terénní služby dětem ve věku od 6 do 26 let ohroženým společensky nežádoucími jevy. Cílem služby je zlepšit kvalitu jejich života předcházením nebo snížením sociálních a zdravotních rizik souvisejících se způsobem jejich života, umožnit jim lépe se orientovat v jejich sociálním prostředí a vytvářet podmínky k řešení jejich nepříznivé sociální situace. Služba může být poskytována osobám anonymně.

(2) Služba podle odstavce 1 obsahuje tyto základní činnosti:

- a) výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti,
- b) zprostředkování kontaktu se společenským prostředím,
- c) sociálně terapeutické činnosti,

¹²⁰ Sociální služby, Dostupné na WWW: < <http://www.mpsv.cz/cs/9#sszp> >.

¹²¹ srov. Metodická příručka pro výkon terénní sociální práce, s. 121.

d) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.¹²²

Vyhláška 505/2006 Sb.

• § 27 Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež

Základní činnosti při poskytování sociálních služeb v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež se zajišťují v rozsahu těchto úkonů:

a) výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti:

1. zajištění podmínek pro společensky přijatelné volnočasové aktivity,
2. pracovní výchovná činnost s dětmi,
3. nácvik a upevňování motorických, psychických a sociálních schopností a dovedností,
4. zajištění podmínek pro přiměřené vzdělávání,

b) zprostředkování kontaktu se společenským prostředím: aktivity umožňující lepší orientaci ve vztazích odehrávajících se ve společenském prostředí,

c) sociálně terapeutické činnosti: socioterapeutické činnosti, jejichž poskytování vede k rozvoji nebo udržení osobních a sociálních schopností a dovedností podporujících sociální začleňování osob,

d) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí:

1. pomoc při vyřizování běžných záležitostí,
2. pomoc při obnovení nebo upevnění kontaktu s rodinou a pomoc a podpora při dalších aktivitách podporujících sociální začleňování osob.

2.3 Definice nízkoprahového zařízení

Pokud hledáme definici nízkoprahového zařízení, můžeme se setkat s jistou mírou různorodosti pojetí. Tato nejednotnost pramení především ze zaměření se na určitou cílovou skupinu. Obecně bychom nízkoprahové zařízení mohli definovat takto: „Nízkoprahová centra jsou zařízení, která jsou určena rizikovým dětem a mládeži pro společné trávení volného času s nabídkou spektra specifických programů, sociální intervence a sociální podpory. Tato zařízení slouží k rozvoji samostatnosti a společenské spoluzodpovědnosti dětí a mládeže

---

¹²² Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, Dostupné na WWW:
< <http://www.sagit.cz/pages/sbirkatxt.asp?zdroj=sb06108&cd=76&typ=r>>.

a jejich součástí mohou být krizová lůžka, AIDS poradna, kontaktní centrum, ergoterapeutické dílny, terapeutické místnosti, pracoviště psychologa, posilovna apod.“¹²³
„Nízkoprahová zařízení představují komplex sociálních služeb, které jsou pro neorganizované děti a mládež snadno dostupné v co nejpřirozenějším prostředí a nekladou na ně vysoké nároky finanční, psychologické, časové, fyzické, technické apod. Jejich cílem je vytvářet podmínky pro navázání kontaktu a konkrétní práci s jednotlivci či sociálními skupinami, jež se vyhýbají standardní institucionální pomoci, nebo ji aktivně nevyhledávají, a u kterých je závažný předpoklad nutnosti a účelnosti takovéto pomoci“.¹²⁴

Matoušek definuje nízkoprahová centra následovně: „Nízkoprahová centra mohou mít charakter stacionární (stavby pevně spojené se zemí) nebo mobilní (např. marigotky, odstavené autobusy). Mobilní nízkoprahové centrum má tu výhodu, že je lze přemístit podle aktuální potřeby do míst, kde je sociální problematika nejžhavější. Tato zařízení slouží cílovým skupinám ke společnému trávení volného času, podpoře rozvoje jejich samostatnosti a společenské spoluodpovědnosti a zahrnují nabídku sociální pomoci poskytovanou streetworkerem všem příchozím, aniž by museli sdělit své identifikační údaje“¹²⁵

V současné době je v České republice registrovaných celkem 200 nízkoprahových zařízení pro děti a mládež.¹²⁶

2.4 Princip nízkoprahovosti

Poskytování služeb nízkoprahových zařízení se řídí principem nízkoprahovosti. „Nízkoprahovost obvykle znamená, že poskytovatel organizuje a uspořádá službu (péči, pomoc i intervenci) tak, aby byla umožněna její maximální přístupnost a fyzická dostupnost. Poskytovat službu nízkoprahově předpokládá úsilí sledovat, vyhodnocovat a následně odstraňovat technické psychologické a sociální bariéry, které by bránily cílové skupině ve vstupu do prostoru zařízení či při využití nabídky poskytovaných služeb“¹²⁷

---

¹²³ BEDNÁŘOVÁ, Z., PELECH, L. *Sociální práce na ulici-streetwork*, s. 76.

¹²⁴ HERZOG, A. *Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež (NZDM)*, s. 77-87.

¹²⁵ MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*, s. 177.

¹²⁶ *Registr poskytovatelů sociálních služeb*, Dostupné na WWW:

<http://iregistr.mpsv.cz/socreg/hledani_sluzby.do?jsessionid=28E528354647BA9554F6246EE91CECD5.node1?SUBSESSION_ID=1238657609973_1>.

¹²⁷ JEDLIČKA, R. a kol. *Děti a mládež v obtížných životních situacích: Nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí.*, s. 377.

Principy nízkoprahovosti

- zařízení vytváří prostředí, které je svým charakterem a umístěním blízké přirozenému prostředí cílové skupiny
- pro omezení přístupu klienta ke službě není důvodem pasivita či názorová odlišnost
- klient má možnost zůstat v anonymitě; jakákoliv dokumentace obsahující osobní údaje klienta musí být vedena s klientovým souhlasem a s právem do ní nahlížet; zařízení získává jen ty údaje klienta, které jsou stanoveny jako nezbytné pro poskytování odborných a kvalitních služeb
- pro užívání služby není podmínkou členství ani jiná forma registrace; pravidelná docházka do zařízení není podmínkou užívání služby; klienti mohou přicházet a odcházet v rámci otevírací doby zařízení podle svého uvážení; klient není povinen zapojit se do připravených činností
- služby sociálního charakteru jsou poskytovány bezplatně
- provozní doba služby odpovídá potřebám klienta; je otevřeno v době, kdy klient má podmínky přijít do zařízení (jak z hlediska dne, tak měsíce a roku); zároveň je provozní doba služby stabilní a nedochází k jejím náhlým výpadkům
- službu může využít kdokoli z cílové skupiny bez omezení, pokud svým chováním a jednáním neomezuje a neohrožuje sám sebe, ostatní klienty, pracovníky či efektivitu služby¹²⁸

3 Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež

3.1 Historický vývoj práce s neorganizovanou mládeží

Hledáme-li první průkopníky terénní sociální práce, zjistíme, že tato metoda pomoci má hluboké kořeny. Nejprve nás jistě napadnou různí léčitelé a kněží. S příchodem křesťanství do Evropy tuto funkci přebírá kněz, který v rámci své pastorační činnosti navštěvuje potřebné a nemocné členy společenství. Církev v té době poskytovala jediný zdroj nejen duchovní, ale i hmotné pomoci. K prvním osobnostem u nás, které se zaměřovaly na rizikovou mládež, patří Jan Milíč z Kroměříže (nar. kolem roku 1325-1374), který pracoval s mládeží žijící na ulici a také s tzv. padlými dívkami, pro které založil v Praze útulek Jeruzalém. „*Ve 14. století*

---

¹²⁸ *Pojmoslovní Nízkoprahových zařízení pro děti a mládež, s. 5.*

metodou sociální práce na ulici pracuje Jan Milíč z Kroměříže, který se především věnuje výchovatelské a osvětové činnosti mezi mládeží a „veřejnými nevěstkami“ pro které v roce 1372 založil v Praze „vzornou obec pro padlé dívky““¹²⁹

Za významnou osobnost v oblasti péče o neorganizovanou mládež podle mého názoru můžeme považovat Dona Bosca (1815-1888), který byl zřejmě prvním předchůdcem nízkoprahových zařízení. Tento muž jako jeden z prvních vytvořil koncepci sociální práce, která se zaměřovala na děti, jež se pohybovaly na ulici a končily často ve vězení, dnes bychom řekli rizikovou mládež. V roce 1844 Bosco založil Valdockou oratoř, která se postupně stávala útočištěm několika generací bezprizorních chlapců. Zde se jim snažil zajistit řádný život a hledal pro ně práci. V této době zajišťovali pomoc potřebným především církve a různé náboženské spolky.

Do 20. století prošel společenský systém bouřlivým vývojem, který změnil společenské hodnoty a poměry. Na tuto změnu musel reagovat i systém pomoci potřebným. *„Význam sociální práce a pomoci postupně rostl se zdůrazňováním humanistických principů, lidských práv a svobod. (...) V souvislosti s průmyslovou revolucí se těžiště společenského života přeneslo do měst, kde se vinou životního stylu začalo koncentrovat nejvíce potřebných. Velká města se tím stala centry sociálně patologických jevů. Od těchto trendů se začaly odvíjet i konkrétní formy a metody sociální práce.“¹³⁰*

Vznik metody sociální práce na ulici datujeme počátkem 20. století. Dle Elicha se streetwork zrodil v USA jako reakce na selhání tradičních přístupů sociální práce, ke kterému došlo v souvislosti s rychle se šířícím sociálním úpadkem celých čtvrtí velkých amerických měst a následkem vzniku gangů dětí a mladistvých.¹³¹ Hledání nových účinných metod pomáhajících při řešení nových sociálních problémů přinutilo sociální pracovníky radikálním způsobem změnit způsob práce a vydat se za svými klienty do jejich sociálního prostředí – na ulici.¹³²

Zavedení streetworku v České republice bylo limitováno především pevně uzavřenými hranicemi zemí bývalého socialistického bloku. Pronikání nových myšlenek „ze Západu“ do oboru sociální práce bylo takřka nemožné. Z tohoto důvodu se terénní sociální práce do střední a východní Evropy začala rozšiřovat až po pádu totalitních vlád. Po roce 1989 se Česká republika nacházela ve složité situaci. V důsledku politických, ekonomických a sociálních změn došlo k přeměně hodnotové orientace společnosti a mnoho lidí se neumělo v nových podmínkách orientovat. Vzhledem k těmto skutečnostem hledali čeští sociální

¹²⁹ BEDNÁŘOVÁ, Z., PELECH, L. *Sociální práce na ulici*. s. 9.

¹³⁰ *Kontaktní práce*, s. 299.

¹³¹ srov. ELICH, A. *Streetwork v Hamburku*. s. 7.

¹³² srov. MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*, s. 171.

pracovníci nové metody řešení oslovující zejména ty osoby, které z důvodu svého způsobu života vykazují určitá rizika (zdravotní i sociální). Poprvé byly streetwork a funkce sociálního asistenta (jehož hlavní metodou práce je streetwork) u nás popsány ve vládním materiálu Program sociální prevence v roce 1993.¹³³ Od tohoto okamžiku se terénní sociální práce začala rozvíjet jak na úrovni státní, kdy státní správa či samospráva zaměstnávala již zmíněné sociální asistenty, tak i v nestátních organizacích. V rámci nestátních organizací se streetwork používal nejprve pro práci s uživateli drog, poté se rozšířil i na další cílové skupiny, mezi kterými byly i neorganizované děti a mládež. V některých městech byla zřízena nízkoprahová zařízení pro děti a mládež za podpory sociálních asistentů.¹³⁴

3.2 Romové jako uživatelé služeb nízkoprahového zařízení

Stejně tak jako tvoří Romové specifickou minoritou v rámci majoritní společnosti, jsou i specifickými uživateli služeb nabízených nízkoprahovými zařízeními.

Jejich specifičnost, dle mého názoru, pramení z různých postojů a charakteristik této minority. Již druhým rokem pracuji jako sociální pracovnice a pedagog volného času v místním Nízkoprahovém zařízení pro děti a mládež a za tuto dobu jsem měla možnost pozorovat několik jevů. Jako jeden z hlavních problémů romských uživatelů vidím obtížnější integraci příslušníků tohoto etnika do kolektivu. Jelikož si Romové vytvářejí vlastní společenství, začleňují se pak problematicky do nějakého neromského kolektivu. V rámci své skupiny se Romové společně rozhodují, jednají, baví se a zároveň nesou i kolektivní vinu v případech, že něco provedou. *Sokerel jekh Rom, savore roma pal leste (Co dělá jeden Rom, všichni po něm)*.¹³⁵ Další podstatný prvek, který se do začleňování a soužití v kolektivu také jistě promítá je odlišná charakterová vybavenost a výchova romských dětí. Jedná se zejména o odlišný sociální systém rodiny a svérázný způsob nazírání na svět (viz kapitola 1.4).

Bakalář ve své knize Psychologie Romů uvádí charakteristiku „zanedbaných Romů“, u kterých zdůrazňuje výbušný temperament, agresivitu, vzrušivost, v komunikaci je častá hádavost, lhaní a spontánnost. Zároveň však tyto Romové mají nižší sebevědomí a nízkou odpovědnost k okolí. Velkou část tohoto problematického chování však v některých situacích můžeme považovat za obranné mechanismy. Bakalář uvádí tři hlavní mechanismy, které vedou ke společenské rezignaci, zahořklosti, negaci, nihilismu a hostilitě Romů. Jsou to: ukřivděnost či odmítání jakýchkoliv alternativních možností nápravy a pomoci, izolovanost,

¹³³ srov. MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*, s. 171-172.

¹³⁴ „Na ulici“. *Streetwork v ČR, SR, SRN a Maďarsku*. s. 37-38.

¹³⁵ HUBSHMANNOVÁ, M. *Moudrá slova starých Romů*. Praha: Apeiron, 1991

kdy se často jedná o dobrovolnou sociální segregaci, a ostré konfrontace, ve kterých je za univerzálního viníka považován „gadžo“.¹³⁶ Tyto výše uvedené charakteristiky jistě umocňuje i fakt, že Romové stále nejsou společností uznávaní jako rovnocenní partneři.

Otázkou zůstává, jak tedy přistupovat k romským uživatelům a jak s nimi pracovat? Matoušek uvádí čtyři přístupy k práci s menšinami:

1. distance a donucení: přístupem je despotická manipulace (příkladem může být stavba zdi na Matiční ulici v Ústí nad Labem nebo trestní stíhání konzumentů nelegálních drog),
2. identifikace a donucení: přístupem je vůdcovství (příkladem může být zásah vlády, který vedl ke zbourání výše uvedené zdi),
3. distance a porozumění: přístupem je expertiza (příkladem je postup expertů, kteří vypracovávají projekt řešení nějakého problému menšiny, přitom si zachovávají lidský i profesionální odstup),
4. identifikace a porozumění: přístupem je spojenectví (příkladem mohou být sociální pracovníci, kteří pronikají do subkultury konzumentů nelegálních drog).¹³⁷

Navrátil vidí možnosti sociální práce s Romy především v uplatnění tří modelů:

- antiopresivní přístupy
- ekologická perspektiva (sociálně-ekologický model)
- komunitní sociální práce¹³⁸

Nevřala shrnuje oblasti s výrazným potenciálem ke zlepšení sociální péče následovně:

1. adekvátnost sociálních služeb vzhledem k potřebám této minority: romská minorita má specifické potřeby, které se mnohdy nestýkají s potřebami majoritní společnosti,
2. skryté, ale fakticky působící projevy rasismu a xenofobie: i přes podporu politické reprezentace a intelektuálních elit stále ovlivňují životy Romů, např. v oblasti zaměstnávání a tyto stereotypy ve svém souhrnu romskou minoritu výrazně poškozují,
3. specifické potřeby v oblasti bydlení: např. bytové uspořádání (Romové preferují sdílení jedné místnosti více lidmi pro možnost vzájemného somatického kontaktu), otázka placení nájemného apod.,

¹³⁶ BAKALÁŘ, Petr. *Psychologie Romů*, s. 78.

¹³⁷ MATOUŠEK, O. *Základy sociální práce*, s. 121.

¹³⁸ NAVRÁTIL, P. *Romové v české společnosti*, s. 36-56.

4. nastavení sociální podpory tak, aby motivovalo k aktivnímu vyhledávání pracovních příležitostí: tento model by měl přispět k vybudování vnitřního konceptu odpovědnosti,
5. podpora všech aktivit, které směřují k optimalizaci interakce mezi majoritní většinou a menšinou: např. vytváření komunitních center.¹³⁹

V minulých kapitolách jsem již uvedla, že rozdílný způsob života Romů, jejich tradice, hodnoty a zkušenosti vytvořily specifický systém norem a hodnot. V jejich rámci byl vytvořen i specifický komunikační styl. Charakteristickou zvláštností při komunikaci, tedy při jednání s druhými lidmi, je vysoký podíl emocí. „*Měli bychom vědět, že způsob, jakým komunikují Romové, může vést a často vede k velikým nedorozuměním, odsouzením a distanci, aniž by Romové či Češi osobně chtěli.*“¹⁴⁰

Komunikační styl Romů se od stylu příslušníka majority liší v mnoha směrech. Romové mají více vyvinutý smysl pro poznání člověka pouhým pohledem a intuicí. Možná ještě více než 95% mimoslovních informací zpracovávají při jakékoliv komunikaci. Naše představa, že člověk může vše sdělit a vysvětlit pouhým slovem, u Romů tedy nefunguje. Romové říkají, že užíváme mnoho slov a Češi Romy odsuzují, že mají malou slovní zásobu. Romové umějí dobře „přečíst“ a odhadnout člověka, jeho upřímnost i určité vlastnosti z řeči těla, pohledu očí, gestiky, haptiky i proxemiky.¹⁴¹ „*Náš chlad navenek (i když nitro máme rozhárané) je něco, co Rom nezná. Je-li zoufalý, je to vidět na dálku – a bohužel při tomto rozpoložení nevidí ostatní věci, které jsou pozitivní a neohrožující. Není schopen jakéhosi „nadhledu“, racionálního rozboru a systémového přístupu.*“¹⁴² Zvláště pak sociální pracovníci při kontaktu s Romy musí být na tyto eventuality dostatečně připraveni, musí je umět dobře zvládnout a pracovat s nimi. Neměli by je pokládat například jako cílenou agresi, ale vnímat je spíše jako příznačný vzorec chování.

3.3 Cílová skupina

Dle publikace *Pojmosloví Nizkoprahových zařízení pro děti a mládež* jsou cílovou skupinou NZDM děti a mládež:

- a) Zažívající nepříznivé sociální situace (jde o konfliktní společenské situace, obtížné životní události, omezující životní podmínky)
- b) jsou ve věkových skupinách:

¹³⁹ NEVŘALA, J. *Sociální práce s dalšími marginalizovanými skupinami*, s. 162-163.

¹⁴⁰ *O Romech*, s. 98.

¹⁴¹ tamtéž.

¹⁴² ŠIŠKOVÁ, T. *Specifika romského chování a komunikace*, s. 146.

- od 6 do 12 let
  - od 13 do 18 let
  - od 19 do 26 let
- c) žijí nebo se pohybují v konkrétní lokalitě, kterou lze vymežit:
- sociálně
  - geograficky
- d) vztahují se k nim další (doplňkové) charakteristiky:
- nemohou nebo se nechtějí zapojit do standardních volnočasových aktivit
  - vyhýbají se standardním formám institucionalizované pomoci a péče
  - dávají přednost neproduktivnímu trávení volného času
  - dávají přednost trávení volného času mimo rodinu či jinou sociální skupinu
  - mají životní styl, díky kterému se dostávají do konfliktů, které jsou ohrožující pro ně samotné nebo jejich okolí
  - nepřicházejí s jasnou zakázkou nebo ji nedovedou, či nechtějí definovat tak, jak to vyžadují jiné typy služeb.¹⁴³

Obecně tedy můžeme říci, že: „*Cílová skupina je definována především podle znaků vztahujících se k osobám klientů. Primárními definičními znaky mohou být např. věk, pohlaví, příslušnost k národnostní či etnické skupině, subkultuře. Sekundární definiční znaky vysvětlují, proč je daná osoba klientem zařízení a co takové osobě může zařízení nabídnout*“.¹⁴⁴

Dle J. Stáníčka, J. Surového a Aleše Herzolga můžeme pozorovat čtyři základní úrovně definování cílové skupiny. Jednotlivé úrovně tak opisují proces, ve kterém konkrétní osoba vyhledává pro sebe vhodnou službu.

- První úroveň - abstraktní: souvisí s nezaměnitelným posláním organizace, charakteristikou organizace (př. ohrožená dospívající mládež, děti a mládež procházející nepříznivými životními podmínkami).
- Druhá úroveň - obecná: je dána základním stanoviskem pojetí organizace. Zde již lze přesně určit, kdo je a kdo naopak není klientem konkrétního zařízení (př. děvčata ve věku 6-12 let, chlapci bez rozdílu etnika ve věku 6-12 let žijící na sídlišti XY).
- Třetí úroveň - konkrétní: vychází z konkrétně vytyčených cílů a cílové skupiny. Typická je zde problematika plánování aktivit v aktuálním období, místě. Organizace

¹⁴³ srov. *Pojmosloví nízkoprahových zařízení pro děti a mládež*, s. 4.

¹⁴⁴ *Kontaktní práce*, s. 87.

vypracuje konkrétní projekt vázající na sebe službu pro jednotlivé klienty, kteří svými potřebami spadají do vytyčené skupiny (př. chlapce ve věku 9-12 let se zdravotním postižením, jenž je vylučuje z běžných volnočasových aktivit v dané komunitě, děti ze sídliště XY, které jsou šikanovány svými vrstevníky či staršími dětmi).

- Poslední úroveň - pracovní: pracovníci konkrétního zařízení jsou po čase fungování programu schopni sestavit profil příznačného klienta, tzv. reálného klienta, který využívá služeb zařízení (př. chlapec, 14-16 let, žije s rodiči na sídlišti XY, nechodí do žádného zájmového kroužku. Krade v obchodech spreje, kterými vytváří nelegální graffiti. Tráví svůj volný čas na ulici ve skupině vrstevníků, v hospodách a hernách. Zažívá konfliktní vztahy v rodině, časté hádky s otcem a ve škole špatný prospěch, střety s autoritou a spolužáky. Nedaří se mu najít si přítelkyni, pravidelně kouří cigarety a pije alkohol, často kouří marihuanu).¹⁴⁵

3.4 Cíle zařízení

Cílem nízkoprahového zařízení pro děti a mládež je „*minimalizovat možná rizika související se způsobem života klientů, umožnit jim lépe se orientovat v sociálním prostředí a vytvořit pro ně podmínky tak, aby v případě zájmu mohli řešit svoji nepříznivou situaci.*“¹⁴⁶

Dílčí cíle jednotlivých klubů se vždy vztahují k cílové skupině. Obecně by však centra měla být zaměřena na zlepšení životní situace klientů. Cílem NZDM je dětem a mládeži zabezpečit:

- podporu pro zvládnutí obtížných životních situací
- snížení sociálních rizik vyplývajících z konfliktních společenských situací, životního způsobu a rizikového chování
- zvýšení sociálních schopností a dovedností
- podporu sociálního začlenění do skupiny vrstevníků i do společnosti, včetně zapojení do dění místní komunity
- nezbytnou psychickou, fyzickou, právní a sociální ochranu během pobytu v zařízení a podmínky pro realizaci osobních aktivit
- zlepšovat kvalitu jejich života
- předcházet nebo snížit zdravotní rizika související s jejich způsobem života
- lepší orientaci v jejich sociálním prostředí

---

¹⁴⁵ srov. *Kontaktní práce*, s. 87-91.

¹⁴⁶ HERZOG, A. *Standardy nízkoprahových zařízení pro děti a mládež*, s.18.

- podmínky k řešení jejich nepříznivé sociální situace.¹⁴⁷

V rámci vymezení cílů můžeme samozřejmě rozlišovat cíle krátkodobé, např. týdenní plán klubu, a cíle dlouhodobé, které by měly vycházet z filosofie a zaměření konkrétního zařízení. Bartoňová ve své publikaci o nízkoprahových zařízeních rozlišuje pět hlavních dlouhodobých cílů nízkoprahových programů:

1. Pomáhat klientům při překonávání náročných životních situací formou rozhovoru, ale i vytvoření bezpečného prostředí, které může klientovi dodávat sílu pro řešení svých problémů.

2. Pomáhat při prosazování práv a zájmů klientů formou intervence ve prospěch a na ochranu jednotlivce nebo pomoc sociální skupině. Intervence zaměřená na jednotlivce spočívá převážně v umožnění přístupu k informacím, kontaktování odborníků a organizací zaměřených na konkrétní problémy. U skupinové intervence jde především o začlenění klientů do místní komunity formou diskuse s úřady, zajištění prostoru pro skupiny např. zdi vyhrazené pro sprejery, hřiště atd.

3. Snažit se omezit diskriminaci a sociální vyloučení klientů. Rizikovou skupinou se v tomto případě opět stávají konfliktně se chovající subkultury nebo klienti různých etnik. Práce je zaměřena především na zlepšení postavení klientů v očích veřejnosti, tedy vrstevníků, komunity i širší společnosti. Některá centra připravují dny otevřených dveří, aby seznámila lidi se svou prací, kontaktují média a organizují různé akce pro celou veřejnost.

4. Aktivizovat cílové skupiny pro smysluplné trávení volného času, vytvářet jim vhodné podmínky pro využití volného času a podpořit jejich participaci. Hlavním cílem center v tomto bodě je dosáhnout stavu, kdy se budou klienti aktivně zapojovat a podílet se na obsahové i formální stránce programu aktivit. Klienti by měli mít možnost uspořádat si sami různé turnaje, soutěže, diskotéky a měli by se podílet i na úpravě samotných prostor klubu, informačních materiálů a různých programů.

5. Předcházet, zabránovat a omezovat sociálně-patologické jevy páchané cílovou skupinou klientů nebo činy páchané na nich samotných.¹⁴⁸

---

¹⁴⁷ srov. *Pojmosloví nízkoprahových zařízení pro děti a mládež*, s. 4.

¹⁴⁸ srov. BARTOŇOVÁ, M. *Cíle nízkoprahových programů pro děti a mládež. Nízkoprahové programy pro děti a mládež*, s. 35.

3.5 Poskytované služby

Dle koncepce sociálních služeb Ministerstva práce a sociálních věcí V České republice (viz. kapitola 2.1) existuje celá řada nízkoprahových služeb, které mají své opodstatněné místo vedle sociálních služeb standardních. Nízkoprahové služby narozdíl od standardních disponují jistými odlišnostmi. Klíma vymezuje následující:

- stanovené cíle bývají definovány pragmatičtěji než u běžných výchovně vzdělávacích nebo sociálních činností,
- služba je maximálně dostupná, tzn. „co nejvíce se přibližuje k potenciálním uživatelům“,
- pracovníci mají specifický přístup ke klientům a jejich problémům.¹⁴⁹

Služby, které nízkoprahové zařízení poskytuje, můžeme dále dělit na:

- obligatorní (základní nabídka, kterou by zařízení hlásící se ke standardům NZDM měla nabízet)
- fakultativní (tyto služby jsou poskytovány dle možností zařízení, lokálních potřeb ...)¹⁵⁰

Další rozdělení služeb může být do následujících 4 skupin:

- volný vstup a pobyt v zařízení
- volnočasové aktivity
- sociální služby
- preventivní, výchovné a pedagogické programy¹⁵¹

3.5.1 Obsah služeb

V Pojmosloví Nízkoprahových zařízení pro děti a mládež můžeme nalézt seznam intervencí, které popisují obsahy nabízených služeb takovýchto zařízení.

- Kontaktní práce: Metodou této práce je vytváření prostor a situace pro realizaci drobných individuálních plánů – cílených intervencí. Jedná se zejména o vytvoření

¹⁴⁹ KLÍMA, Petr. Pedagogika mimo zdi institucí. *Děti a mládež v obtížných životních situacích. Nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. Praha: Themis, 2004. s. 355-401. ISBN 80-7312-038-0 s. 377.

¹⁵⁰ HERZOG, A. Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež. *Éthum – Buletin pro sociální pomoc, prevenci a intervenci*, 2003, roč. neuv., č. 39, s. 77-87. s. 81.

¹⁵¹ tamtéž. s. 82-83.

základního pracovního rámce potřebného pro realizaci konkrétního výkonu. Jde o specifický druh kontaktu s uživatelem, který má za cíl vytvořit dostatečnou vzájemnou důvěru a podmínky potřebné pro rozvíjení kontaktu a poskytování dalších služeb. Součástí této práce je hledání a upevňování hranic komunikace, kultivování schopností uživatele vyjádřit své potřeby a učení se využít existující nabídku služeb. Kontaktní práce je nejčastěji prováděna v přirozeném prostředí uživatele.

- Situační intervence: Jedná se o sociálně pedagogickou práci v situacích s výchovným obsahem odehrávajících se v prostoru zařízení. Pracovník při nich vstupuje do interakcí nastávajících mezi uživateli služby, přináší podněty, reflektuje situaci.
- Informační servis: Poskytování specifických informací pracovníkem uživateli. Tématicky jsou informace zaměřeny na základní instrumentální témata (např. škola, rodina, vztahy), sociálně právní a zdravotní témata (např. právní normy, bezpečný sex) nebo specifická témata (dle dohody s uživatelem).
- Poradenství: Jde o řešení aktuálních problémů a zvyšování kompetence uživatele tyto problémy řešit.
- Krizová intervence: Řešení krizové situace, vzniklé v životě uživatele. Jde o diagnosticko terapeutický přístup přispívající ke zvládnutí psychické krize. Rozsah intervence závisí na tom, zda je pracovník kvalifikován pro krizovou intervenci. Pracovník bez kvalifikace poskytne uživateli v krizi pomoc pouze v rozsahu akutní intervence s odkázáním na odborníka (eventuelně doprovodem).
- Zprostředkování dalších služeb (doprovod): Jedná se o dojednání návazné služby v zařízeních návazné péče, fyzický doprovod do těchto zařízení a asistenci při jednání.
- Kontakt s institucemi ve prospěch uživatele: Jedná se o intervence realizované pracovníkem u institucí návazné péče nebo dalších institucí, které ovlivňují uživatelův život. Kontakt je realizován se souhlasem a vědomím uživatele.
- Případová práce: Dlouhodobá individuální práce, která se děje plánovaně, podle předem daného postupu.
- Skupinová práce: Cílená aktivita poskytovaná skupině uživatelů. Je zaměřená na rozvoj psychosociálních dovedností. Je časově ohraničená.
- Práce s blízkými osobami: Informační servis a poradenství poskytované blízkým osobám uživatele. Realizována pouze se souhlasem uživatele.
- Preventivní, výchovné a pedagogické programy: Jde o speciální programy vytvořené dle specifických potřeb cílové skupiny a dané lokality.
- Jednorázové či příležitostné programy: Diskuse, besedy apod.

- Dlouhodobé programy: Programy obsahují především předávání specifických znalostí, nácvik dovedností a chování.
- Doučování: Jedná se o doučování školní či mimoškolní látky. Často probíhá individuálně.¹⁵²

Dle Racka a Herzoga existuje také hierarchie volnočasových aktivit v NZDM. Od nejvíce preferovaných a realizovaných aktivit po nejméně preferované a realizované aktivity.

Jedná se o:

- a) jednoduché volnočasové aktivity, které dělají klienti sami (důležitá je zde klientova vlastní vůle a vlastní aktivita, pracovník aktivitu v klubu pouze zprostředkuje, např. vybavení ke sportovním aktivitám)
- b) složitější volnočasové aktivity (pracovník klubu poskytne klientovi podporu a pomoc při realizaci aktivity – např. sportovní turnaj v šipkách)
- c) akce, které iniciovali sami klienti (dochází zde ke spolupráci mezi pracovníky klubu a klienty – aktivizace klientových dovedností, seberealizace klientů, např. klienti zařídí pronájem tělocvičny, kam budou docházet celé období sportovat, pracovník klubu se stává garantem pronájmu)
- d) propagační nebo zpestřující akce (připravují pracovníci klubu, případně zapojí i klienty do realizace, např. větší koncerty, turnaje)
- e) dílny (připraví pracovník klubu, klient je konzumentem, může dílnu vyhledat a zapojit se do ní, např. lezení na umělé stěně, keramika)¹⁵³

3.6 Terénní sociální pracovník v Nízkoprahovém zařízení pro děti a mládež

V současnosti je téměř v každém Nízkoprahovém zařízení pro děti a mládež personálně zastoupena i pozice terénního sociálního pracovníka. Obecným předpokladem pro výkon takovéto pozice je způsobilost k právním úkonům, bezúhonnost, zdravotní a odborná způsobilost. Vedle obecných předpokladů má toto pomáhající povolání své zvláštní nároky. Na rozdíl od jiných povolání hraje v této profesi podstatnou roli lidský vztah mezi pomáhajícím a jeho klientem. Hlavním nástrojem pracovníka, vedle odbornosti, je tedy jeho osobnost. *„Pomáhající pracovník se však velmi často setkává s lidmi v nouzi, v závislém postavení, kteří zpravidla potřebují víc než pouhou slušnost: přijetí, spoluúčast, porozumění, pocit, že pomáhajícímu pracovníkovi nejsou na obtíž, pracovník je*

¹⁵² Pojmosloví Nízkoprahových zařízení pro děti a mládež, s. 5-7.

¹⁵³ srov. *Kontaktní práce*, s. 325-328.

*neodsuzuje.*¹⁵⁴ Člověk, který přichází pro pomoc potřebuje především důvěřovat, cítit se přijímaný a rovnocenný. Bez tohoto vztahového rámce by se sociální práce stala jen výkonem svěřených pravomocí.

S výkonem pomáhajících profesí se tedy mohou pojit různé problémy. Všechna povolání, která se mezi tyto profese řadí, nejdou vykonávat bez dodržování určitých etických zásad. Pro sociální práci máme k dispozici Etický kodex sociálních pracovníků České republiky. Jedná se o písemnou formulaci základních požadavků na profesionální výkon sociální práce.

3.7 Typická dilemata terénní sociální práce

Každý sociální pracovník se denně setkává s problémy, které je nutno řešit a přitom se spoléhat pouze na svůj úsudek, popřípadě na názory kolegyň, pokud s nimi konzultuje některé mimořádně složité případy. Každodenní práce sebou přináší situace, které sociální pracovníky staví před různorodá dilemata a nutí je tato dilemata řešit. Řešení dilemat je náročnou činností ve všech oblastech lidského života. Člověk se ve svém životě setkává s různými situacemi, kdy je nucen se rozhodnout. Pro sociální pracovníky je tato nelehká úloha „každodenním chlebem“. Následků možných špatných rozhodnutí jsou si všichni jistě vědomi. Toto břemeno činí rozhodování mnohem těžší a klade vysokou psychickou zátěž na tyto pracovníky. Navíc, s učiněným rozhodnutím jsou sociální pracovníci konfrontováni ještě řadu měsíců nebo let, kdy pokračuje jejich práce s klientem. Samotní sociální pracovníci si mnohdy neuvědomují, jak dalece jejich práci způsobí řešení každodenních dilemat ovlivňují. V této kapitole bych ráda nastínila především ty, které se dotýkají zejména terénní sociální práce.

Musil ve své publikaci „Ráda bych Vám pomohla, ale“ popsal dva typy dilemat, a to zjevné a latentní. Před zjevným dilematem stojí pracovníci, které jejich pracovní podmínky nutí, aby bezprostředně volili mezi dvěma vzájemně se vylučujícími nebo neslučitelnými možnostmi. Pracovníci zpravidla naleznou nějaké řešení, které naléhavost dilematu oslabí.

Řadoví pracovníci nalézají způsoby, jak naléhavost dilematu potlačit nebo jak se mu vyhnout. Tyto způsoby mívají podle Lipskyho charakteristickou podobu. Například dilema mezi komplexními a zjednodušenými cíli tak řadoví pracovníci často vytěsňují zjednodušování složitých cílů. To jim umožňuje zúžit mezeru mezi idealizovanými formulacemi cílů a mezi tím, čeho je možno v praxi reálně dosáhnout. Odklon od ideálů však může vyvolat nepříjemné pocity ohledně smyslu práce, proto se snaží pracovníci svou verzi cílů racionalizovat před sebou i před druhými.¹⁵⁵

¹⁵⁴ KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*, s. 15.

¹⁵⁵ srov. LIPSKÝ, M. *Street-level Bureaucracy. Dilemmas of the Individual in Public Services*, s. 82-85.

Dilema ustoupí do pozadí a ze zjevného dilematu se stává dilema latentní. Latentní dilema vstupuje do středu zájmu opět v době, kdy se oživí okolnosti, které z něj udělají dilema zjevné.¹⁵⁶ Autor dále rozlišuje další dvě pojetí dilemat. Jedná se o dilemata všední a strategická. Strategická dilemata se zabývají významem služeb sociálních pracovníků pro společnost. Zvládání strategických dilemat ovlivňuje podobu operační strategie organizace, v níž sociální pracovníci pracují.¹⁵⁷ Dle mého názoru jsou pro terénního sociálního pracovníka daleko zásadnější dilemata všední, protože s těmi se setkávají téměř každodenně.

Musil popisuje následujících sedm všedních dilemat:

1. komplexní a zjednodušené cíle
2. množství klientů a kvalita služeb
3. neutralita a favoritismus
4. jednostrannost a symetrie ve vztahu s klienty
5. procedurální nebo situační přístup
6. materiální a nemateriální pomoc
7. zasáhnout nebo nezasáhnout¹⁵⁸

Z Musilova pojetí dilemat vyplývají pro terénní sociální práci následující typy dilemat:

- zakázka uživatele versus zakázka veřejné instituce: Dilema vychází zejména z nejasně vymezených cílů služeb a rozpor v představách o cílech mezi sociálními pracovníky a jejich vedením.¹⁵⁹ Vychází z postavení terénního sociálního pracovníka, který má být prostředníkem mezi klientem a veřejnou institucí. Také zájmy a cíle uživatele mohou být v rozporu.
- kvalita versus kvantita: Zvládání velkého počtu klientů vede k tomu, že sociální pracovník je nucen omezovat svůj čas, energii a pozornost, kterou věnuje jednotlivým klientům.¹⁶⁰ Dle mého názoru se u nízkoprahových pracovníků toto dilema tolik neprojevuje.
- neutralita versus favoritismus: Jednání na základě osobních sympatií, očekávaných reakcí či představ o sociální hodnotě lidí je běžné téměř pro všechny profese a netýká se pouze sociálních pracovníků. Důvodem pro „selekcí“ uživatelů může být snaha po lepších výsledcích práce. Očekávání, že právě s těmito klienty bude sociální práce snazší a úspěšná, paradoxně nejsou ničím podložena.¹⁶¹ Existenci dilematu mezi

---

¹⁵⁶ srov. MUSIL, L. „ráda bych Vám pomohla ale“, s. 38-40.

¹⁵⁷ srov. tamtéž, s. 40-46.

¹⁵⁸ srov. MUSIL, L. „ráda bych Vám pomohla ale“, s. 6.

¹⁵⁹ srov. tamtéž, s. 48-49.

¹⁶⁰ srov. MUSIL, L. „ráda bych Vám pomohla ale“, s. 61-63.

¹⁶¹ srov. tamtéž, s. 77-78.

neutralitou a favoritismem lze též odůvodnit z „výčitek svědomí“ sociálních pracovníků, kteří si uvědomují, že některé klienty upřednostňují a zároveň vědí, že toto rozlišování není pro výkon jejich práce přípustné.

- pomoc versus kontrola: Otázky pomoci a kontroly vystupují zejména v situacích, kdy uživatel projevuje pasivitu. Pracovník má za to, že pokud dojde k ukončení práce, může to mít katastrofální následky na další život uživatele.¹⁶² Rozhodnutí o převzetí kontroly často vychází z nekompletních informací. Pomáhající může mít obavu z prodlení a jeho následků nebo z poškození práv a potřeb uživatele. Toto dilema může též pramenit z tendencí, že jen sám pracovník-profesionál „ví co je pro klienta dobré“.
- procedurální versus situační přístup: „Dilema procedurálního a situačního přístupu přivádí sociálního pracovníka k otázce bytí a nebytí „profesionálů““¹⁶³ Souvisí s otázkou, co se od sociálního pracovníka očekává. Buď bude problém klienta řešit podle oficiálních návodů a procedur, nebo se k problému postaví jako specialista, využije svých odborných kompetencí a sám si zvolí cestu řešení daného problému. Druhý přístup umožňuje vnímat problém klienta jako součást klientovy situace, která zahrnuje další okolnosti klientova života. Nepředpokládá se, že by mohlo existovat předem připravené řešení. Každý klient je individuální a jeho problém je unikátní. Musil dodává, že „čím rámcovější je definice dané procedury, tím větší je možnost využít při jejím provedení dílčí prvky situačního přístupu.“¹⁶⁴
- materiální versus nemateriální pomoc: Typickým příkladem materiální pomoci je poskytnutí dávky nebo jiné finanční pomoci. Jelikož terénní sociální pracovníci touto formou pomoci nedisponují, tato problematika na ně nedoléhá. Poskytují spíše nemateriální pomoc prostřednictvím individuální a dlouhodobé sociální práce s uživatelem. Cílem je naučit klienta, aby si pomohl sám, zvládal své problémy a zlepšoval svou životní situaci vlastními silami. Sociální pracovník klienta „učí“ zvládat svůj život a problémy s ním spojené.
- zasáhnout versus nezasáhnout: Obecně platí, že čím více se sociální pracovník snaží vyloučit riziko ohrožení uživatele, tím více je pravděpodobné, že zasáhne do života klienta neoprávněně. Vysokou hodnotu při rozhodování v této situaci mají odborné

---

¹⁶² srov. MUSIL, L. „ráda bych Vám pomohla ale“, s. 90-98.

¹⁶³ tamtéž, s. 111.

¹⁶⁴ tamtéž, s. 113.

znalosti a dovednosti. Sociální pracovník musí spoléhat na svůj odborný úsudek.¹⁶⁵ Základem vodítkem v této problematice může být myšlenka, že uživatel a jeho rodina může být nejenom zdrojem svých problémů, ale může disponovat i prostředky k jejich řešení.

Důležitým faktorem pro řešení každé dilematické situace je alespoň občasná sebereflexe každého sociálního pracovníka a pravidelná supervize.

4. Příklad dobré praxe ve středočeském kraji: Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež Domek

Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež Domek se nachází v regionu Kutná Hora (Středočeský kraj). Co se týká zastoupení národnostních menšin, zejména Romů, zveřejnil Český statistický úřad informaci, že po posledním sčítání lidu v roce 2001 v Kutné Hoře žilo 15 občanů romské národnosti (viz tabulka č. 1).

Tabulka č. 1 Kutná Hora - obyvatelstvo podle národnosti

národnost	celkem obyvatel
česká	20518
moravská	50
slezská	2
slovenská	338
romská	15
polská	40
německá	17
ruská	15
ukrajinská	41
vietnamská	5
ostatní	84
nezjištěno	328

Zdroj: Český statistický úřad

4.1 Romská komunita

První zmínku o Romech, kteří se objevili v Kutné Hoře, datujeme roku 1481,¹⁶⁶ ale největší příliv tohoto etnika byl kolem roku 1954. Dodnes naprostou většinu „kutnohorských“

¹⁶⁵ srov. MUSIL, L. „ráda bych Vám pomohla ale“, s. 137-140.

¹⁶⁶ srov. NEČAS, C. *Historický kalendář - dějiny českých Romů v datech*, s. 8.

Romů tvoří ti, kteří tohoto roku přicházeli do zdejší oblasti za prací zejména „ze *Staré Lubovni a z vesnic v okolí tohoto východoslovenského města (Podsadok, Matisová, Lomnička)*“.¹⁶⁷

Na Kutnohorsku žije cca 800 osob romské národnosti, z nichž jsou dvě třetiny registrovány na Městském úřadě na oddělení Péče o dítě a mládež.

Největší romské komunity jsou soustředěny v obcích Neškaredice, Třebešice, Ovčáry, Kutná Hora – Čáslavská ulice a na předměstí Kutné Hory – Karlov. Počet osob se v těchto lokalitách velmi často mění. Příbuzní ze Slovenska i různých míst České republiky se zdržují na návštěvách po různě dlouhou dobu.

Zmiňované lokality jsou nejproblémovější co týká např. úrovně bydlení, ale také vysokou nezaměstnaností. Většina obyvatel těchto lokalit žije především ze sociálních dávek a pokud musí pracovat, tak sežene práci obvykle jen „načerno“. Ženy se živí sběrem sezónních plodů (jablka, hrušky, švestky, bezinky, šípky) nebo sběrem a prodejem starého železa.

4.2 Sociální vyloučení

Čáslavská ulice je v Kutné Hoře považována za nejproblematictější městskou lokalitu, v níž žijí sociálně nejslabší rodiny romské i neromské. Střediskem pro sociálně slabé Romy je „Přístav“ (jedno ze středisek místní Oblastní charity) a komplex bytů IV. kategorie v budově bývalého cukrovaru, kde se nachází další ze středisek Oblastní charity a to „Maják“.

*„Ani jedna z městských lokalit neplatí za dobrou adresu, nicméně se nacházejí v těsném sousedství běžné zástavby, tudíž ke kontaktu s majoritním obyvatelstvem nutně neustále dochází.“*¹⁶⁸

Romové v Kutné Hoře nemají žádného mluvčího, nikdo z představitelů zdejších velkých rodů (Čurejovci, Červeňákovci, Pompovci) nemá zásadní slovo, nejedná jménem všech např. s Městským úřadem.

Další Romové, kteří jsou sociálním vyloučením ohroženi, žijí v přilehlých vesnicích v okolí Kutné Hory. Jedná se zejména o Ovčáry u Nových Dvorů, Neškaredice a Třebešice. I přes skutečnost, že romské rodiny žijící ve městě a rodiny žijící v okolí jsou příbuzensky provázané, tak „Romové z vesnic v okolí Kutné Hory jsou z pohledu těch „městských“ těmi nejhorsšími. Nevraživost mezi „městskými“ a „vesnickými“ je obecně platná.“¹⁶⁹

¹⁶⁷ srov. Zpráva o stavu sociálně vyloučených lokalit v České republice, Dostupné na WWW: <<http://www.mvcr.cz/dokument/index.html>>.

¹⁶⁸ Zpráva o stavu sociálně vyloučených lokalit v České republice, Dostupné na WWW: <<http://www.mvcr.cz/dokument/index.html>>.

¹⁶⁹ Zpráva o stavu sociálně vyloučených lokalit v České republice, Dostupné na WWW:

Co se týče sociální patologie, bylo mj. Bolfem (pracovník společnosti Člověk v tísni) zjištěno, že „do vyloučené lokality v Čáslavské ulici nepravdělně zajíždějí luxusní auta z Kladna, údajně za účelem získávání adeptek pro prostituci. Některé romské dívky tuto činnost nárazově vykonávají, ale považují to za běžnou práci, kterou přilepšují svoji rodině.“¹⁷⁰

4.3 Problémy romské minority na Kutnohorsku

Mezi největší problémy, se kterými se Romové v našem regionu setkávají, patří:

- Díky vysokému výskytu nezaměstnanosti u romské populace dochází k degradaci jejího sociálního postavení a následně k obtížnější integraci do společnosti.
- Nedůvěra Romů k neromským organizacím a institucím často stojí za tím, že dochází k nedodržování a porušování pravidel, která jsou pro tyto organizace platná. Vynucování si dodržování těchto zásad a pravidel Romové často vnímají jako diskriminační.
- V regionu je stále vysoce zastoupena skupina Romů s nízkou úrovní adaptace na tolerovaný způsob života obyvatel. Tato skutečnost se projevuje zejména úrovní kultury bydlení. Vůči této skupině obyvatel mají výhrady i Romové, kteří jsou nuceni s touto skupinou sdílet „společný životní prostor“.

Podle dokumentu Strategie integrace romské komunity ve Středočeském kraji lze situaci romské komunity v našem kraji charakterizovat jako stabilní. Dle kvalifikovaných odhadů romských poradců žije v našem kraji přibližně 20 000 Romů.¹⁷¹ Zpráva o stavu romských komunit za rok 2007 konstatuje, že situace Romů ve Středočeském kraji poukazuje zejména na vývoj dvou klíčových oblastí života příslušníků romských komunit, a to zaměstnanosti a bydlení. Negativní trendy v těchto oblastech se v celospolečenském měřítku bohužel nedaří zastavit, přestože na nápravu směřuje nemálo finančních prostředků. V roce 2007 zůstává realitou, že příslušníci romských komunit patří mezi nejpočetnější skupinu dlouhodobě nezaměstnaných a tvoří početně velmi výraznou skupinu obyvatelstva, která je uzavřena

---

<<http://www.mvcr.cz/dokument/index.html>>.

¹⁷⁰ Zpráva o stavu sociálně vyloučených lokalit v České republice, Dostupné na WWW:

<<http://www.mvcr.cz/dokument/index.html>>.

¹⁷¹ srov. Strategie integrace romské komunity ve Středočeském kraji, Dostupné na WWW: <<http://www.kr-sredocesky.cz/socialni-oblast/romska-integrace>>.

v prostorově a sociálně separovaných romských lokalitách. Toto je bohužel neustupujícím problémem celé společnosti.¹⁷²

Závěrem lze říci, že situace romské menšiny žijící ve Středočeském kraji se v posledních několika letech v některých sférách zlepšuje, jinde již byly vytvořeny základní podmínky pro změnu a můžeme tak očekávat nápravu situace v dlouhodobé perspektivě. Nicméně se očekává, že finanční prostředky a pomoc zejména z evropských fondů by měly značně napomoci k zastavení a prolomení uzavřených kruhů chudoby a sociálního vyloučení. Nezastupitelnou roli při úspěšné integraci romských komunit na lokální úrovni hraje především aktivní politika místních samospráv.¹⁷³

4.4 Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež Domek

Sociální pomoc a péče v naší zemi je realizována jednak prostřednictvím státních organizací, jednak různými nestátními neziskovými organizacemi, které vedle státu nejčastěji usilují o pomoc občanům. Sociální programy jsou jejich cílem, nikoliv prostředkem k dosažení jiných záměrů. Často bývají označovány jako „třetí sektor“ (vedle sektoru prvního - státního a druhého - ziskového).

Nestátní neziskové organizace, které pracují ve prospěch romské komunity, můžeme rozdělit na tři typy: 1. romské organizace: Mají důležitou roli v emancipaci Romů. Jsou prostředkem, kterým Romové hledají své místo ve společnosti a jejichž prostřednictvím participují na jejich systémech. 2. proromské organizace: Výhodou je, že znají romskou komunitu „zevnitř“ a mají snadnější vstup do komunity. Nevýhodou je častá nezkušenost s těmi systémy, protože je málo znají. 3. multikulturní organizace: Zde pracují Romové a Neromové vedle sebe. To je přínosné tím, že zde sehrávají modelovou situaci, která je potřebná v multikulturní společnosti.¹⁷⁴

Nestátní nezisková organizace nebo obec bývá zřizovatelem nízkoprahových center. Pokud je zřizovatelem nestátní nezisková organizace, získává finanční prostředky prostřednictvím grantové a projektové činnosti.

- grantové programy zejména poskytují: Phare a TACIS - program EU (administrováno Nadací ROS), různé rezorty - MPSV, MV, MZ, MŠMT a obce

¹⁷² Výroční zpráva o stavu romských komunit ve středočeském kraji za rok 2007, Dostupné na WWW: <<http://www.kr-stredocesky.cz/portal/odbory/socialni-oblast/romska-integrace/strategie-integrace-romske-komunity-ve-stredoceskem-kraji.htm>>.

¹⁷³ srov. Výroční zpráva o stavu romských komunit ve středočeském kraji za rok 2007, Dostupné na WWW: <<http://www.kr-stredocesky.cz/portal/odbory/socialni-oblast/romska-integrace/strategie-integrace-romske-komunity-ve-stredoceskem-kraji.htm>>.

¹⁷⁴ srov. Frištenská H. *O úloze nestátních neziskových organizací, pracujících ve prospěch romské komunity*. s.41-42.

- projektová činnost: neziskové organizace podávají žádosti formou projektů (na přidělení finančních prostředků neexistuje právní nárok), každý projekt musí být ekonomicky a institucionálně udržitelný.

Oblastní charita Kutná Hora provozuje v našem regionu několik projektů, mezi které patří také Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež (dále jen NZDM) Domek. Cílem celého projektu Domek je řešení problémů kutnohorské a čáslavské romské komunity prostřednictvím podpory společenství, kde děti, jimž je pomoc určena, žijí. Jedná se zejména o zmírnění sociální distance majority vůči minoritě, zlepšení vzájemné komunikace. Dále centrum usiluje o zlepšení všeobecných znalostí a dovedností u dětí z rodin se slabou sociokulturní úrovní a tím zajištění zvýšení šancí obstát nárokům společnosti. Děti se slabším prospěchem, které využívají doučování, si zlepšují prospěch. Tyto služby vyhledávají i děti z úplných, funkčních a bezproblémových rodin. Hlavním cílem NZDM je zlepšit kvalitu života cílové skupiny. Cílem nízkoprahového centra je vytvářet takový prostor, který by byl pro děti bezpečný, atraktivní a motivující k volnočasovým aktivitám. Cílem NZDM je vést děti a mládež k zodpovědnosti za svůj život, povzbudit je k směřování - někým být, někam patřit, někam mířit. Naším cílem je zlepšit kvalitu života cílové skupiny předcházením, snížením sociálních rizik souvisejících s jejich způsobem života, umožnit jim lépe se orientovat v jejich sociálním prostředí a vytvářet podmínky, aby v případě zájmu mohli řešit svoji nepříznivou situaci. Cílovou skupinou jsou tedy děti a mládež ve věku 6-15 let. NZDM je zaměřeno na děti ze sociálně slabých rodin, děti ohrožené ve vývoji, děti romské, děti sídlištní, děti se špatným prospěchem.

V regionu Čáslavska, Kutnohorska a Kolínska je NZDM Domek vedle Komunitního centra Maják svým zaměřením a poskytovanými službami jediné zařízení. V Čáslavi a Kutné Hoře je poměrně rozsáhlá romská komunita, se kterou žádná jiná organizace nepracuje. Domek je jediné zařízení, které se věnuje volnému času a doučování těchto uživatelů. Domek v tomto regionu působí již od roku 2003 a nesporně splňuje všechny podmínky pro uvedení „příkladu dobré praxe“ jelikož „*Specifikem dobré praxe je funkční multidisciplinární spolupráce odborníků v oblasti práce s ohroženou cílovou skupinou s tendencí pojmenovávat a zpracovávat vzájemná rizika. Jedná se o moderní pojetí v sociální práci, které vede k prevenci institucionalizace péče o děti, ke snižování deprivace dětí s nařízenou ústavní výchovou a ke zkracování pobytu dětí v instituci na dobu bezpodmínečně nutnou.*“¹⁷⁵

Poslání Nízkoprahového zařízení pro děti a mládež Domek zní následovně: „*Jsmo různí, ale patříme k sobě. Každý člověk je jedinečný a zasluhuje respekt. Domek je nízkoprahové*

---

¹⁷⁵ Metodická pomůcka pro výkon terénní sociální práce, s. 157.

zařízení pro děti a mládež od 6 do 15 let, které se ocitly v nepříznivé sociální situaci, nebo které se nemohou nebo nechtějí zapojit do standardních volnočasových aktivit. Poskytuje jim informace, odbornou pomoc, podporu a předchází tak jejich sociálnímu vyloučení a zlepšuje kvalitu jejich života. Domek usiluje o sociální začlenění a pozitivní změnu v životním způsobu dětí a mládeže.“¹⁷⁶

Děti do Domku přicházejí už kolem třetího roku, mohou navštěvovat předškolní klub. Služba je určena dětem od 3 do 7 let, které nenavštěvují standardní MŠ z důvodů ekonomických nebo sociálních. Návštěvy v klubu jsou zdarma, mohou být nepravidelné. Naším cílem je připravit děti na školní docházku tak, aby zvládly učivo běžné základní školy. Tím, že děti předškolní klub navštěvují, učí se určitým pravidlům i rodiče: ráno včas vstát, připravit dítě do „školky“, připravit svačinku, dítě včas přivést. Tato „školka“ funguje od pondělí do čtvrtka v čase od 8:30 do 12:00 hodin a navštěvuje ji denně 8 - 10 dětí. Oproti „běžné“ školce se to může zdát málo, ale tyto děti vyžadují daleko větší péči a individuální přístup, takže pedagog, který s nimi pracuje, se takovéto skupince dětí může lépe věnovat. Větší počet dětí znamená, že nastupuje jako pomocník asistent.

Odpoledne probíhají v Domku tzv. odpolední volnočasové aktivity. Služba je určena dětem od 6 do 15 let, které se ocitly v nepříznivé sociální situaci, nebo které se nemohou nebo nechtějí zapojit do standardních volnočasových aktivit. Poskytuje jim informace, odbornou pomoc, podporu a předchází tak jejich sociálnímu vyloučení a zlepšuje kvalitu jejich života. Domek usiluje o sociální začlenění a pozitivní změnu v životním způsobu dětí a mládeže, umožňuje jim smysluplně trávit volný čas, podporuje jejich vlastní aktivity, vyhledává, oslovuje a kontaktuje členy cílové skupiny a posiluje schopnosti zvládat obtížné životní situace vlastními silami. Děti mají k dispozici dvě klubovny, které jsou vybaveny stolním fotbálem, počítači s připojením na internet, šipkami, stolními hrami apod. V rámci odpoledních volnočasových aktivit nabízíme i službu doučování. Děti mají možnost připravit se na vyučování, napsat si úkoly, nechat si vysvětlit učivo, ale smyslem je i zlepšení komunikace mezi rodinou a školou. Často ani rodiče přesně nevědí, co po nich škola požaduje a mají možnost se přijít poradit. Je možná také pomoc při zajištění kontaktu rodičů se školou nebo doprovod, pokud o to rodiče projeví zájem. Doučující jsou z řad dobrovolníků, kteří jsou převážně studenty Gymnázia a Střední odborné školy pedagogické v Čáslavi.

Další službou poskytovanou naším zařízením je sociální poradenství a sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi. Jejím posláním je podpora rodin s dětmi do 15 let, u kterých je

---

¹⁷⁶ *Poslání nízkoprahového zařízení pro děti a mládež Domek*, Dostupné na WWW:
<<http://www.charita.kh.cz/?l=j1&r=14&kalod=&kaldo=&e=&typzob=2&z=99&idparent=1&idpoloz=&raz=&s=0&cti=1>>.

ohrožen jejich vývoj v důsledku dopadů dlouhodobě obtížné sociální situace, kterou rodiče nedokáží sami bez pomoci překonat. Domek usiluje o zachování a rozvíjení důstojného života v přirozených podmínkách, ve kterých rodiny s dětmi žijí. V rámci této služby nabízíme sociální a výchovné poradenství, informační servis, doprovod na úřady a pomoc při jednání, obhajobu a prosazování práv a zájmů svých uživatelů, pomoc při vyřizování běžných záležitostí. Včasnou intervencí a sanací rodiny se nám již několikrát podařilo zabránit odebrání dětí z rodin. Vyžaduje to soustavnou a kvalifikovanou práci s jednotlivými rodinami – uživateli služby. Oblastní charita Kutná Hora je pověřena k výkonu sociálně-právní ochrany dětí. Zvláště středisko Domek má pověření k poskytování poradenství při výchově a vzdělávání dítěte. Jsme jediná organizace v regionu, která poskytuje sociální služby zvláště uživatelům, kterým hrozí sociální vyloučení. S žádostmi o pomoc v rodinách se na nás obrací i pracovníci místního OSPOD, protože terénní službou nedisponují.

V České republice je rozvinutý systém práce se žadateli o pěstounskou péči, avšak po přijetí dítěte do péče se těmto rodinám věnuje velmi malá podpora. V celém regionu Kutnohorska není organizace, která by se soustavně a cíleně věnovala pěstounským rodinám. NZDM Domek poskytuje službu tzv. Klubu pěstounů. Cílem této služby je poskytnout podporu institutu pěstounské péče. Klub Domek se zaměřuje na zvyšování znalostí a dovedností pěstounů, na zvyšování kvality rodinných vztahů v pěstounských rodinách, na prevenci syndromu vyhoření u pěstounů. Schůzky klubu jsou zaměřeny na pomoc rodinám při vytváření harmonického rodinného prostředí formou předávání zkušeností, kontaktů, dobré praxe a konají se cca 1x měsíčně.

Projekt je pravidelně hodnocen prostřednictvím kvantitativních ukazatelů. Tento způsob slouží při mapování konkrétních výstupů našich činností. V následující tabulce I. uvádím způsob takového hodnocení.

Tabulka I.

Kvantitativní ukazatele	Zdroje/metody vyhodnocení ukazatele:
1. zvýšení sociokulturní úrovně dětí	depistáže v rodinách, dotaz na OSPOD
2. zlepšení komunikace mezi danými subjekty	rozhovory s uživateli služby, spolupráce se subjekty
3. rozšíření nabídky volnočasových aktivit	dotaz na spokojenost se službou, dotazník
4. nárůst klientů	nárůst úkonů, statistika
5. zlepšení školní docházky	sledování vysvědčení a průběžného hodnocení
6. zlepšení komunikačních schopností dětí, rozšíření slovní zásoby	dokumentace střediska Domek

zdroj: Směrnice č. S/D/5/2¹⁷⁷

¹⁷⁷ Oblastní charita Kutná Hora Směrnice č. S/D/5/2: Individuální plánování průběhu sociální služby – NZDM Domek. 2. vyd. Kutná Hora: 2008.

Bez ohledu na využívání různých výše uvedených forem pomoci, přetrvávají některé problémy uživatelů těchto služeb i nadále. Jedná se zejména o nízkou sociokulturní úroveň rodin, problémy s bydlením, hledání práce, nízkou úroveň přizpůsobivosti, špatnou komunikaci mezi majoritou a minoritou, problémy s přijetím minority majoritou. Ale tyto všechny problémy nemůže vyřešit jedna organizace. A tak zůstává otevřen prostor pro další projekty.

5 Cíl práce a hypotézy

5.1. Cíl práce

Cílem práce je zjištění rozdílu v práci s romským a neromským dítětem jako uživatelem služeb nízkoprahového zařízení ve středočeském kraji.

5.1.1 Dílčí cíle

Dílčími cíli mé práce je zjistit:

- čím se liší práce s romskými uživateli od práce s neromskými uživateli
- specifické znalosti a dovednosti potřebné při práci s romskými uživateli NZDM
- jaké specifické postupy práce s romskými uživateli pracovníci používají

5.2 Hypotézy

5.2.1 Hlavní hypotéza

H1 – Existuje rozdíl v poskytování služeb NZDM romským a neromským dětem.

5.2.2 Dílčí hypotézy

1. Poskytování služeb NZDM romským a neromským dětem má vliv na skladbu uživatelů v čase.
2. Pracovníci NZDM při práci s romskými uživateli potřebují specifické znalosti a dovednosti.
3. Pracovníci NZDM aplikují specifické metody práce směrem k romským uživatelům.

6 Metodologie

6.1 Popis metody

Ke zjištění cílů diplomové práce jsem použila techniku polostrukturovaného rozhovoru. Jako podklad pro rozhovor byl použit anonymní dotazník, který byl rozdělen na 3 části (viz příloha I.). První část obsahovala 3 otázky, které se týkaly NZDM. Druhá obsahovala 4 otázky, které byly zaměřeny na cílovou skupinu NZDM. Třetí část obsahovala 13 otázek vztahující se k Romům jako uživatelům služeb NZDM. Otázky byly otevřené. Dle odpovědí respondentů byla témata dále rozvíjena.

6.2 Základní soubor a výzkumný soubor

Základní soubor dotazovaných tvoří pracovníci NZDM ve Středočeském kraji, kteří pracují s jak s romskými (slovenští Romové), tak s neromskými uživateli. Oslovena byla všechna NZDM, která jsou zapsána v registru poskytovatelů sociálních služeb ve Středočeském kraji.

Z celkového počtu 13 NZDM byly z dotazování vyloučeni pracovníci 3 zařízení z důvodu absence romských uživatelů. Soubor tedy tvoří pracovníci 10 NZDM, konkrétně 10 pracovníků. Jde o pracovníky mající na starost práci s Romy.

6.3 Sběr dat

Sběr dat probíhal od 1.9.2008 do 31.1.2009 přímo v jednotlivých NZDM, kdy jsem zařízení osobně navštívila a vedla rozhovor s pracovníky přímo pracujícími s klienty.

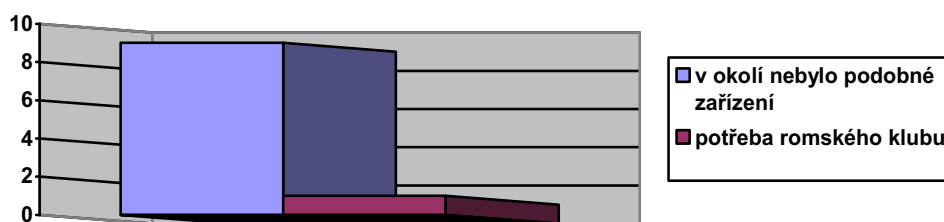
7 Výsledky

▪ Důvod vzniku NZDM

Jako hlavní důvod vzniku NZDM uvedlo 9 z 10 pracovníků, že v okolí podobné zařízení neexistovalo,

- 1 z 10 dotazovaných uvedl, že důvodem byla potřeba romského klubu (viz graf 1).

Graf 1 – Důvody pro vznik NZDM

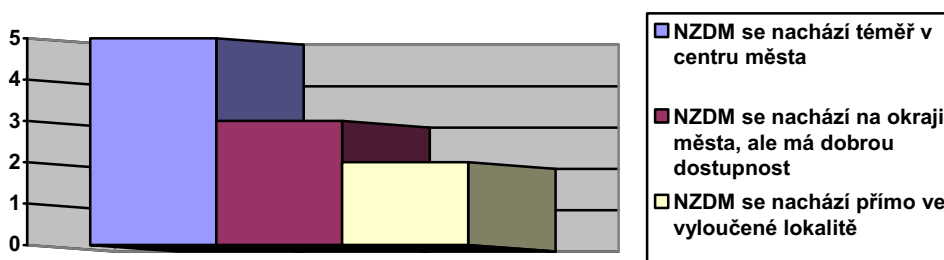
Zdroj: vlastní výzkum

▪ Lokalita umístění NZDM

Téměř v centru města se nachází 5 z 10 NZDM,

- 3 z 10 NZDM se nachází na okraji města, ale jeho služby jsou dobře dostupné,
- 2 z 10 zařízení se nacházejí přímo ve vyloučené lokalitě města, která je obývána zejména Romy (viz graf 2).

Graf 2 – Poloha centra v lokalitě

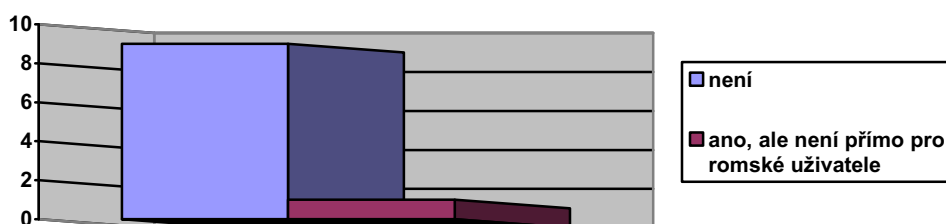
Zdroj: vlastní výzkum

▪ Existence obdobného zařízení v okolí NZDM

V okolí (definováno jako území daného města) NZDM není v 9 z 10 případů dotazovaných centrum, které by se věnovalo podobné cílové skupině,

- 1 z 10 dotazovaných pracovníků uvedlo, že ve stejné lokalitě se nachází podobné zařízení, avšak není přímo uzpůsobeno k práci s romskými a neromskými uživateli zároveň (viz graf 3).

Graf 3 – Existence podobného zařízení v dané lokalitě

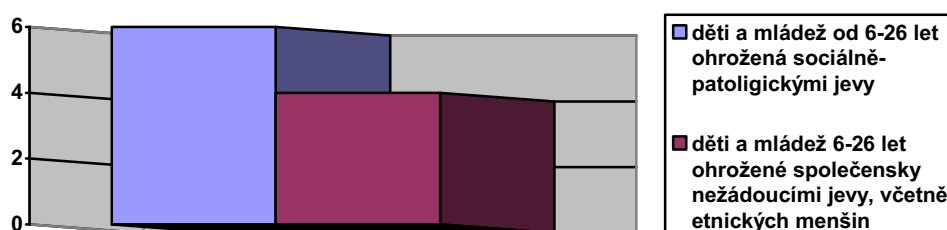
Zdroj: vlastní výzkum

▪ Původní cílová skupina NZDM

V době vzniku mělo 6 z 10 dotazovaných jako cílovou skupinu děti a mládež ve věku od 6 do 26 let ohrožené společensky nežádoucími jevy, etnické menšiny nebyly zahrnuty do cílové skupiny,

- 4 z 10 dotazovaných pracovníků uvedlo, že v době vzniku mělo jejich zařízení jako cílovou skupinu děti a mládež ve věku od 6 do 26 let, ohrožené společensky nežádoucími jevy se zaměřením i na práci s etnickými menšinami (viz graf 4).

Graf 4 – Cílová skupina zařízení v době svého založení

Zdroj: vlastní výzkum

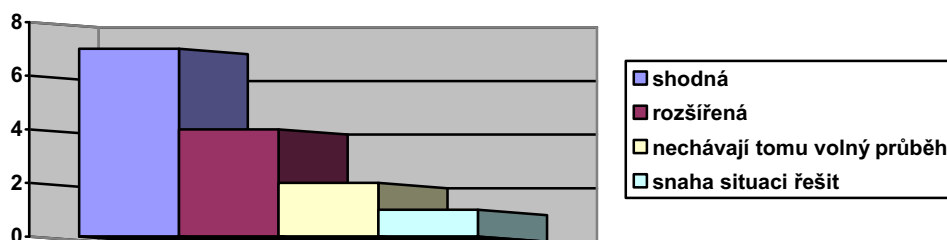
▪ Současná cílová skupina a změna cílové skupiny NZDM

V současnosti má 7 z 10 dotazovaných zařízení shodnou cílovou skupinu jako v době založení centra,

- 4 z 10 dotazovaných zařízení má rozšířenou cílovou skupinu o etnické menšiny
- 2 z 10 dotazovaných nechávají změně cílové skupiny volný průběh, žádným způsobem situaci neřeší,
- 1 z 10 respondentů se snaží nově vzniklou situaci řešit (viz graf 5).

Tuto situaci a její řešení popisuje pracovník NZDM č. 6 takto „ *problém nastal, když jsme v září tohoto roku (2008) otevřeli nové prostory pro odpolední volnočasovky. Týden po zpřístupnění prostorů se do klubu nahrnul zástup romských dětí: začaly se ztrácet i takové věci, jako jsou pastelky, fixy, míčky do stolního fotbalu, děsivým problémem začal být stav toalet. Ale nejen to: romské děti jsou mnohonásobně hlučnější a živější než „naše“, navíc zásadně nechodí jako jednotlivci, ale ve skupině, takže stačí čtyři nebo pět, aby klub naprosto okupovaly. Jejich příchod proto znamenal zároveň odchod našich dřívějších klientů. Naše zařízení začalo tuto situaci řešit, pro ostatní možná radikálním způsobem (my ho považujeme za náš specifický). Prostě tak, že jsme stávající prostor rozdělili na dva fungující oddělené kluby pro děti romské a neromské. Jeden den v týdnu se však snažíme obě skupiny spojit při společných aktivitách. Chtěli bychom tím docílit zachování prvotní skupiny klientů a zároveň dětem pomoci s vytvářením nových vztahů a postupně obě skupiny přizpůsobovat na vzájemné soužití. Myslíme si, že kdyby se tenhle „pokus“ nezdařil, tak alespoň zkušenosti z tohoto postupu pomohou dětem v budoucnosti s budováním veškerých svých sociálních vztahů. Musíme si přiznat, že naše společnost je a bude čím dál tím více multikulturní (nepůjde už jen o Romy) a zkušenosti s tímto jevem dětem určitě neuškodí a možná i pomohou.*“¹⁷⁸

Graf 5 – Cílová skupina zařízení v současnosti

Zdroj: vlastní výzkum

▪ Charakteristika romských uživatelů

Romské uživatele 4 z 10 dotazovaných pracovníků NZDM charakterizuje především jako temperamentní, energické, impulsivní a hlučné,

- 4 z 10 dotazovaných charakterizují tyto uživatele jako bezprostřední s osobitým projevem „...oni jsou strašně bezprostřední, vždycky řeknou všechno tak, jak to

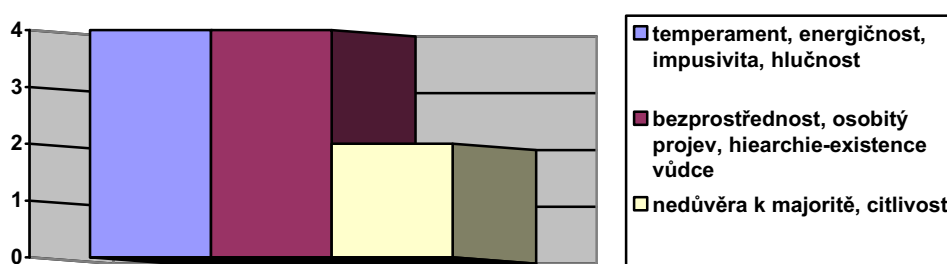
¹⁷⁸ Respondent č. 6.

vnímaj. Pozoruhodnej je i ten projev v tý komunikaci, mluvěj tak jako celým tělem. Taky v ničem neustoupí, takže někdy stačí fakt hodně málo a kdyby jsme občas nezasáhli, budou tady konflikty na denním pořádku. Ale na druhou stranu je fakt skvělý, jak prostě drží u sebe - jako pospolu. To se u těch „našich“ jen tak nevidí – ty hrajou spíš každej sám za sebe.“¹⁷⁹, dále zaznamenali jistou hierarchii mezi dětmi „...skupinky většinou mají své vůdce, bývá to nejvýraznější a nejsilnější chlapec. Toho respektují, ustupují mu a když jde domů, ostatní jdou taky. Bílý děti se do skupiny Romů těžko dostávají, ale občas k tomu tady taky dochází. Vyskytují se kamarádství mezi romskými a bílými dětmi. Jsou to třeba spolužáci ze školy nebo děti z jednoho baráku.“¹⁸⁰

- 2 z 10 respondentů uvedli, že romští uživatelé se vyznačují tím, že mají stále jistou míru nedůvěry k majoritě a jsou citliví na jakékoli změny ve svém okolí. (viz graf 6).

Graf 6 – Projevy romských uživatelů

Zdroj: vlastní výzkum

▪ Ohroženost romské minority

Romskou komunitu ohrožuje podle 6 z 10 dotazovaných pracovníků zařízení zejména negativní vztah ke vzdělávání a s tím spojená pozdější nižší životní úroveň,

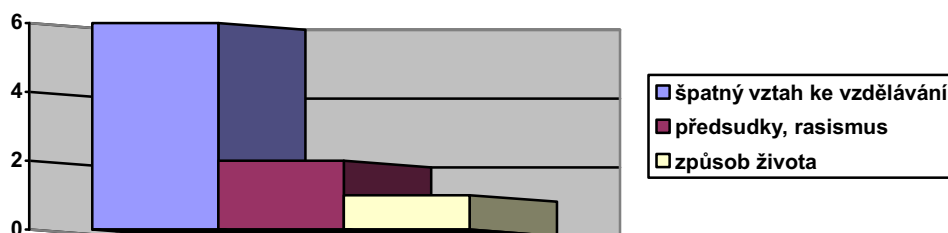
- 3 z 10 dotazovaných zařízení se domnívá, že romskou minoritu nejvíce ohrožují předsudky a projevy rasismu ve společnosti,
- 1 z 10 dotazovaných vidí největší ohrožení romské minority ve způsobu jejího života „Romské děti prostě žijí „tady a teď“, životní radosti a starosti berou tak, jak přicházejí. Je jen škoda, že hodně rychle dospívají. Oproti těm našim dětem hrozně brzo kouří a požívají alkohol. Nedávno jsme v klubu museli řešit i čichání

¹⁷⁹ Respondent č. 8.

¹⁸⁰ Respondent č. 1.

ředidel. To jsou pak situace, ze kterých je člověku smutno. Co s tím? Děti v tomhle věku už si nenechají moc poradit, ale snažíme se to řešit s rodiči prostřednictvím našeho terénního sociálního pracovníka. Někdy to pomůže, ale hlavně záleží na rodičích.“¹⁸¹ (viz graf 7)

Graf 7 – Fakta ohrožující romskou komunitu

Zdroj: vlastní výzkum

▪ Odlišné nároky romských uživatelů na trávení volného času

Odlišné nároky na trávení volného času pozoruje 6 z 10 dotazovaných pracovníků NZDM. Pozorují preferenci spíše konzumního způsobu trávení volného času a zvýšenou oblíbenost výtvarných a hudebních činností: „Většinou přijdou, hned si sednou k počítači a hrajou hry. Potom se hádají, kdo je tam jak dlouho. Nic jiného je nezajímá.“¹⁸² Další k této otázce uvedli: „...zabývali jsme se jejich potřebami a snažili jsme se pro ně vytvářet program. Tak vznikly pravidelně pořádané volnočasovky zaměřené na tanec a zpěv.“¹⁸³ „...mají jiné nároky a jiný způsob trávení volného času. Rádi tančí, zpívají a jsou plní energie.“¹⁸⁴

- 4 z 10 dotazovaných se domnívá, že romští uživatelé nemají jiné nároky na způsob trávení volného času (viz graf 8).

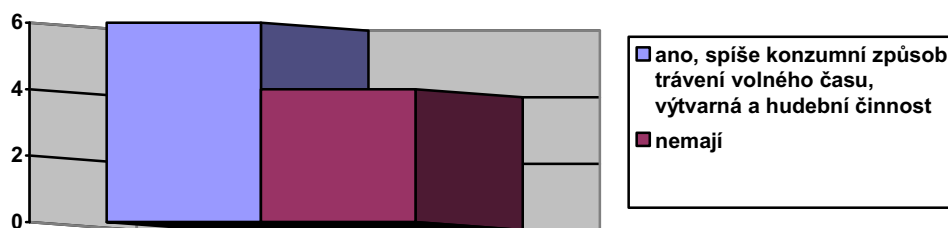
¹⁸¹ Respondent č. 2.

¹⁸² Respondent č. 4.

¹⁸³ respondent č. 6.

¹⁸⁴ Respondent č. 5.

Graf 8 – Nároky na trávení volného času

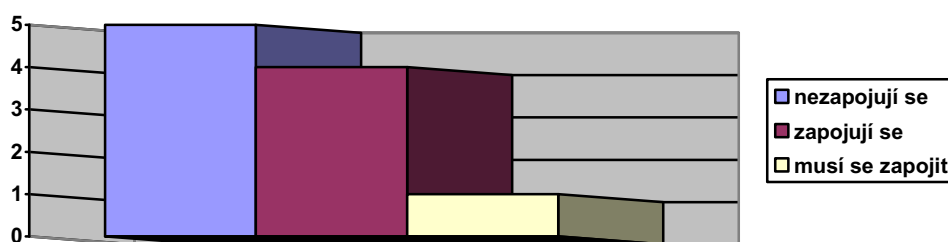
Zdroj: vlastní výzkum

▪ **Účast romských uživatelů na aktivitách pořádaných NZDM**

Romská skupina dětí se do jednorázových aktivit a nadstandardního programu nezapojuje v 5 z 10 zařízeních: „Na příměstské tábory nebo letní tábory jezdí jen asi 10% romských dětí. Většinou o nabízený program nemají zájem a nechtějí se příliš vzdalovat od rodičů. Je pro ně nemyslitelné, že by měli třeba deset dní fungovat samy za sebe a spát někde, kde to neznají. U příměstských táborů, v jejichž rámci jezdíme na výlety, je problém často i ve financích. Na letní tábor by ale většině přispělo město formou jednorázové dávky pro rodiny pobírající dávky hmotné nouze.“¹⁸⁵,

- 4 z 10 dotazovaných pracovníků uvedlo, že se romská skupina do všech aktivit střediska zapojuje,
- 1 z 10 dotazovaných uvedl, že se do aktivit pořádaných střediskem romská skupina zapojovat musí: „Pokud se aktivit, které jsou zdarma, romské děti opakovaně nezúčastňují, jsou z klubu vyloučeny. Naše služba je prostě teď tak nastavena. Abychom s těmi dětmi mohli něco dělat, je to potřeba.“¹⁸⁶ (viz graf 9).

Graf 9 – Aktivita na akcích pořádaných střediskem

Zdroj: vlastní výzkum

¹⁸⁵ respondent č. 9.

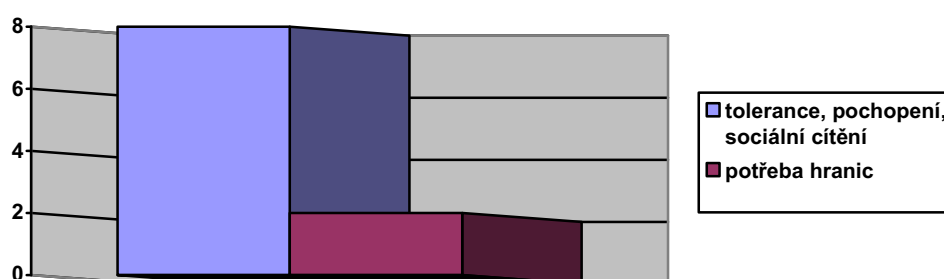
¹⁸⁶ Respondent č. 10.

▪ Nejdůležitější faktory práce s romskými uživateli

Pro práci s romskými uživateli považuje za nejdůležitější toleranci, pochopení a sociální citění 8 z 10 dotazovaných, např.: respondent č. 1 uvedl: „*Romský děti jsou trochu jiný. Chovají se jinak, mluví jinak, mají jiné zájmy. Pracovat pak se smíšenou skupinou je těžké. Nikdy nezaujmete všechny. Romský třeba víc vyrušují a neudrží dlouho pozornost. Tyto odlišnosti je třeba tolerovat, to jen tak nezměníme.*“¹⁸⁷

- 2 z 10 dotázaných považuje za nejdůležitější zejména „potřebu hranic“: „*aby jsme tu mohli nějak fungovat, musíme ty hranice takového našeho soužití hlídat. Dětem to dává pocit jistoty. Vědí, co od nás můžou očekávat. Nám to zase ulehčí práci a klub má svůj systém.*“¹⁸⁸ (viz graf 10).

Graf 10 – Nejdůležitější faktory práce

Zdroj: vlastní výzkum

▪ Problémy se smíšenou skupinou dětí

Při práci se smíšenou skupinou dětí uvedlo 8 z 10 dotazovaných středisek problémy zejména v oblasti nerespektování pravidel provozu klubu, dále zaznamenali provokaci pracovníků ze strany romských uživatelů, šikanu neromských dětí romskými a ničení vybavení střediska, „*Nejběžnější problémy při práci s Romy jsou: agresivní či nevhodné chování vůči ostatním klientům, problémy s přijutím pravidel v klubu a pochopením jejich významu, problémy s autoritou vedoucího klubu. Drtivá většina problémů se týká porušování pravidel chování mezi klienty (verbální agresivita, vyhrožování, atp.).*“¹⁸⁹

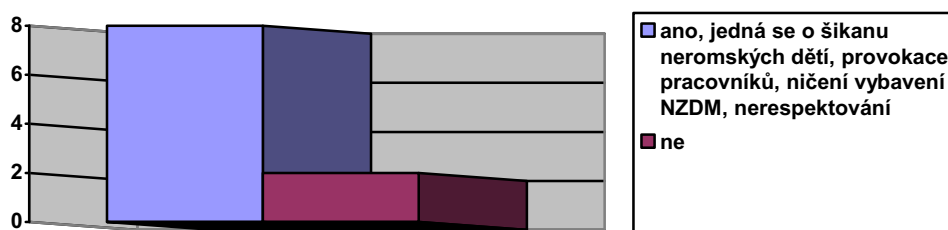
¹⁸⁷ Respondent č. 1.

¹⁸⁸ Respondent č. 2.

¹⁸⁹ Respondent č. 3.

- 2 z 10 dotazovaných zařízení nezaznamenalo žádné problémy při práci se smíšenou skupinou (viz graf 11).

Graf 11- Problematika práce se smíšenou skupinou

Zdroj: vlastní výzkum

▪ **Specifické postupy práce se smíšenou skupinou uživatelů**

Vlastní specifický postup pro to, aby do střediska docházela jak romská, tak neromská skupina dětí, nemá 7 z 10 dotázaných,

- 1 z 10 pracovníků NZDM uvádí jako vlastní specifický postup využívání vhodných volnočasových aktivit pro obě skupiny, pracovník tohoto NZDM uvádí: „*U nás jsou hodně oblíbené hry u kterých se soupeří. Pak je ale důležitý oba oddíly namíchat (myslím tím smíšenou skupinu dětí), oni u toho pak zjistí, že ten opačný (pro Roma bílý dítě a naopak) je taky v něčem dobřej a může mu pomoci. Myslím si, že by určitě nebylo dobrý děti z týchle skupiny stavět do opozice.*“¹⁹⁰

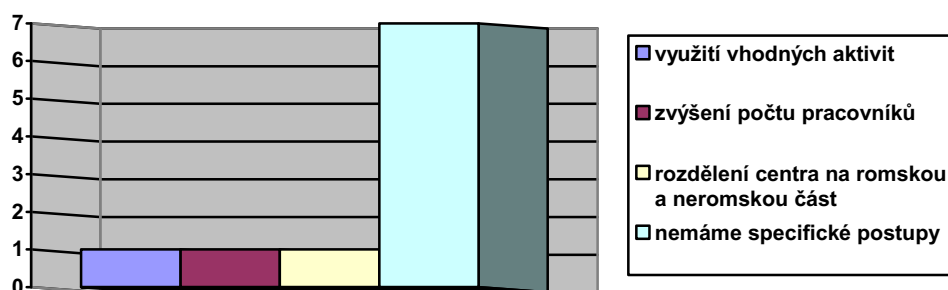
- 1 z 10 dotázaných zařízení při této situaci zvolilo jako postup navýšení pracovníků věnujících se přímo uživatelům. Pracovník odpověděl: „*když se nám cílovka ustálila tak, že k nám začala chodit smíšená skupina, rozhodli jsme se, že přijmeme víc dobrovolníků, kteří se budou víc věnovat oběma skupinám. To se nám povedlo. Po dvouleté zkušenosti můžu říct, že děti jsou daleko jako „klidnější“. Hlavně romský děcka, je to asi tím, že mají někoho „pro sebe“ kdo se jim věnuje, snaží se vyhovět jejich přáním-hraje s nima šipky, fotbálek, stolní a jiné hry. Oni si předtím sami jen tak nehráli, prostě to asi neuměli. Dneska si kolikrát hrajou sami a často i s neromským.*“¹⁹¹

- 1 z 10 dotázaných středisek zareagovalo na danou situaci rozdělením prostoru centra na romskou a neromskou část (viz graf 12).

¹⁹⁰ Respondent č. 4.

¹⁹¹ Respondent č. 9.

Graf 12 – Specifické postupy

Zdroj: vlastní výzkum

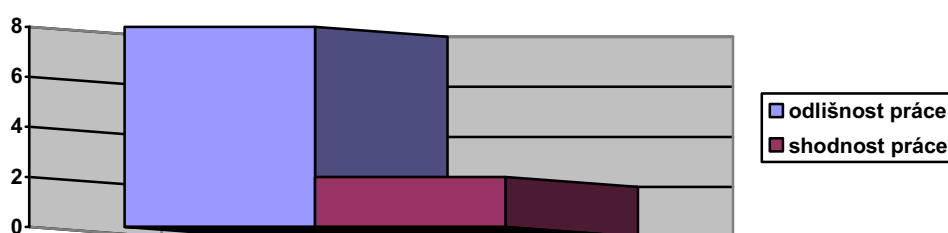
▪ Specifičnost práce s romskými uživateli

Fakt, že práce s romskými uživateli je odlišná od práce s neromskými uživateli, uvedlo 8 z 10 dotazovaných pracovníků zařízení,

- 2 z 10 dotazovaných zařízení nevidí v práci s různými uživateli rozdíl. (viz graf 13).

Pracovník NZDM č. 3 k tomu uvádí: „*Myslím si, že není dobré chovat se k romským uživatelům jinak. To by jim asi nepomohlo. Je spíš důležité mít na všechny „stejný metr“, měli by mít prostě stejné výchozí podmínky. S tímhle přístupem se budou setkávat v životě mimo klub spíš. My prostě jiný přístup neřešíme. Nepovažujeme to za dobrý.*“¹⁹²

Graf 13 – Práce s uživateli

Zdroj: vlastní výzkum

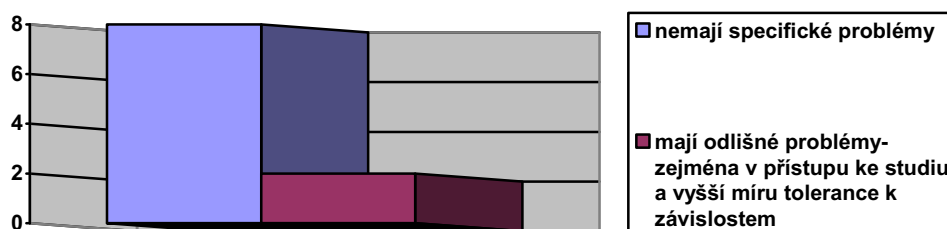
▪ Specifické problémy romských dětí

Specifické problémy, charakteristické přímo pro romské děti, nepozoruje 8 z 10 dotazovaných,

¹⁹² Respondent č. 3.

- 2 z 10 dotazovaných pracovníků NZDM vnímá odlišnost romských uživatelů zejména v oblasti přístupu ke studiu, „Romský ta škola vůbec nezajímá, nepovažují ji za podstatnou. On se tomu člověk ani nediví, pro jejich rodiče škola nemá žádnou váhu, případný úspěchy nikdo neocení. Tak proč by s tím ztrácely čas? (...) Pak přijdou ty rodiče s tím, že potřebujou vyplnit třeba žádost o byt. Dotazníku, který musí každý žadatel vyplnit moc nerozumí, kolikrát ho ani neumějí přečíst. Já bych se v takovýhle situaci asi styděl, ale oni ne. Prostě jeto pro ně přirozený a zřejmě normální.“ a reflektuje větší míru tolerance k závislostem (viz graf 14).

Graf 14 – Specifické problémy

Zdroj: vlastní výzkum

▪ Specifický přístup k romským uživatelům

Jiný nebo specifický přístup při práci s romskými klienty preferuje 8 z 10 dotazovaných pracovníků NZDM, např. respondent č.1 uvedl: „*Za specifický přístup považujeme takový, který by jsme u neromských nepoužívali, možná i netolerovali. Po několika letech jsme vyzorovali, že romským dětem je třeba spíše volný čas organizovat než je nechat jen tak pobývat v klubu. Děti to přijímají s nadšením, samy si smysluplnou zábavu nehledají – v tom jsou pasivnější než neromský. Je to pro ně daleko více přínosné a ta práce má evidentně smysl. Také tím předejdeme ničení vybavení klubovny, které se děje kolikrát hlavně z nudy.*“¹⁹³ Další z respondentů dodává: „*My romským tolerujeme menší pozdní příchody, oni prostě dochvilnost nějak neřeší, není pro ně důležitá. Nemá cenu jim to stále vytykat, oni jsou prostě jiní, to ale neznamená, že horší. Prostě mají jiný priority.*“¹⁹⁴ Respondent č. 10 vidí specifický přístup k romským uživatelům především v řešení konfliktů: „*Když řešíme konflikty s neromskými, tak to probíhá spíše skupinově, dáme prostor všem,*

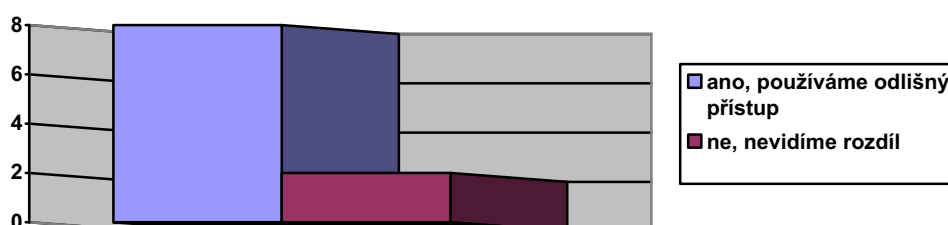
¹⁹³ Respondent č. 1.

¹⁹⁴ Respondent č. 6.

aby se k problému vyjádřili-je to spíš jako komunita. Ale s romským tohle nejde. Tam je důležitý řešit to „mezi čtyřma očima“. Jednou se nám stalo, že když jsme řešili potyčku romského s neromským dítětem, přišla matka neromského a začala křičet na romský dítě. Během několika okamžiků příběhlo asi dvacet romských dětí i s rodiči a začala strašná hádka. Ničeho jsme se nedobrali a byli jsme rádi, že nedošlo na fyzické násilí. Problémy takového charakteru je třeba řešit hlavně v klidu.“¹⁹⁵

- 2 z 10 dotazovaných nevidí rozdíl mezi prací s romskými a neromskými klienty (viz graf 15).

Graf 15 – Potřeba odlišného přístupu k romským uživatelům

Zdroj: vlastní výzkum

▪ Důvody specifického přístupu k romským uživatelům

Specifický přístup při práci s romskými uživateli spatřují 4 z 10 dotázaných pracovníků NZDM zejména ve srozumitelnosti komunikace. „Často si při sdělování důležitých informací opakovaně ověřuji již řečené, abych se ujistila, že si opravdu rozumíme a myslíme tím stejnou věc. My hlavně pracujeme se slovenskými Romy a je cítit jazyková či komunikační bariéra. Často neumí dobře česky ani slovensky a pomáhají si romskými slovíčky-těm ale zase nerozumím já. Je to sice trochu zdlouhavé, ale určitě se to vyplácí.“¹⁹⁶

- 3 z 10 dotázaných neupřednostňují žádný specifický přístup,
- 2 z 10 dotázaných pracovníků zařízení spatřuje specifikum práce s romskými uživateli v respektování projevů emocí při komunikaci: „Jsou hodně hluční a často křičí, ten projev je hodně emotivní, kdybych to už trochu neznala, myslela bych si, že jsou vůči mě zaujatí.“¹⁹⁷,

¹⁹⁵ Respondent č. 10.

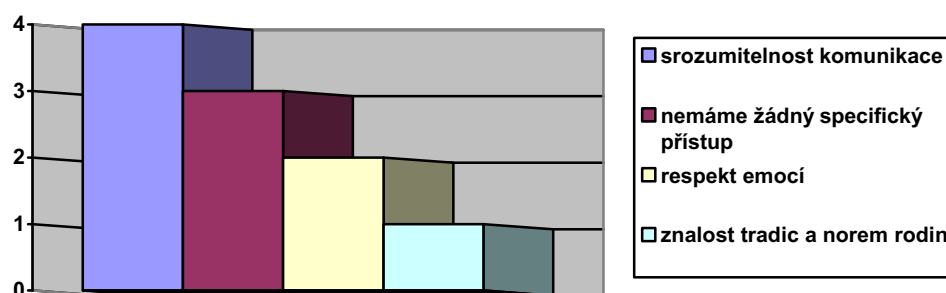
¹⁹⁶ Respondent č. 5.

¹⁹⁷ Respondent č. 8.

- 1 z 10 dotázaných pracovníků středisek vidí specifikum práce v tom, že je třeba znát tradice a normy jednotlivých rodin, ze kterých děti pocházejí: „Naši klienti jsou z 90% místní Romové a tím, že je středisko přímo v domě, kde z nich mnozí bydlí, navzájem se známe. Už k nám začínají chodit i děti bývalých uživatelů. S rodinami také pracuje náš streetworker, takže děti i poměry, ze kterých pocházejí, známe. Tyto informace nám velice usnadňují práci, která je pak efektivnější.“¹⁹⁸ (viz graf 16).

Graf 16 – Specifické postupy

Zdroj: vlastní výzkum

▪ Osobní specifické postupy práce

Osobní specifické postupy práce s romskými klienty má 6 z 10 dotazovaných pracovníků NZDM, mezi které patří hlavně trpělivost, láskyplný přístup, vytyčení a dodržování hranic: „Osobně považuji za důležité mít s těmi dětmi trpělivost. Jsou jiní, některé věci nechápou nebo si je vysvětlují trochu jinak než my. Je ale potřeba hlídat si hranice a lpět na dodržování pravidel klubu. Samozřejmě musíte dětem projevovat náklonnost a zájem o ně, ale nechovat se moc „familiérně“. To by ta práce byla obtížnější.“¹⁹⁹

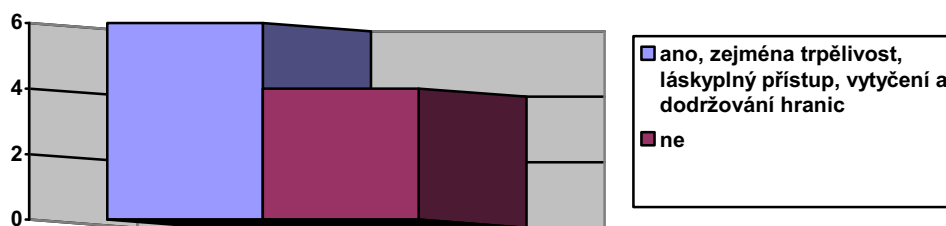
- 4 z 10 dotazovaných nemá zvláštní specifické postupy práce s romskou skupinou: „Já vlastní nebo osobní specifické postupy nemám, držím se toho, jak jsme tady zvyklí s Romy pracovat. Už tady máme zajetý nějaký systém a já si myslím, že je dobrý.“²⁰⁰ (viz graf 17).

¹⁹⁸ respondent č. 4.

¹⁹⁹ Respondent č. 10.

²⁰⁰ Respondent č. 7.

Graf 17 – Osobní postupy práce

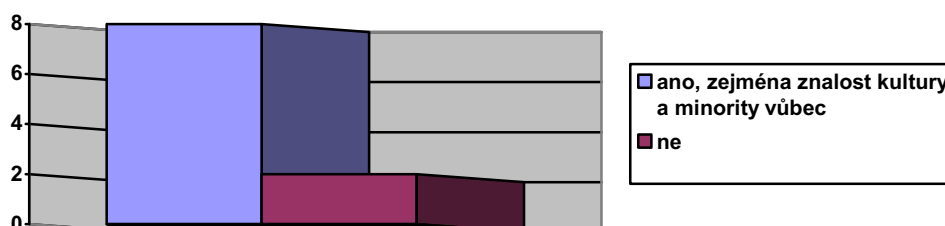
Zdroj: vlastní výzkum

▪ **Potřeba znalostí a dovedností pracovníků**

Aby byla práce s romskými uživateli přínosná, je podle 8 z 10 dotazovaných nejvíce důležitá znalost romské kultury a celé minority: „Každý, kdo pracuje s romskými by měl znát alespoň minimum z jejich kultury a vědět něco o tomto etniku. S těmito znalostmi může být spolupráce přehlednější a člověk může leccos pochopit. V našem NZDM jezdí noví zaměstnanci na školení zaměřené na tuto tematiku a pak ho ještě čeká krátká stáž v partnerském zařízení.“²⁰¹

- 2 z 10 dotazovaných pracovníků se domnívá, že nejsou potřeba žádné zvláštní znalosti a dovednosti pracovníka (viz graf 18).

Graf 18- Nároky na pracovníka

Zdroj: vlastní výzkum

▪ **Typická dilemata v práci s romskými klienty**

Existenci dilemat, která jsou dotazovanými charakterizována jako typická pro práci s romskými uživateli, reflektovalo 9 z 10 pracovníků: mezi nejčastější dilemata patřila

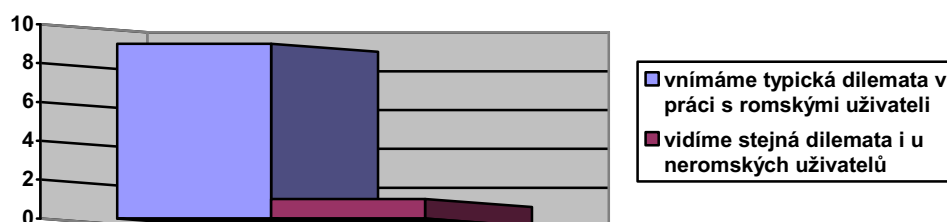
²⁰¹ Respondent č. 8.

zakázka uživatele versus zakázka veřejné instituce. Respondent č. 2 uvedl: „*Tehdy jsem zjistila, že tam opět dělá „načerno“ . Zvažovala jsem, zda to mám ohlásit a tím budu riskovat, že ztratím důvěru, kterou mi tím sdělením prokázala. Víím, že mám ze zákona ohlašovací povinnost, že se vystavuji postihu a diskreditaci našeho zařízení. Přesto jsem se tehdy rozhodla o tom pomlčet.*“²⁰². Dále neutralita versus favoritismus: „*Přistihla jsem se, že mám asi radši Janu. S ní šlo alespoň něco dělat, byla hodná a neprotestovala kvůli každé hlouposti. Mezi romskými byla jedna z těch „lepších“ . Marian spíš vyvolával problémy, neustále porušoval pravidla klubu, byla jsem z něho nervózní. Na něm ta práce nebyla ani vidět. Z toho zjištění mi bylo smutno. Přece i Marian potřeboval mojí pozornost, možná víc, než Jana. Snažila jsem se s tím bojovat. V té době mi moc pomohla supervize, kterou máme celkem pravidelně.*“²⁰³

V odpovědích respondentů často zazněla také následující dilemata: pomoc versus kontrola, procedurální versus situační přístup a zasáhnout či nezasáhnout.

- 1 z 10 dotazovaných uvedl, že nevidí existenci odlišných dilemat v práci s romskými a neromskými uživateli (viz graf 19).

Graf 19 – Výskyt typických dilemat

Zdroj: vlastní výzkum

²⁰² respondent č. 2.

²⁰³ respondent č. 8.

7.1 Diskuse

Hlavní hypotéza H1 se potvrdila, rozdíl v poskytování služeb NZDM romským a neromským uživatelům existuje. Za specifický přístup považují zejména srozumitelnost komunikace a respektování odlišných projevů emocí při komunikaci. Speciálně pro komunikaci s romskou menšinou Šišková doporučuje nespěchat, být trpělivý a vnímat mimoslovní komunikaci, umět dávat informace i řečí těla. Nekritizovat před velkým kolektivem, ale spíše v soukromí. Ověřovat si sjednané termíny. Nebát se dotyku a blízkosti, nebát se emocí (svědčí o angažovanosti člověka, nikoliv o výzvě k souboji). Mluvit jasně, věcně, stručně, konkrétně. Diferencovat a ke každému přistupovat podle individuálních potřeb. Používat zpětnou vazbu a také respektovat hodnotový systém romského etnika.²⁰⁴

V této souvislosti z dotazování vyplynulo, že několik zařízení nepovažuje za důležité disponovat specifickými postupy práce s Romy. Při porovnání dat uvedených ve výročních zprávách²⁰⁵ těchto zařízení lze sledovat, že zařízení, které nepoužívají specifické postupy, vykazují daleko nižší míru využívání poskytovaných služeb (porovnávána byla zařízení nacházející se ve městě se srovnatelným počtem obyvatel a jako kritérium jsem zvolila četnost vykazovaných služeb-kontaktů). Respondent č.5 vykázal za rok 2007 počet kontaktů ve výši 4 529²⁰⁶ a respondent č.8 vykázal v témže roce 4 946 kontaktů²⁰⁷. Naproti tomu zařízení č.3 vykázalo pouhých 3 121 kontaktů²⁰⁸ a respondent č. 10 dokonce 2 513 kontaktů²⁰⁹ za rok 2007. Zůstává otázkou, nakolik nespécifický přístup ovlivňuje faktické využívání poskytovaných služeb.

Dílčí hypotéza č.1 se nepotvrdila v takovém rozsahu, jaký jsem předpokládala. Přestože 7 z 10 pracovníků zařízení, ve kterých bylo dotazování prováděno, odpověděla, že má v současnosti totožnou cílovou skupinu jako v době svého založení, byla i zařízení, kde došlo ke změně. Zde se jednalo zejména o rozšíření služeb. V praxi se můžeme poměrně často setkat s tím, že některá zařízení postupem času upravují své služby a zacílení na uživatele. Na základě fungování NZDM je po určitém čase pracovník schopen sestavit profil typického uživatele. Pokud služby poskytované zařízením nezasáhly požadovanou cílovou skupinu „*pak buď pozměníme zacílení na skupinu klientů, anebo změníme nabídku služeb a pracovních strategií tak, abychom v dalším období cílovou skupinu efektivněji oslovili.*“²¹⁰

²⁰⁴ ŠIŠKOVÁ, T. *Menšiny a migranti v České republice*, s. 151.

²⁰⁵ Jelikož byla dotazováním zaručena anonymita, nemohu uvést plnou citaci zmíněných výročních zpráv sledovaných nízkoprahových zařízení.

²⁰⁶ respondent č. 5, *Výroční zpráva 2007*, s. 13.

²⁰⁷ respondent č. 5, *Výroční zpráva za rok 2007*, s. 10.

²⁰⁸ respondent č. 3, *Výroční zpráva 2007*, s. 4.

²⁰⁹ respondent č. 10, *Výroční zpráva 2007*, s. 12.

²¹⁰ *Kontaktní práce*, s. 91.

Dílčí hypotéza č. 2 se potvrdila. Z výzkumu vyplývají určité nároky na pracovníka v NZDM. Specifičnost práce s romskými uživateli spočívá v několika skutečnostech. Pilířem této práce by měla být dobrá komunikace. V komunikaci s romskou menšinou se často vyplatí nespěchat, dávat větší důraz na nonverbální komunikaci a umět jejím prostřednictvím poskytovat informace. Ověřovat si vzájemné pochopení sděleného. Nebát se emocí a nechat jim volný průběh. Většina pracovníků má dobré zkušenosti s tím, když mají znalosti o romské kultuře a alespoň základní informace o romské minoritě vůbec. Bezesporu výhodou je znalost tradic a norem jednotlivých konkrétních rodin, ze kterých děti pocházejí. Rákoczyová dodává, že pozitivním přínosem přístupu je také to, že je zasazen do prostředí, v němž lidé žijí svůj každodenní život a které jim je důvěrně známé.²¹¹

Dílčí hypotéza č. 3 se taktéž potvrdila. 8 z 10 dotazovaných pracovníků NZDM uvedla, že uvedené specifické metody práce aplikují směrem k romským uživatelům.

Z výsledků dále vyplynulo, že více než polovina dotazovaných reflektuje jiné nároky na trávení volného času u romských dětí. Nejčastěji se jedná o konzumní trávení volného času jako je sledování televize a využívání počítačů s připojením na internet. Jeden z dotazovaných uvádí: „*Od té doby, co jsme dětem pořídili počítače s internetem, je jiná činnost nezaujme. Nejraději hrají on-line hry a v poslední době je taky oblíbené chatování.*“²¹² Také je pozorována zvýšená oblíbenost výtvarných a hudebních činností. Říčan k tomuto tématu uvádí: „*Nesporné se zdá vynikající nadání romských dětí pro hudbu a tanec. Toto nadání je patrně dědičné a jeho rozvoj podporuje jak přítomnost vzorů k napodobení, tak tradiční volnost romské výchovy, minimálně užívající zákazů a uvolňující spontánnost.*“²¹³

Do aktivit pořádaných střediskem se Romové nezapojují v polovině dotazovaných zařízeních. Překvapivé bylo zjištění, že jedno NZDM uvedlo, že se do aktivit romská skupina zapojovat musí. Když jsem se dotazovala z jakého důvodu je to takto nastaveno, odpověděli mi, že: „*Když jsou v centru Romové, stává se aktuální otázkou, nakolik klub zachovat jako nevolnočasové zařízení, protože když se Romové nudí, tak se vlastně nenudí a to je pohroma pro klub (vybavení, ostatní klienty a pracovníky). My jsme se tuto situaci snažili vyřešit tím, že jsme povinnost zúčastnit se aktivit zařadili mezi pravidla navštěvování klubu. Musím říct, že několik uživatelů odešlo, ale zase přišli noví, kteří novou situaci uvítali a v současné době to snad vyhovuje všem.*“²¹⁴ Je ale možné, že takovýto postup je právě v nízkoprahovém zařízení nevyhovující. Základním prostředkem pro navázání kontaktu s cílovou skupinou je sice nabídka volnočasových aktivit, ale dle mého názoru není vhodné účast na těchto aktivitách

²¹¹ RÁKOCZYOVÁ, M. Komunitní sociální práce, s. 69-81.

²¹² respondent č. 9.

²¹³ ŘÍČAN, P. *S Romy žít budeme-jde o to jak*, s. 112.

²¹⁴ respondent č. 10.

později jakýmkoliv způsobem vymáhat. Je důležité, aby si pracovníci nízkoprahových aktivit uvědomili rozdílnost romských a neromských dětí. Navrátil a Šišláková uvádí, že romské děti jsou od neromských odlišní právě tím, že „*mají hodně volného času, rodiče jim čas nestructurují děti si neplánují, co budou dělat, domů si zaběhnou pouze se najíst – rodičům to nevádí, nepožadují po nich, aby to bylo jinak.*“²¹⁵ Když si tuto rozdílnost uvědomíme, může dojít k závěru, že vymáhání účasti dětí na aktivitách může být v rozporu s jejich přirozeností a to nepochybně práci s uživateli poškozuje na její kvalitě.

Z dotazování dále vyplynulo, že 8 z 10 respondentů zaznamenala při práci s romskou nebo smíšenou skupinou problémy zejména v oblasti nerespektování pravidel provozu klubu, verbální provokaci pracovníků, šikanu neromských romskými uživateli a ničení vybavení střediska. Můžeme se jen domnívat, do jaké míry jsou zmíněné problémy zapříčiněny snahou o kompenzaci pocitu méněcennosti, který se u mnohých vyskytuje v důsledku společenské situace a projevuje se, dle mínění respondentů, zejména v přítomnosti neromských dětí. Dle slov respondenta č. 1 může být tato situace zapříčiněná též romským temperamentem a tím, že většina romských dětí, které do klubu dochází, považuje zařízení za „své území“. „*Nevím, jak bych popsala to, jak romské děti dávají najevo, že klubovna je jejich. Jde hlavně o drobné strkanice, vyhazování bílých dětí od počítače, když není přítomen pedagogický pracovník, slovní narážky a neverbální projevy. Nemyslím si ale, že jsou Romové víc agresivní nebo nesnášenliví. Pokud dostanou k dispozici nějaké místo-myslím tím místnost nebo klubovnu, považují ji za svoji a pak si ten prostor i brání. Je to spíš dáno jejich obecně nízkým sociálním postavením a temperamentem, mnohé děti (i ty neromské) jsou hyperaktivní.*“²¹⁶ Dle Říčana je pocit méněcennosti „*typický pro každou utlačovanou menšinu a Romové nejsou výjimkou. Laici, kteří s nimi přicházejí do styku, vidí často jen nápadnou kompenzaci tohoto pocitu zdůrazňovaným sebevědomím, arogancí, předváděním reprezentativního automobilu, obleku, peněženky či partnerky.*“²¹⁷ Respondent č. 2 uvedl, že „*mít romské i neromské uživatele v jednom zařízení může být přínosné. My přínos vidíme hlavně v tom, že se děti setkávají s příslušníky nějakého etnika. Zjistí, že se jich nemusí bát. Někteří si mezi nimi najdou i kamarády a tím se učí toleranci k odlišným lidem.*“²¹⁸

Z výsledků dotazování také vyplynulo, že impulsem pro vznik většiny NZDM byla skutečnost, že v okolí nebylo žádné podobné zařízení. Vznik center tedy reagoval přímo na potřeby dětí v daných lokalitách. Potřeba zařízení nejčastěji také vychází z toho, že při

---

²¹⁵ NAVRÁTIL, P., ŠIŠLÁKOVÁ, M. *Podmínky výchovy v romských sociálně vyloučených rodinách*, s. 147-148.

²¹⁶ respondent č. 1.

²¹⁷ ŘÍČAN, P. *s Romy žít budeme, jde o to jak*, s. 53.

²¹⁸ respondent č. 2.

vykonávání činností v rámci streetworku se postupem času ukazuje potřeba „nabídnout cílovým skupinám prostory mimo oficiální zařízení, kam by mohli docházet přímo z ulice.“²¹⁹ Tato zařízení jsou často umístěna téměř v centru města nebo v jeho blízkosti, čímž je podpořena dobrá dostupnost služeb. Jelikož dvě zařízení jsou umístěna přímo ve vyloučené lokalitě, ve které žijí hlavně Romové, jejich aktivity jsou zaměřeny hlavně na tuto minoritu. Tím se od počátku snažila zvýšit efekt svých služeb tím, že je poskytují přímo v daném místě.

4 z 10 z dotazovaných zařízení charakterizovala romské uživatele jako temperamentní, energické, impulsivní a hlučné. To jsou v celku obecně známá fakta. Jeden z respondentů ale uvedl pozorovatelnou hierarchii mezi dětmi. Rous komentuje výskyt hierarchie následovně: „Co se týká hierarchie romské rodiny, platí pravidlo silnějšího. Silnější je více než slabší. Obecně platí, že žena je podřízená muži a starší je váženější než mladší.“²²⁰ Citlivost na změny byla další charakteristika zmiňovaná jedním z respondentů. Ten zaznamenal, že pokud v zařízení dojde k nějaké změně, uživatelé na to reagují určitým způsobem. „V nedávné době k nám byl přijat nový pracovník. Byli jsme překvapeni, že při volnočasových aktivitách se děti domáhaly přítomnosti již známého pracovníka klubu ještě dlouhou dobu po jeho přijetí. Děti novému pracovníkovi příliš nedůvěřovaly, stále si ho ořukávaly a různě testovaly.“²²¹ Zmíněná reakce na změnu může být dána tím, že Romové si v sobě stále nesou určitý druh strachu zřejmě pramenící z negativních zkušeností a událostí, které romské etnikum v minulosti potkali. Říčan uvádí, že každý Rom si v sobě nese „paměť rodu, do níž jsou hluboce vryty zoufalé útoky štvanců a hladové ponížení páriů, koncentráky a plynové komory.(...) Celá tato zkušenost je zakódována v jeho reakcích, takřka instinktivních, předávaných z generace na generaci.“²²²

Z výzkumu vyplynula dilemata, která jsou dotazovanými charakterizována jako typická pro práci s romskými uživateli. Oproti nejčastějším dilematům sociálních pracovníků jsou u sociálních pracovníků pracujících s Romy dilemata jiná.

Respondenti je popisovali následovně: „Často u romských uživatelů řešíme dilema pomoc versus kontrola. Romové jsou při řešení svých problémů vcelku pasivní. Nezřídka řešíme problém se zanedbáváním dětí. Hlavně po materiální stránce. Děti mají špinavé a poničené oblečení, hygiena není dobrá. Orgán sociálně právní ochrany má povinnost tuto situaci řešit, ale řešení vidí v podání návrhu soudu na nařízení soudní výchovy. V těchto situacích, pokud je to jen trochu možné a rodina má potenciál svou péči zlepšit, se snažíme vzít situaci do svých rukou. Myslím si, že pokud se naším jednáním zabrání odebrání dítěte z rodiny, je to

²¹⁹ MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*, s. 177.

²²⁰ ROUS, J. *Romové-vhled do problému*, s. 72.

²²¹ respondent č. 9.

²²² ŘÍČAN, P. *s Romy žít budeme.jde o to jak*, s. 53.

*dobré. Otázkou zůstává, do jaké míry máme jednat v zájmu klienta a do jaké míry máme spolupracovat s veřejnou institucí. Je to těžké.*²²³ „Práce s Romy je spojená asi nejvíce s dilematem procedurální versus situační přístup. V práci s příslušníky tohoto etnika mám tendenci spíš k situačnímu přístupu. Když už se odhodlají svůj problém řešit, vnímají mě samotnou jako součást řešení této situace. Je to zvláštní, ale asi to vychází z jejich pohledu na svět. Pokud ale projeví hlubší zájem o jejich problémy, často se na mě upnou. Jenže to je neprofesionální a někdy i nepříjemné. Například nedávno jsem řešila opravdu těžkou finanční situaci romské rodiny. Nakonec jsem se musela uchýlit k zapůjčení mých vlastních finančních prostředků. Vím, že to nepatří k profesionálnímu jednání, ale to jsem je měla nechat trpět ještě další dva dny hladem.“²²⁴ Dilema zvané zasáhnout či nezasáhnout reflektoval pracovník NZDM č. 6: „Věděli jsme o romské klientce, kterou manžel bije. Klientka se konečně odhodlala, že na manžela podá trestní oznámení. Několikrát před tím nás ujišťovala, že jí to nevadí. Jelikož jsme se s podobnými názory už setkali tolikrát, tak jsme řešili, jestli sepsání toho oznámení nebude místní romská komunita považovat za neadekvátní.“²²⁵

Z výzkumu tedy vyplývají následující závěry, které jsou zpracovány do tabulky B.

Tabulka B.

komunikace	<ul style="list-style-type: none"> • srozumitelnost – ověřovat si vzájemné pochopení sděleného • nespěchat • respektování odlišných projevů emocí • větší důraz na nonverbální komunikaci-umět jejím prostřednictvím poskytovat informace
práce s kým	<ul style="list-style-type: none"> • s celou rodinou uživatele
znalosti sociálního pracovníka	<ul style="list-style-type: none"> • znalost romské kultury a zvyklostí • znalost tradic a norem konkrétních rodin, ze kterých uživatelé pocházejí • schopnost dobré komunikace
specifika	<ul style="list-style-type: none"> • diferenciacie a individuální přístup • mít k dispozici streetworkera pro práci s rodinou
přístup	<ul style="list-style-type: none"> • nutné organizovat volný čas, romští uživatelé jsou pasivnější • individuální řešení případných konfliktů
přizpůsobení	<ul style="list-style-type: none"> • nutné • zohledňovat specifika (nevhodné je např.: odloučení romských uživatelů od neromských a plánování dlouhodobých nadstandardních programů)

²²³ respondent č. 9.

²²⁴ respondent č. 4.

²²⁵ respondent č. 6.

Závěr

Ve své práci jsem se pokusila o zjištění rozdílu v práci s romským a neromským dítětem jako uživatelem služeb nízkoprahového zařízení pro děti a mládež. Tyto kluby zaplňují prázdné místo v oblasti práce s mládeží, kdy státní organizace nejsou schopné formu této služby pokrýt. Nízkoprahové aktivity se lépe přizpůsobují dané cílové skupině, dokáží potenciálního uživatele svou nabídkou oslovit, zaujmout a především mu pomoci v té chvíli, kdy se potýká s různými problémy. Ve své práci jsem se snažila tato zařízení blíže popsat a také jsem se pokusila odhalit možná úskalí a specifika práce s romskými dětmi.

Cílem mé práce tedy bylo zjistit, zda existuje v rozdílu práci s uvedenou cílovou skupinou. Z vlastních zkušeností, které mám právě s prací s romskými i neromskými klienty a z výsledků polostrukturovaných rozhovorů, které jsem provedla ve středočeských nízkoprahových centrech, vyplynulo, že výše uvedený rozdíl skutečně existuje. Specifikum takové práce vidí většina respondentů zejména ve srozumitelnosti komunikace a v respektování odlišných projevů emocí při komunikaci. Z výzkumu také vyplývají určité nároky na pracovníka v NZDM. Specifičnost práce s romskými uživateli spočívá v několika skutečnostech. Pilířem této práce by měla být dobrá komunikace. V komunikaci s romskou menšinou se často vyplatí nespěchat, dávat větší důraz na nonverbální komunikaci a umět jejím prostřednictvím poskytovat informace. Ověřovat si pochopení obsahu vzájemně sdělovaných informací. Nebát se emocí a nechat jim volný průběh. Většina pracovníků má dobré zkušenosti s tím, když mají znalosti o romské kultuře a alespoň základní informace o romské minoritě vůbec. Bezesporu výhodou je znalost tradic a norem jednotlivých konkrétních rodin, ze kterých děti pocházejí. Dále z výzkumu vyplynula dilemata, která jsou respondenty charakterizována jako typická pro práci s romskými uživateli. Mezi nejčastější dilemata patřila zakázka uživatele versus zakázka veřejné instituce, neutralita versus favoritismus, pomoc versus kontrola, procedurální versus situační přístup a dilema zvané zasáhnout či nezasáhnout.

Přínosem této práce je poukázání na existenci rozdílnosti v práci s romským a neromským uživatelem služeb nízkoprahového zařízení. Závěry kvalitativního výzkumu jsou zpracovány do tabulky, která by mohla sloužit jako výstup pro dobrou praxi.

I přes svou krátkou historii nízkoprahové kluby ukazují, že jejich fungování je v současné době nezbytné. Za velmi pozitivní považují vysokou úroveň erudovanosti pracovníků NZDM a při rozhovorech mě velmi překvapil jejich zájem o zkoumanou problematiku. Zlepšení práce a dostupnosti nízkoprahových služeb je investicí do budoucnosti, kdy může dojít ke snížení výskytu sociálně – patologických jevů v celé společnosti.

Zřejmě jsou otázky týkající se práce s uvedenou cílovou skupinou nízkoprahových zařízení stále aktuální, protože respondenti projevili zájem o poskytnutí zpracovaných výsledků.

Seznam použitých zdrojů:

1. *Akademický slovník cizích slov*. Praha : Academia, 2000. ISBN 80-200-0982-5.
2. BAKALÁŘ, P. *Psychologie Romů*. Praha: Votobia, 2004. ISBN: 80-72201-80-8.
3. BALABÁNOVÁ, H. Romské děti v systému českého základního školství a jejich následná profesionální příprava a uplatnění. In *Romové v České republice*. Sešity pro sociální politiku. Praha: Socioklub, 1999. ISBN 80-902260-7-8.
4. BARTOŇOVÁ, M. *Ciele nízkoprahových programov pre deti a mládež. - Nízkoprahové programy pre deti a mládež. Úvod do problematiky*. Bratislava: Nadacia mládeže Slovenska, 2005. ISBN neuvedeno.
5. BEDNÁŘOVÁ, Z., PELECH, L. *Sociální práce na ulici – streetwork*. Brno : Doplněk, 2000. ISBN 80-7239-048-1.
6. ČERNÁ, M., et al. *Černobílý život*. Praha: Gallery, 2000. 172 s. ISBN 80-86010-37-6.
7. *Dějiny Romů* [online]. Brno: Muzeum romské kultury, © 2000-2005 [cit. 17. ledna 2007]. Dostupné na WWW: <<http://www.rommuz.cz/index.php?option> >.
8. ELICH, A. Streetwork v Hamburku. In *Bulletin pro sociální prevenci, pomoc a intervenci*. Éthum-Buletin prosociální pomoc, prevenci a intervenci, 1993. č. 3.
9. *Etický kodex sociálních pracovníků* [online]. Praha: Společnost sociálních pracovníků, [cit. 17. ledna 2009]. Dostupné na WWW: <<http://sspcr.unas.cz/?q=node/13&PHPSESSID=aa05e959c878cf10a1d0ca817c27a464>>.
10. FRIŠTENSKÁ, H. O úloze nestátních neziskových organizací, pracujících ve prospěch romské komunity. In *Romové a obec*. Ústí nad Labem : Hnutí R, 2001. ISBN 80-902461-5-X.
11. FRIŠTENSKÁ, H., HAIŠMANN, T., VÍŠEK, P. Informace o stavu romské menšiny v České republice. In *Romové v České republice*. Sešity pro sociální politiku. Praha: Socioklub, 1999. ISBN 80-902260-7-8.
12. FALTÝN, Jaroslav. *Multikulturní andragogika* [on-line]. [cit. 27. října 2008]. Dostupné z WWW: <<http://www.varianty.cz/download/doc/books/15.pdf>>.
13. GJURIČOVÁ, J. *Na okraji: Romové jako objekt státní politiky*. Praha: Themis, 1999. ISBN neuvedeno.
14. HEJKRLIKOVÁ, J. *Vzdělávání romských dětí v ČR* [online]. Příbram: Tolerance, 2001 [cit. 22. ledna 2007]. Dostupné na WWW: <<http://tolerance.cz/kurzy/hejkrlikova.htm>>.
15. HERZOG, A. *Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež*. Éthum – Buletin pro sociální pomoc, prevenci a intervenci, 2003, č. 39.
16. HERZOG, A. *Standardy nízkoprahových zařízení pro děti a mládež*. Éthum– Buletin pro sociální pomoc, prevenci a intervenci, mimořádné vydání, 2003.

17. HÜBSCHMANNOVÁ, M. *Můžeme se domluvit - Šaj pes dovakeras*. Olomouc : PedF UP, 1993. ISBN neuvedeno
18. HÜBSCHMANNOVÁ, M. *Moudrá slova starých Romů*. Praha: Apeiron, 1991. ISBN neuvedeno.
19. HÜTTNER, V. Úřad práce informuje. *Čáslavské noviny*, 2008, č. 8, s. 8.
20. JEDLIČKA, R. a kol. *Děti a mládež v obtížných životních situacích*. Praha: Themis, 2004. ISBN neuvedeno.
21. KALIBOVÁ, K. Romové z pohledu statistiky a demografie. In: *Romové v České republice*. Praha: Socioklub, 1999. ISBN: 80-902260-7-8.
22. KLÍMA, P. *Pedagogika mimo zdi institucí. Děti a mládež v obtížných životních situacích. Nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. Praha: Themis, 2004. ISBN 80-7312-038-0 s. 377.
23. *Koncepce romské integrace* [online]. Praha: Úřad vlády České republiky, © 2007 [cit. 14. ledna 2007]. Dostupné na WWW: <<http://www.vlada.cz/dokument8150.html>>.
24. *Kontaktní práce*. Praha: ČAS, 2007. ISBN neuvedeno.
25. KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-429-X.
26. LIÉGEOIS, J. P. *Romovia, Cigani, Kočovnici*. Bratislava: Charis, 1995. ISBN 80-967380-4-6.
27. LIPSKY, M. *Street-level Bureaucracy. Dilemmas of the Individual in Public Services*. New York: Russel Sage Foundation, 1980. ISBN 0-87154-526-8.
28. MANN, A. *Romský dějepis*. Praha : Fortuna, 2001. ISBN 80-7168-762-6.
29. MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*, Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-548-2.
30. MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-549-0.
31. MATOUŠEK, O. *Základy sociální práce*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-717-473-7.
32. MAREŠ, P. Sociální exkluze a inkluze. In Sirovátka T. *Sociální exkluze a sociální inkluze menšin a marginalizovaných skupin*. Brno: Masarykova univerzita Fakulta sociálních studií, Georgetown, 2004. ISBN 80-86251-19-5.
33. MAREŠ, P. O problému marginalizace a sociálního vyloučení. In: Sirovátka T. (ed.). *Menšiny a marginalizované skupiny v České republice*. Brno. MU&Georgetown, 2002. ISBN 80-210-2791-6.
34. *Metodická příručka pro výkon terénní sociální práce*. Praha: MPSV, 2007. ISBN neuvedeno.

35. MUSIL, L. „*ráda bych Vám pomohla ale*“. Brno: Marek Zeman, 2004. ISBN 80-903070-1-9.
36. NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*. Praha: Academia, 2000. ISBN 80-200-0690-7.
37. „*Na ulici*“. *Streetwork v ČR, SR, SRN a Maďarsku*. Plzeň: Tandem, 2003. ISBN neuvedeno.
38. NAVRÁTIL, P. et al. *Romové v české společnosti*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-741-8.
39. NAVRÁTIL, P.; ŠIMÍKOVÁ, I. Komunitní sociální práce jako nástroj boje proti sociálnímu vyloučení: příklad „Strategie sociální inkluze Romů v Brně“. In *Sociální práce*, 2003, č.4, s. 81. ISSN 1213-624.
40. NAVRÁTIL, P., ŠIŠLÁKOVÁ, M. Podmínky výchovy v romských sociálně vyloučených rodinách. In Sirovátka T. *Sociální exkluze a sociální inkluze menšin a marginalizovaných skupin*. Brno: Masarykova univerzita Fakulta sociálních studií, Georgetown, 2004. ISBN 80-86251-19-5.
41. NEČAS, C. *Historický kalendář - dějiny českých Romů v datech*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1997. ISBN 80-7067-769-4.
42. *Nejstarší dějiny Romů*, [online]. Praha: Lače Čhave - dětský romský klub, © 2001 [cit. 18. března 2007]. Dostupné na WWW: <<http://lache-chave.cz/romovevcr.php>>.
43. NEVŘALA, J. *Sociální práce s dalšími marginalizovanými skupinami*. In : PAULÍK, K. *Uplatnění věd o člověku v sociální práci*. Ostrava : FF OU, 2005. ISBN 80-7042-690-X.
44. *Oblastní charita Kutná Hora Směrnice č. S/D/5/2: Individuální plánování průběhu sociální služby – NZDM Domek*. 2. vyd. Kutná Hora: 2008. ISBN neuvedeno.
45. *O Romech (na co jste se chtěli zeptat), manuál pro obce*. Praha: 2002: VCVS ČR, o.p.s., 2002. ISBN neuvedeno.
46. PLECITÁ– VLACHOVÁ, K. *Česká národní identita po zániku Československa a před vstupem do Evropské unie* [on-line]. [cit. 20. října 2008]. Dostupné z WWW:<http://www.ceskasociologicka.org/?cz_sekce_antrop_archiv_plecita=&PPS ESSID=7de4f447f1451159ef7fce59e6a0f649>.
47. *Pojmosloví nízkoprahových zařízení pro děti a mládež*. Praha: ČAS, 2008. ISBN neuvedeno.
48. *Poslání nízkoprahového zařízení pro děti a mládež Domek* [online]. Kutná Hora: Oblastní charita Kutná Hora, [cit. 12. dubna 2009]. Dostupné na WWW: <<http://www.charita.kh.cz/?l=j1&r=14&kalod=&kaldo=&e=&typzob=2&z=99&idparent=1&idpoloz=&raz=&s=0&cti=1>>.

49. PRŮCHA, J.; WALTEROVÁ, E.; MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8.
50. RÁKOCZYOVÁ, M. Komunitní sociální práce. *Sociální práce*, 2003, č. 1. ISSN 1213-624.
51. *Registr poskytovatelů sociálních služeb* [online]. Praha: MPSV, [cit. 30. ledna 2009]. Dostupné na WWW:
<http://iregistr.mpsv.cz/socreg/hledani_sluzby.do;jsessionid=28E528354647BA9554F6246E91CECD5.node1?SUBSESSION_ID=1238657609973_1>.
52. *Romové v České republice* [online]. Praha: Český rozhlas, © 1997-2007 [cit. 13. března 2007]. Dostupné na WWW: <<http://www.romove.radio.cz/cz>>.
53. *Romové v České republice*, Praha : Socioklub, 1999. ISBN 80-902260-7-8.
54. *Romové v České republice*, [online]. Brno: Muzeum romské kultury, © 2005 [cit. 20. října 2008]. Dostupné na WWW: <<http://romove.radio.cz/cz/clanek/18901>>.
55. *Romové ve městě*. Praha : Socioklub, 2002. ISBN 80-86484-01-7.
56. *Romský jazyk* [online]. Brno: Muzeum romské kultury, © 2005 [cit. 20. října 2008]. Dostupné na WWW:
<http://www.rommuz.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=25&Itemid=36>.
57. ROUS, J. *Romové – vhléd do problému*. Brno: MSD, 2003. ISBN: 80-86633-03-9.
58. ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. Praha : Portál, 2004. ISBN 80-7178-829-5.
59. ŘÍČAN, P. *S Romy žít budeme – jde o to jak*. Praha : Portál, 1998. ISBN 80-7178-250-5.
60. *Sčítání lidu, domů a bytů 2001* [online]. Praha : Český statistický úřad, 2005, [cit. 11. října 2006]. Dostupné na WWW: <<http://www.czso.cz/sldb/sldb.nsf/i/home>>.
61. SEKYT, V. Romské tradice a jejich konfrontace se současností (Romství jako znevýhodňující faktor). In JAKOUBEK, M.; HIRT, T. *Romové : kulturologické etudy. (Etnopolitika, příbuzenství a sociální organizace)*. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004. ISBN 80-86473-83-X.
62. SEKYT, V. Specifika romské populace, mužská a ženská role, formování rodičovských postojů. In *Rizikové chování dospívajících a jeho prevence*. Praha: Cevap, 2005. ISBN 80-902898-9-4.
63. *Sociální služby* [online]. Praha: MPSV, © 2005 [cit. 19. ledna 2009]. Dostupné na WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/9#sszp>>.
64. *Strategie MŠMT pro zlepšení vzdělávání romských dětí - verze 2001* [online]. Praha: MŠMT, © 2002 [cit. 15. září 2006]. Dostupné na WWW:
<<http://www.msmt.cz/vzdelavani/strategie-pro-zlepseni-vzdelavani-romskych-deti-1>>.

65. *Strategie integrace romské komunity ve Středočeském kraji* [online]. Praha : Středočeský kraj, 2007, [cit. 17. října 2008]. Dostupné na WWW: <<http://www.kr-stredocesky.cz/socialni-oblast/romska-integrace>>.
66. ŠEBKOVÁ, H. *Jazyková situace Romů a její vývoj*. Praha : Ment, 1995. ISBN neuvedeno
67. ŠIMÍKOVÁ, I., BUČKOVÁ, P., SMÉKAL, V. Kvalita multietnického soužití. In Navrátil, P. a kol. *Romové v České společnosti*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-741-8.
68. ŠÍMOVÁ K. *Doučování romských dětí na Kutnohorsku*. České Budějovice, 2007. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra praktické teologie. Vedoucí práce M. Elichová.
69. ŠIŠKOVÁ, T. *Menšiny a migranti v České republice*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-648-9.
70. ŠIŠKOVÁ, T. ed. *Výchova k toleranci a proti rasismu*, Praha : Portál, 1998. ISBN 80-7178-285-8.
71. ŠIŠKOVÁ, T. Specifika romského chování a komunikace. In Šišková, T. *Menšiny a migranti v České republice*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-648-9.
72. ŠEVČÍKOVÁ, S. Hodnoty a zvyky Romů v České republice. In *Sirovátka T. Sociální exkluze a sociální inkluze menšin a marginalizovaných skupin*. Brno: Masarykova univerzita Fakulta sociálních studií, Georgetown, 2004. ISBN 80-86251-19-5.
73. ŠOTOLOVÁ, E. *Vzdělávání Romů*. Praha : Grada, 2001. ISBN 80-247-0277-0.
74. THÁLOVÁ, L. Sociální problematika a Romové. In RAICHOVÁ, I. a kol. *Romové a nacionalismus*. Brno: Muzeum romské kultury, 2001, s. 87 – 112. ISBN 80-902476-9-5.
75. URBAN, K. *Policie v multikulturní společnosti. Policista* [online]. © 2006 č. 4 [cit. 12. listopadu 2006]. Dostupné na WWW:<<http://www.mvcr.cz/casopisy/policista/2006/04/manual.html>>.
76. VARIANTY. *Tradiční romská společnost, příčiny a důsledky jejího rozpadu* [on-line]. © 2002 [cit. 13. března 2008]. Dostupné z WWW: <<http://www.varianty.cz/cdrom/podkapitoly/b02romove.pdf>>.
77. VEČERKA, K. Romové a sociální patologie. In *Romové v České republice*. Sešity pro sociální politiku. Praha: Socioklub, 1999. ISBN 80-902260-7-8.
78. VESELÁ, J. *Jak ve volném čase*. Hradec Králové : Gaudeamus, 1997. ISBN 80-7041-146-5.
79. *Výroční zpráva o stavu romských komunit ve středočeském kraji za rok 2007* [online]. Praha : Středočeský kraj, 2008, [cit. 27. října 2008]. Dostupné na WWW: <<http://www.kr-stredocesky.cz/portal/odbory/socialni-oblast/romska-integrace/strategie-integrace-romske-komunity-ve-stredoceskem-kraji.htm>>.

80. *Vzdělávací cyklus o Romech* [online]. Praha: Romea, © 2004-2005 [cit. 13. února 2007]. Dostupné na WWW: <<http://skola.romea.cz/cz/index.php?id=historie/01>>.
81. *Vztah Čechů a Romů je dlouhodobě převážně odmítavý*, [online]. Praha: STEM s.r.o., [cit. 14. dubna 2009]. Dostupné na WWW: <<http://www.stem.cz/clanek/1309>>.
82. *Zákon o právech národnostních menšin*, [online]. Praha: MVCR, © 2005 [cit. 19. ledna 2007]. Dostupné na WWW: <<http://www.mvcr.cz/sbirka/1990/sb091-90pdf>>.
83. *Zpráva o stavu sociálně vyloučených lokalit v České republice* [online]. Praha: MVCR, © 2005 [cit. 20. října 2008]. Dostupné na WWW: <<http://www.mvcr.cz/dokument/index.html>>.
84. *Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách* [online]. Ostrava: Sagit, © 1996-2009 [cit. 13. března 2009]. Dostupné na WWW: <<http://www.sagit.cz/pages/sbirkatxt.asp?zdroj=sb06108&cd=76&typ=r>>.

SEZNAM PŘÍLOH:

Příloha I: Dotazník

Příloha I: Dotazník

Nízkoprahové zařízení:

1. Co bylo podnětem pro vznik?
2. Charakterizujte lokalitu ve které se nachází Vaše středisko.
3. Je ve vašem okolí nějaké podobné centrum?

Cílová skupina nízkoprahového zařízení:

4. Jaká byla cílová skupina Vašeho zařízení v době jeho vzniku?
5. Jaká je cílová skupina v současnosti?
6. Pokud se cílová skupina změnila, řešíte toto potlačení původní cílové skupiny, nebo tomu necháváte volný průběh?
7. Máte nějaký specifický postup pro to, aby do střediska docházeli obě skupiny (romská a neromská)? Snažíte se o to?

Romové jako klienti:

8. Je práce s romskými uživateli nějakým způsobem odlišná od práce s neromskými uživateli?
9. Jak byste charakterizoval/a romské klienty?
10. Myslíte, že Romové mají nějaké specifické problémy (odlišné od problémů vrstevníků)?
11. Co nejvíce ohrožuje romskou minoritu?
12. Domníváte se, že potřebují jiný nebo specifický přístup než neromští klienti? popř. proč?
13. V čem potřebují jiný přístup?
14. Jsou potřeba nějaké znalosti, dovednosti, aby práce s touto menšinou byla přínosná?
15. Máte osobní specifické postupy práce s romskou menšinou?
16. Setkáváte s typickými dilematy v práci s romskými uživateli?
17. Myslíte, že mají jiné nároky na trávení volného času než neromští uživatelé? Popř. jaké?
18. Zapojují se Romové do aktivit pořádaných střediskem?
19. Co považujete při práci s romskými uživateli za nejdůležitější?

20. Pokud máte smíšenou skupinu romských a neromských dětí se kterými pracujete: Pociťujete nějaké problémy s romskými či neromskými uživateli? Reflektujete rivalitu, projevy xenofobie či rasismu mezi těmito skupinami?

Abstrakt

ŠÍMOVÁ, K. *Specifika práce s romskými klienty nízkoprahového zařízení*. České Budějovice 2009. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra praktické teologie. Vedoucí práce M. Elichová.

Klíčové pojmy: romská minorita, nízkoprahové služby a zařízení, nízkoprahové zařízení pro děti a mládež, Romové jako uživatelé služeb nízkoprahového zařízení, terénní sociální pracovník v nízkoprahovém zařízení pro děti a mládež, typická dilemata terénní sociální práce

Práce se zabývá specifickou problematikou práce s romskými klienty nízkoprahového zařízení. Teoretická část je vymezena charakteristikou romského etnika v České Republice a jeho současnou situací, dále obecnou charakteristikou nízkoprahových služeb a zařízení a vymezením činnosti nízkoprahového zařízení pro děti a mládež. Závěr teoretické části práce patří příkladu dobré praxe ve středočeském kraji, konkrétně Nízkoprahovému zařízení pro děti a mládež Domek.

Praktická část obsahuje výsledky získané z polostukturovaných rozhovorů s pracovníky středočeských nízkoprahových zařízení, kteří pracují přímo s romskými uživateli. Z těchto výsledků vyplývá, že většina dotazovaných pracovníků reflektuje rozdíl v poskytování služeb NZDM romským a neromským uživatelům přičemž za specifický přístup považují zejména srozumitelnost komunikace a respektování odlišných projevů emocí při komunikaci. Většina dotazovaných pracovníků NZDM uvedla, že uvedené specifické metody práce směrem k romským uživatelům aplikují. Dále bylo zjištěno, že práce s romskými uživateli předpokládá určité znalosti a dovednosti pracovníka v NZDM.

Abstrakt

Specificity in work with gypsy clients of social settlements.

Key words: gypsy minority, social services and settlements, social settlements for children and youth, Gypsy people as users of social-settlement services, field's social worker in social-settlements for children and youth, typical dilemmas in field's social work.

This work is dealing with specific issue of work with gypsy clients of social settlements. The theoretic part is bordered on one side by characteristic of gypsy ethnic in Czech republic and its contemporary situation, and on the other side by general characteristic of social services and settlements and by activity of social settlements for children and youth. The end of theoretic part of this work is focused on example of good practice in the Center-Bohemian region, concretely in social settlements for children and youth – called „Domek“.

The practic part contains results gained from semi-structured interviews with Center-Bohemian social settlements' workers, who are dealing directly with gypsy users. The results show that the majority of inquired workers reflect the difference in services-provision of social settlements for children and youth for gypsy and not-gypsy users. They consider as a specific attitude mainly understanding in communication and the respect of different emotional displays during communication. The majority of inquired workers confirmed the use of mentioned specific methods of work towards gypsy users. The next finding was that the work with gypsy users estimates a certain knowledge and skills of worker in social settlements for children and youth.